

AZƏRBAYCANDA BƏRPA OLUNAN ENERJİ MƏNBƏLƏRİNDƏN İSTİFADƏNİN GENİŞLƏNDİRİLMƏSİ LAYİHƏSİ

AZURE LAYİHƏSİ

235 km 500 kV birdövrəli Nəvahi YS –
Azərbaycan İES Elektrik Verilişi Xətti

KÖÇÜRMƏ FƏALİYYƏT PLANI

04/2026

Social
Risk
Management

SƏNƏDİN YOXLANIŞ STATUSU

Versiya	Tarix	Müəlliflər	Yoxladı
İlkin layihə v1	19.03.2026	Sadık Avcı Maraqlı tərəflərlə iş üzrə koordinator Gökhan Metin Baş sosial ekspert Gülsün Tercanlı Sosial ekspert	Ece Kılıçözlü <i>Layihə meneceri</i>
İlkin layihə v2	13.04.2026	Sadık Avcı Maraqlı tərəflərlə iş üzrə koordinator Gökhan Metin Baş sosial ekspert Gülsün Tercanlı Sosial ekspert	Ece Kılıçözlü <i>Layihə meneceri</i>
Yekun	17.04.2026	Sadık Avcı Maraqlı tərəflərlə iş üzrə koordinator Gökhan Metin Baş sosial ekspert Gülsün Tercanlı Sosial ekspert İlahə İlyasova (EvəS koordinator) Ceyhun Paşayev (Sosial inkişaf üzrə mütəxəssis)	Ece Kılıçözlü <i>Layihə meneceri</i> Yusif Qayıbov LİQ direktoru

MÜNDƏRİCAT

Cədvəllərin və şəkillərin siyahısı.....	iii
İxtisarlər	vii
Anlayışlar	viii
Qısa Xülasə	1
1. Giriş.....	7
1.1. KFP-nin məqsədləri və əhatə dairəsi	7
1.2. Layihəyə giriş / Azure Layihəsinə qısa səyahət	8
1.3. Layihə Sahəsi.....	10
2. Hüquqi Çərçivə və Siyasətlər	12
2.1. Milli Qanunvericilik	12
2.2. Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivəsi (ƏMSÇ) və əlaqəli ESS standartları	18
3. Metodologiya	28
3.1. Masaüstü təhlil	28
3.2. Sahə Tədqiqatı	28
3.2.1. Aktivlərin siyahıya alınması	29
3.2.2. Ev təsərrüfatları ilə sosial-iqtisadi sorğular	29
3.2.3. Yoxlama xarakterli sahə tədqiqatı.....	32
4. Cari sosial-iqtisadi vəziyyət.....	33
4.1. Demografiya və ev təsərrüfatı profilləri	33
4.2. Ev təsərrüfatlarının əsas dolanışiq mənbələri.....	38
4.3. Torpaqdan istifadə və kənd təsərrüfatı	42
4.4. Heyvandarlıq	45
4.5. Bizneslər.....	48
4.6. Həssas Qruplar	50
5. Torpaq alınmasının təsirləri	54
5.1. Torpaq alınması, torpağa giriş və çıxış prosesi	54
5.2. Dayaq üçün torpaq sahəsindən istifadənin təsiri	57
5.3. Keçid hüququna (Right of Way) təsirlər	62
5.4. Mümkün köçürmə və iqtisadi yerdəyişmənin təsirləri.....	64
5.4.1. Layihə təsirlərinin qavranışı	64
5.4.2. Layihənin dolanışığa təsiri	65
5.4.3. Gender Təsirləri	66
5.4.4. Əsas təsirlərin təsbiti.....	70
5.5. Qeyri-rəsmi istifadəçilər.....	73
5.6. Kumulyativ Təsirlər.....	73

6.	Azaldıcı tədbirlər, kompensasiya və dolanışığın bərpası tədbirləri	75
6.1.	Tikinti mərhələlərinə uyğun olaraq	75
6.1.1.	Tikintidən əvvəlki mərhələ: Qarşısının alınması və planlaşdırma	75
6.1.2.	Tikinti mərhələsi — Sahəyə daxil olmadan əvvəl: Təsirlərin müəyyən edilməsi və kompensasiya	75
6.1.3.	Tikinti mərhələsi — Tikinti zamanı: Təsirlərin idarə olunması və əlavə kompensasiya... ..	76
6.1.4.	Tikintidən sonrakı mərhələ: Torpağın bərpası və bağlanış	76
6.2.	Daimi və müvəqqəti servitut sahələri	76
6.3.	Həssas qruplar və gender təsirləri üzrə tədbirlər	77
6.4.	Dolanışığın Bərpası.....	77
7.	Tətbiq Prosesi, hüquqa malikolma və hüquqlar matrisi.....	80
7.1.	Öhdəliklər	80
7.2.	Hüquqa malik olma meyarları	81
7.3.	Son hüquqmüəyyənedici tarix.....	82
7.4.	Hüquq Matrisi	83
8.	Qiymətləndirmə və yekun siyahıyaalma nəticələrinin xülasəsi.....	87
8.1.	Qiymətləndirmə	87
8.1.1.	Dayaq yerləşmələri üçün metodologiya.....	87
8.1.2.	Mühafizə zolağı üçün metodologiya	89
8.1.3.	Ağaclar, əkinlər və qeyri-yaşayış tikililəri	90
8.2.	Yekun siyahıyaalma nəticələrinin xülasəsi.....	91
8.2.1.	Ağaclar	91
8.2.2.	Əkinlər	91
8.2.3.	Tikililər	92
9.	Məsləhətləşmə, iştirak və şikayət mexanizmi.....	93
11.	Büdcə və Biznes Plan.....	105
11.1.	Büdcə	105
11.2.	İş Planı	109
12.	Əlavələr.....	110

Cədvəllərin və şəkillərin siyahısı

Cədvəl

<i>Cədvəl 1-1 Yaşayış yeri məlumatları.....</i>	<i>10</i>
---	-----------

<i>Cədvəl 2-1. Dünya Bankı ilə Azərbaycan qanunvericiliyi arasındakı uyğunsuzluqlar və azaldıcı tədbirlər cədvəli</i>	20
<i>Cədvəl 3-1. Dayaq yerləşmələri üzrə sorğunun xülasəsi</i>	31
<i>Cədvəl 3-2. Servitut sahələrinin araşdırılması</i>	31
<i>Cədvəl 3-3 Sahə işlərinin xülasəsi</i>	31
<i>Cədvəl 3-4 Biznes subyektləri ilə sorğu</i>	31
<i>Cədvəl 3-5 Sahə təsbitləri</i>	32
<i>Cədvəl 4-1 Rayonlar üzrə əhali məlumatları</i>	33
<i>Cədvəl 4-2 Ev Təsərrüfatı üzvlərinin demoqrafik məlumatları</i>	35
<i>Cədvəl 4-3 Ailə tiplərinin paylanması</i>	36
<i>Cədvəl 4-4 Ev təsərrüfatı başçılarının ailə vəziyyəti</i>	36
<i>Cədvəl 4-5 Ev təsərrüfatı başçılarının təhsil səviyyəsi</i>	37
<i>Cədvəl 4-6 Ev təsərrüfatı başçılarının məşğulluq statusu</i>	37
<i>Cədvəl 4-7 Ev təsərrüfatı başçılarının sosial təminat statusu</i>	38
<i>Cədvəl 4-8 Ev təsərrüfatı başçılarının dolanışiq mənbələri</i>	38
<i>Cədvəl 4-9 Ev təsərrüfatı üzvlərinin dolanışiq fəaliyyətlərində iştirakı</i>	39
<i>Cədvəl 4-10 Sosial-iqtisadi vəziyyət və gələcək gözləntilər</i>	41
<i>Cədvəl 4-11 Mülkiyyət və torpaqdan istifadə</i>	42
<i>Cədvəl 4-12 Torpaq istifadə növlərinin bölgüsü</i>	42
<i>Cədvəl 4-13 Torpaq mülkiyyəti haqqında məlumat</i>	43
<i>Cədvəl 4-14 Torpaqdan istifadə haqqında məlumat</i>	43
<i>Cədvəl 4-15 Dövlət və bələdiyyə torpaqlarından istifadə</i>	44
<i>Cədvəl 4-16. Gəlir gətirən bitkilər</i>	44
<i>Cədvəl 4-17 Kend təsərrüfatı torpaqlarından illik gəlir</i>	45
<i>Cədvəl 4-18 Heyvandarlıq haqqında məlumat</i>	46
<i>Cədvəl 4-19 Heyvanların sayı</i>	47
<i>Cədvəl 4-20 Heyvanların otarılma bölgüsü</i>	48
<i>Cədvəl 4-21 Bizneslərin sayı</i>	48
<i>Cədvəl 4-22 Bizneslər haqqında məlumat</i>	49
<i>Cədvəl 4-23 İşçi heyəti haqqında məlumat</i>	49
<i>Cədvəl 4-24 Qadın işçilər haqqında məlumat</i>	50
<i>Cədvəl 4-25 Ev təsərrüfatları üzrə həssas qrupların bölgüsü</i>	51
<i>Cədvəl 4-26 Şəxslərin sayına görə həssas qrupların bölgüsü</i>	52
<i>Cədvəl 4-27. Sorğuya cəlb olunmuş həssas qruplar üzrə ev təsərrüfatı məlumatları</i>	53
<i>Cədvəl 5-1 Dayaq yerləşmələri üzrə torpaq əldə olunmasının təsiri</i>	57
<i>Cədvəl 5-2 Təsirlənmiş sahə haqqında məlumat</i>	58

<i>Cədvəl 5-3</i> <i>Dayaqlardan təsirlənən sahə üzrə ətraflı məlumat</i>	58
<i>Cədvəl 5-4</i> <i>Məhkəmə mübahisəsində olan xüsusi torpaq sahələri</i>	59
<i>Cədvəl 5-5</i> <i>Sahibi olmayan torpaq sahələri</i>	59
<i>Cədvəl 5-6</i> <i>Təsirlənmiş torpaq sahələrinin növ üzrə bölgüsü</i>	61
<i>Cədvəl 5-7</i> <i>Distribution of Parcels by Ownership</i>	62
<i>Cədvəl 5-8</i> <i>Torpaq sahələrinin yaşayış məntəqəsi növü üzrə bölgüsü</i>	62
<i>Cədvəl 5-9</i> <i>Təsirlənən torpaq sahələrinin yaşayış növünə görə bölgüsü</i>	62
<i>Cədvəl 5-10</i> <i>Torpaq sahəsi növünə görə xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlar</i>	63
<i>Cədvəl 5-11</i> <i>Torpaq sahəsi növünə görə təsirlənən torpaqlar</i>	63
<i>Cədvəl 5-12</i> <i>Layihə təsirlərinə yanaşma</i>	64
<i>Cədvəl 5-13</i> <i>Layihənin gözlənilən müsbət təsirlərinin paylanması</i>	64
<i>Cədvəl 5-14</i> <i>Layihənin gözlənilən mənfi təsirlərinin bölgüsü</i>	65
<i>Cədvəl 5-15.</i> <i>Söhbət aparılan qadınlar</i>	67
<i>Cədvəl 5-16.</i> <i>İş qüvvəsində qadınların sayı</i>	68
<i>Cədvəl 5-17.</i> <i>Verifikasiya tədqiqatı əsas təsirlərin cədvəli</i>	70
<i>Cədvəl 5-18</i> <i>Qeyri-rəsmi istifadəçilər</i>	73
<i>Cədvəl 7-1.</i> <i>Hüquq Matrisi</i>	83
<i>Cədvəl 8-1</i> <i>Kompensasiya məbləğinin hesablanması</i>	89
<i>Cədvəl 8-2</i> <i>Ağacların qiymətləndirilməsi</i>	91
<i>Cədvəl 8-3</i> <i>Məhsulların qiymətləndirilməsi</i>	91
<i>Cədvəl 8-4</i> <i>Tikililərin Qiymətləndirilməsi</i>	92
<i>Cədvəl 9-1</i> <i>Layihə haqqında məlumatlılıq</i>	94
<i>Cədvəl 9-2</i> <i>Biznes subyektlərinin layihə haqda məlumatlılığı</i>	94
<i>Cədvəl 9-3</i> <i>İnformasiya kanalı</i>	95
<i>Cədvəl 9-4</i> <i>Biznes subyektləri üçün məlumat kanalı</i>	95
<i>Cədvəl 9-5</i> <i>Məlumat tələb olunan mövzular</i>	95
<i>Cədvəl 9-6</i> <i>Bizneslərin Məlumat Tələb Etdiyi Mövzular</i>	97
<i>Cədvəl 9-7</i> <i>Layihə Şikayətləri ilə Bağlı Əlaqə Saxlanılacaq Qurumlar</i>	98
<i>Cədvəl 10-1:</i> <i>Fəaliyyət Monitoring İndikatorları</i>	101
<i>Cədvəl 10-2:</i> <i>Təsir Monitoringi</i>	102
<i>Cədvəl 10-3:</i> <i>Monitoring qrafiki</i>	103
<i>Cədvəl 11-1:</i> <i>KFP Bütçəsi</i>	105
<i>Cədvəl 11-2</i> <i>Layihənin İş Planı</i>	109

Şəkillər

<i>Şəkil 1-2.</i> <i>Təsirlənən rayonların xəritəsi</i>	11
---	----

Şəkil 3-1. Sahə metodologiyası üzrə layihə qrafiki.....	29
Şəkil 4-1 Rayonlar üzrə əhali dəyişimi	33
Şəkil 4-2 İnzibati Ərazi Üzrə Əhalinin Paylanması.....	34
Şəkil 5-1 Torpaq Alma Prosesi.....	56
Şəkil 11-1: Bütçə axını.....	105

İxtisarlar

EMTA	Enerji Məsələlərinin Tənzimləmə Agentliyi
BOEMDA	Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi
ESÇ	Ekoloji Sosial Çərçivə
ESS	Ekoloji və Sosial Standart
AH	Azərbaycan Hökuməti
ŞBK	Şikayətlərə Baxılma Komissiyası
ŞBM	Şikayətlərə Baxılma Mexanizmi
TAQ	Torpaqların dövlət ehtiyacları üçün alınması haqqında Qanun
TGP	Torpağa Giriş Protokolu
TÇP	Torpaqdan Çıxış Protokolu
GBP	Güzəranın Bərpaolunması Planı
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
MN	Maliyyə Nazirliyi
AY	Aidiyyəti Yoxdur
MVtdc	Meqavatt Dəyişən Cərəyan
QHT	Qeyri-Hökumət Təşkilatı
EVX	Elektrik Verilişi Xətti
LTŞ	Layihədən Təsirlənən Şəxs
LİQ	Layihə İcra Qrupu
KFP	Köçürmə Fəaliyyət Planı
KES	Külək Elektrik Stansiyası
TNM	Tikintiyə Nəzarət Mühəndisi

Anlayışlar

Təsirə məruz qalan təsərrüfat: Eyni dam altında yaşayan və vahid iqtisadi vahid kimi fəaliyyət göstərən, Layihədən və ya onun hər hansı komponentindən mənfi təsirlənən bütün şəxslər. Bu, bir nüvə ailəsindən və ya geniş ailə qrupundan ibarət ola bilər.

Əlaqəli obyektlər: Layihə çərçivəsində maliyyələşdirilməyən və Bankın qiymətləndirməsinə görə: (a) layihə ilə birbaşa və əhəmiyyətli dərəcədə əlaqəli olan; (b) layihə ilə eyni vaxtda həyata keçirilən və ya həyata keçirilməsi planlaşdırılan; və (c) layihənin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan və layihə mövcud olmasaydı tikilməyəcək, genişləndirilməyəcək və ya həyata keçirilməyəcək obyektlər və ya fəaliyyətlər deməkdir.

Kompensasiya: Əldə edilmiş aktivlərin əvəz dəyəri həcmində pul və ya natura şəklində ödəniş. Layihədən təsirlənən şəxs (PAP): Torpağın məcburi əldə edilməsi və ya torpaqdan istifadəyə və ya qanuni olaraq müəyyən edilmiş parklar və qorunan ərazilərə girişə məcburi məhdudiyyətlər nəticəsində tam və ya qismən, daimi və ya müvəqqəti fiziki köçürülmə (köçürülmə, yaşayış torpağının itirilməsi və ya sığınacağın itirilməsi) və iqtisadi köçürülmə (torpaq, aktivlər, aktivlərə çıxış, gəlir mənbələri və ya dolanışiq vasitələrinin itirilməsi) yaşayan hər hansı şəxs.

Razılıq formaları: "Azərbaycan" ilə torpaq sahibləri arasında imzalanmış razılışmaya əsasən, bu, layihə çərçivəsində elektrik ötürücü xətlərinin dirəklərinin və xətlərinin quraşdırılması, həmçinin bu fəaliyyətlərlə bağlı müvafiq əmlaklara girişin təmin edilməsi və istifadə hüquqlarının yaradılmasını tənzimləyən tərəflərin qarşılıqlı hüquq və öhdəliklərini müəyyən edən rəsmi hüquqi sənəddir.

Siyahıyaalma: Torpaq əldə edilməsi və əlaqəli amillərdən təsirlənəcək əhalinin tam və dəqiq siyahıya alınması. Bu, Layihədən təsirlənən şəxslərin (PAP-ların) və onların aktivlərinin sayını müəyyən etmək üçün aparılan sahə tədqiqatına aiddir.

Servitut: Servitut, başqa bir şəxsin torpağından müəyyən məhdud məqsəd üçün istifadə etmək hüququ verən hüquqi anlayışdır. Bu, torpağa mülkiyyət hüququ vermir.

Hüquqlar: PAP-ların itkilərinin xarakterindən asılı olaraq onların iqtisadi və sosial vəziyyətinin bərpası üçün nəzərdə tutulan kompensasiya, gəlirin bərpası, keçid dövrü yardımı, gəlir əvəzlənməsi və köçürülmə tədbirlərinin məcmusu.

Kumulyativ təsir: Layihə fəaliyyətinin eyni ərazidə həyata keçirilən digər keçmiş, mövcud və ya gələcək layihələrlə birlikdə ətraf mühitə və cəmiyyətə göstərdiyi ümumi təsirlər.

Hüquqmüəyyənedici tarix: Köçürülmə yardımı almaq hüququnun müəyyən edildiyi tarix. Bu layihə üçün layihə/sub-layihə ərazisində PAP-ların siyahıyaalınmasının başlanğıcı kəsmə tarixi kimi qəbul ediləcək.

Hüquqa malik olma: Layihə çərçivəsində daşınmaz əmlak, gəlir mənbələri və ya digər aktivlər baxımından birbaşa təsirlənən şəxslərin kompensasiya, köçürülmə və ya dəstək almaq hüququnu müəyyən edən status.

Şikayət mexanizmi: Layihədən təsirlənən şəxslərin hüquqlarının pozulduğu və ya mənfi təsirlərə məruz qaldığı hallarda istifadə edə biləcəyi rəsmi proses. Bu mexanizm şikayətlərin vaxtında, şəffaf və qənaətbəxş şəkildə həll olunmasını təmin edir.

Torpağın alınması: Dövlət orqanının şəxsin sahib olduğu və ya istifadə etdiyi torpağın və digər aktivlərin hamısını və ya bir hissəsini məcburi qaydada özgenikləşdirməsi və əvəz dəyərinə kompensasiya təmin edilməklə mülkiyyət və istifadə hüquqlarını dövlət ehtiyacları üçün öz üzərinə keçirməsi prosesi.

Torpağa giriş protokolu: KFP tətbiq sənədi torpaq sahiblərindən və istifadəçilərdən lazımi hüquqi icazələrin alındığını və təsirlənmiş tərəflərə kompensasiyanın ödənildiyini və ya təmin edildiyini

təsdiqləyən sənəd kimi xidmət edir. Bu sənəd sahəyə daxil olmadan əvvəl hazırlanır və torpaq üzərindəki bütün aktivləri qeyd edir.

Torpaqdan çıxış protokolu: Torpaqdan çıxış protokolu KFP-nin icrası sənədidir və layihə icraçısının istifadə etdiyi torpağı (müvəqqəti və ya daimi) sahibinə və ya istifadəçisinə qaytardığını; torpağa dəymiş ziyanın aradan qaldırıldığını və ya kompensasiya edildiyini; torpağın əvvəlki vəziyyətinə qaytarılması (bərpa) üzrə öhdəliklərin yerinə yetirildiyini; və bütün prosesin iştirak edən tərəflər tərəfindən sənədləşdirildiyini göstərir.

Layihədən təsirlənən şəxs: Layihənin həyata keçirilməsi nəticəsində tikililər, torpaq (yaşayış, kənd təsərrüfatı və ya otlaq sahələri), illik və ya çoxillik bitkilər və ağaclar, eləcə də digər daşınar və ya daşınmaz aktivlər üzərində mülkiyyət, istifadə və ya digər hüquqlarını tam və ya qismən, daimi və ya müvəqqəti itirən hər hansı şəxs.

Layihə icra qrupu: Layihənin ümumi icrasına, maliyyə idarəçiliyinə və yekun nəticələrin təqdim edilməsinə cavabdeh olan qrup.

Reabilitasiya: Torpağın əldə edilməsi və köçürülmə çərçivəsinə uyğun olaraq təqdim olunan, lakin əldə edilmiş aktivlərin əvəz dəyərinin ödənilməsi istisna olmaqla digər kompensasiya tədbirləri.

Əvəz dəyəri: Layihə nəticəsində əldə edilmiş və ya zərər görmüş aktivlərin əvəzlənməsi və ya yenidən qurulması üçün PAP tərəfindən tələb olunan məbləğ. Bu məbləğ aşağıdakı elementlər əsasında hesablanır: ədalətli bazar dəyəri, əməliyyat xərcləri, hesablanmış faizlər, keçid və bərpa xərcləri və digər tətbiq olunan ödənişlər.

Köçürülmə: Layihənin LTŞ-lərin əmlakına və/və ya dolanışiq vasitələrinə göstərdiyi bütün mənfi təsirləri azaltmaq üçün görülən bütün tədbirlər, o cümlədən kompensasiya, köçürülmə (zəruri olduqda) və reabilitasiya.

Keçid hüququ: Keçid hüququ servitutun bir növüdür və konkret olaraq sahibinə başqa şəxsin torpağından keçmək hüququ verir. Buna şəxsi ərazidən piyada, nəqliyyat vasitəsi və ya velosipedlə keçid yolları misal ola bilər.

Yoxsulluq həddindən aşağı olan təsərrüfatlar: Ailə büdcəsi üzrə Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən aparılan sorğular əsasında Azərbaycan hökuməti tərəfindən müəyyən edilmiş rəsmi yoxsulluq həddindən aşağı aylıq gəliri olan təsərrüfatlar.

Həssas təsərrüfatlar: Köçürülmə prosesi nəticəsində daha çox zərər görmə və ya yoxsullaşma riski olan təsərrüfatlar.

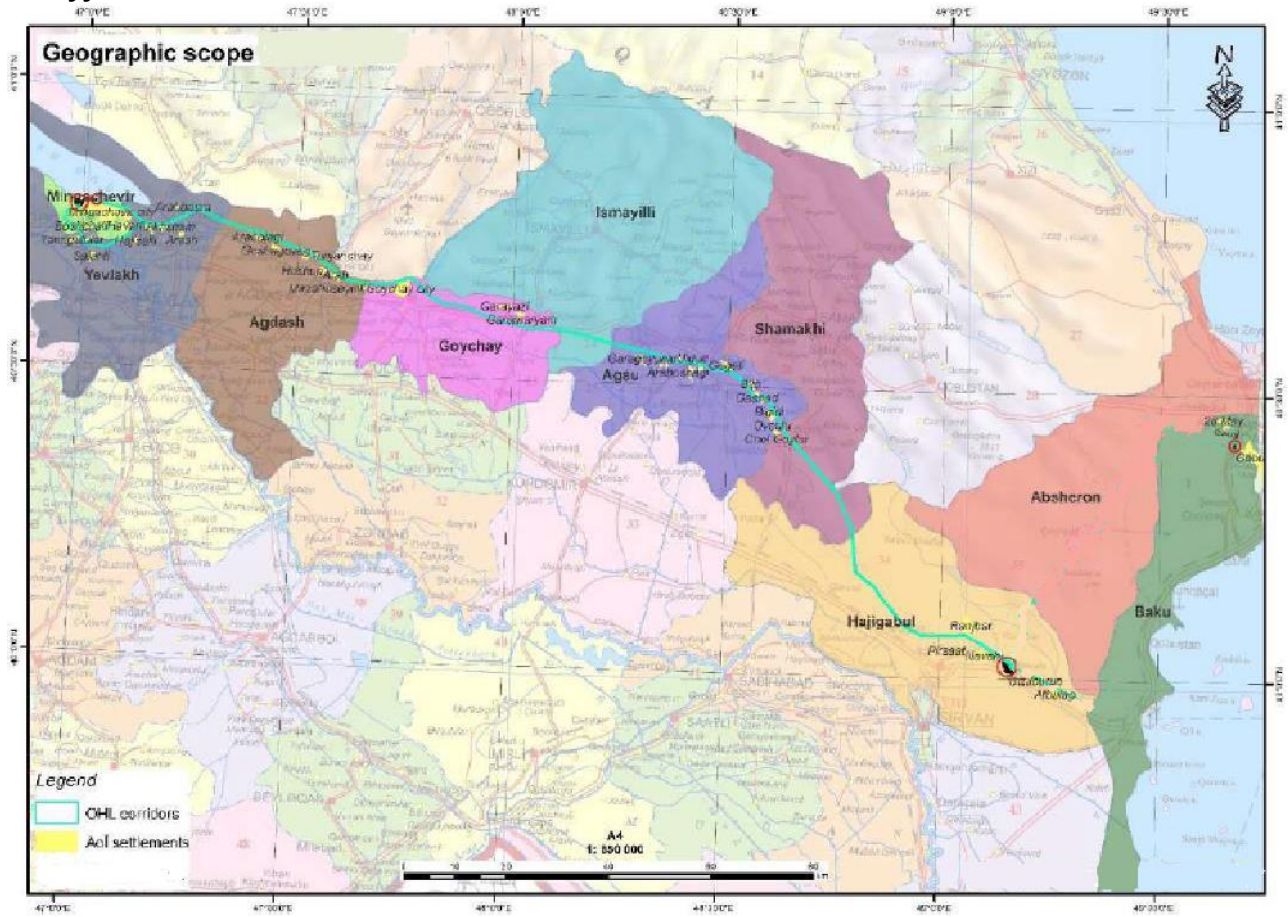
Bu Köçürmə Fəaliyyət Planı (KFP) Azərenerji tərəfindən Azərbaycan Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadənin Genişləndirilməsi Layihəsi (P505208) — AZURE Layihəsi — çərçivəsində, xüsusilə 1.2-ci altkomponent üçün hazırlanmışdır. Bu altkomponent Azərbaycan İstilik Elektrik Stansiyası (İES) yarımstansiyasından Nəvahi yarımstansiyasına qədər 235 km uzunluğunda yeni 500 kV-luq birdövrəli hava elektrik verilişi xəttinin (EVX) tikintisini nəzərdə tutur. Layihə Dünya Bankının dəstəyi ilə maliyyələşdirilir və Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivəsinin (ESF) tələblərinə, xüsusilə Torpaq Alınması, Torpaqdan İstifadəyə Məhdudiyətlər və Məcburi Köçürmə ilə bağlı Ətraf Mühit və Sosial Standart 5-ə (ESS 5) tabedir.

AZURE Layihəsi Azərbaycanın enerji infrastrukturunu bərpa olunan enerji mənbələrinin inteqrasiyasına hazırlamaqla enerji təhlükəsizliyini artırmağı və dayanıqlı enerji idarəçiliyi məqsədlərinə nail olmağı hədəfləyən strateji bir layihədir. Layihənin əsas məqsəd və vəzifələri aşağıdakılardır:

- **Bərpa Olunan Enerjinin İnteqrasiyası:** Layihənin əsas məqsədi günəş və külək enerjisi kimi dəyişkən bərpa olunan enerji mənbələrinin Azərbaycanın milli elektrik şəbəkəsinə etibarlı və səmərəli şəkildə inteqrasiyasını təmin etməkdir. Bu resursların şəbəkəyə daxil edilməsi enerji təchizatında diversifikasiyanı artıracaq və enerji təhlükəsizliyini gücləndirəcək.
- **Ötürmə İnfrastrukturunun Gücləndirilməsi:** Layihə çərçivəsində mövcud elektrik ötürmə xətləri genişləndiriləcək və yenilənəcəkdir. Məqsəd bərpa olunan enerji elektrik stansiyalarının şəbəkəyə qoşulmasını asanlaşdırmaq və enerji ötürülməsi zamanı itkiləri azaltmaqdır. Xüsusilə ötürmə infrastrukturunun modernləşdirilməsi köhnəlmiş xətlərin ötürmə qabiliyyətini artırmağa və yeni xətlərin tikintisi ilə enerji təchizatının təhlükəsizliyini təmin etməyə yönəlib. AZURE Layihəsi ilə əlaqəli əsas ötürmə infrastrukturunu komponentlərinə aşağıdakılar daxildir:
  - 500/330/10 kV gərginlik səviyyələrinə və 2x500 MVA gücə malik yeni Nəvahi yarımstansiyasının tikintisi.
  - Yeni ötürmə xətlərinin tikintisi, o cümlədən:
    - 500 kV birdövrəli “Azərbaycan İES – Nəvahi YS” EVX-in tikintisi - 235 km
    - 330 kV birdövrəli “Ələt AİZ YS – Nəvahi YS” EVX-in tikintisi - 22 km;
    - 330 kV birdövrəli “Qobustan KES – Nəvahi YS” EVX-in tikintisi - 65 km;
    - 330 kV birdövrəli “Qobustan KES – Qobu ES” EVX-in tikintisi - 19 km.
  - Mövcud yarımstansiyalarda genişləndirmə işləri, yeni Qobu və Azərbaycan İES YS-lərdə 500 və 330 kV-luq yuvaların quraşdırılması.

Bu KFP Layihə çərçivəsində tikilən 235 km 500 kV birdövrəli “Azərbaycan İES – Nəvahi YS” EVX üçün hazırlanmışdır. Layihə tərəfindən dəstəklənən yuxarıda qeyd olunan digər EVX-lər üçün ayrıca ikinci Köçürmə Fəaliyyət Planı hazırlanacaqdır.

Ötürmə xətti Azərbaycanın mərkəzi və şərq hissəsində yerləşən səkkiz rayondan — Ağdaş, Ağsu, Göyçay, Hacıqabul, İsmayıllı, Mingəçevir, Şamaxı və Yevlax — keçir və 64 yaşayış məntəqəsini, həmçinin “otlaq sahələri” kimi müəyyən edilmiş 44 qeyri-yaşayış ərazisini əhatə edir; ümumilikdə 110 fərqli məkan üzrə uzanır. Xətt əsasən düz və yüngül maili kənd təsərrüfatı əraziləri boyunca mövcud Nəvahi YS – Mingəçevir SES hava ötürücü xəttinə paralel şəkildə inşa ediləcəkdir. Tikintinin 2026-cı ilin ikinci rübündə başlanması və 2027-ci ilin dördüncü rübündə başa çatdırılması planlaşdırılır.

Layihə Azərbaycan Respublikasının milli elektrik enerjisi istehsalı və ötürmə şirkəti olan “Azərenerji” tərəfindən həyata keçirilir; bu qurum elektrik verilişi xətlərinin (EVX) və əlaqəli yarımqəyri infrastrukturunun tikintisi və istismarına cavabdehdir.

Layihə	500 kV Tək xətlə EVX— Azərbaycan İES-dən Nəvahi YS -na
Ümumi uzunluq	235 km
Dayaqların sayı	8 rayondan keçən 714 dayaq
Təsirlənmiş rayonlar	Ağdaş, Ağsu, Göyçay, Hacıqabul, İsmayıllı, Mingəçevir, Şamaxı, Yevlax
Təsirlənmiş yaşayış məntəqələri	64 yaşayış məntəqəsi + 44 qeyri yaşayış otlaq əraziləri
Tikintinin müddəti	Q2 2026 – Q4 2027

Bu Köçürmə Fəaliyyət Planı (KFP) həm Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericiliyinə, həm də Dünya Bankının ESS5 standartına uyğun olaraq hazırlanmışdır. Milli hüquqi tələblərlə Dünya Bankının ESS5 standartları arasında uyğunsuzluqların müəyyən edilməsi üçün boşluq təhlili aparılmışdır. Bir sıra sahələrdə — o cümlədən tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiya, qeyri-rəsmi torpaq istifadəçilərinin tanınması, gender həssas məsləhətləşmələr, köçürülmənin nəticələrinin monitorinqi və şikayət mexanizmləri — milli

qanunvericilik beynəlxalq standartlardan geri qalır. Belə bütün hallarda Dünya Bankının ESS5 tələbləri üstün tutulur və müəyyən edilmiş boşluqların aradan qaldırılması üçün layihəyə xas tədbirlər hazırlanmışdır.

Layihə torpaqların tam müsadirəsini nəzərdə tutmur. Torpaq əldə edilməsinin əsas mexanizmi elektrik verilişçü xəttin (EVX) keçid zolağı (RoW) boyunca daimi servitutların yaradılmasıdır ki, bu zolaq adətən 500 kV-luq bir dövrlü EVX-in ən kənar xətlərindən hər iki tərəfə 30 metr uzanır. Bu dəhliz daxilində torpaq mülkiyyəti mövcud sahiblərdə qalır, lakin torpaqdan istifadəyə müəyyən məhdudiyətlər tətbiq olunur; bunlara tikinti, ağacəkmə və bəzi kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinə qoyulan məhdudiyətlər daxildir. Dirək (Dayaq) bünövrələrinin yerləşdiyi sahələrdə isə hər bir dayağın fiziki tutumu üçün kiçik torpaq sahələrinin daimi olaraq əldə edilməsi tələb olunur.

Səkkiz rayon üzrə ümumi servitut sahəsi təxminən 8,13 milyon m² təşkil edir və bu sahə xüsusi (51%), dövlət (40%) və bələdiyyə (9%) torpaq kateqoriyaları arasında bölüşdürülür. Daimi torpaq əldə olunmasına məruz qalan dirək (dayaq) sahələrinin ümumi sahəsi təxminən 172 000 m²-dir və bu, 714 dirək nöqtəsi üzrə yayılmışdır.

Ümumi Servitut Sahəsi	~8,132,743e m ² (8 Rayondan keçir)
Servitutda Özel Torpaq Sahəsi	~4,120,836 m ² (51%)
Servitutda olan Dövlət Torpağı	~3,272,161 m ² (40%)
Servitutda olan Bələdiyyə Torpaqları	~739,746 m ² (9%)
Ümumi Dayaq Sahəsi	~172,000 m ² (daimi əldə olunma)
Fiziki Yerləşdirmə	Gözlənilmir

Layihə ümumilikdə dirək (dayaq) sahələri və ya daimi servitut dəhlizi daxilində torpaqları və ya aktivləri yerləşən 1 114 xüsusi torpaq mülkiyyətçisinə, 22 rəsmi icarəçiyə və 11 biznes subyektinə təsir göstərəcəkdir. Bundan əlavə, dövlət və bələdiyyə torpaqlarından qeyri-rəsmi istifadə edən şəxslər də müəyyən edilmiş və onların hüquqi statusundan asılı olmayaraq ESS5-ə uyğun olaraq kompensasiya almaq hüququ tanınmışdır.

Layihə fiziki köçürülməni tamamilə istisna edəcək şəkildə hazırlanmışdır. Layihə ərazisi daxilində heç bir yaşayış evi və ya məskunlaşmış bina yerləşmir və heç kəsdən öz evini köçürməsi tələb olunmayacaqdır. Təsirlər yalnız iqtisadi köçürmə ilə məhdudlaşır — bunlar konkret olaraq torpaqdan istifadəyə qoyulan məhdudiyətlər, tikinti dövründə müvəqqəti girişin itirilməsi, həmçinin məhsulların, ağacların və bəzi hallarda qeyri-yaşayış tikililərinin itirilməsi kimi təsirlərdir.

Sosial-iqtisadi baza sorğusu səkkiz rayon üzrə 596 təsərrüfat başçısı ilə aparılmış və ümumilikdə 2 907 nəfərlik əhalini əhatə etmişdir. Sorğunun nəticələri göstərir ki, Layihə ərazisi əsasən kənd və kənd təsərrüfatı yönümlüdür, burada əsas dolanışq mənbələri əkinçilik və heyvandarlıqdır. Kənd təsərrüfatı torpaqlarından əldə olunan illik orta gəlir təxminən 1 500 AZN (təxminən 885 ABŞ dolları) təşkil edir və bu göstərici Rayonlar və təsərrüfatlar arasında əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Geniş ailə strukturları geniş yayılmışdır və sorğuda iştirak edən təsərrüfatların 73%-ni təşkil edir.

KFP-nin hazırlanması prosesi çərçivəsində strukturlaşdırılmış həssaslıq qiymətləndirilməsi aparılmışdır. Layihə ərazisində yerləşən 107 təsərrüfat üzrə ümumilikdə 114 həssas şəxs müəyyən edilmişdir. Həssas təsərrüfatlar bütün səkkiz rayon üzrə yayılmışdır, ən yüksək göstəricilər isə Ağsu və Ağdaş rayonlarında qeydə alınmışdır. Dayaq yerlərində daimi torpaq əldə olunmasına məruz qalan bütün həssas təsərrüfatlara standart torpaq kompensasiyası hüquqlarına əlavə olaraq hər təsərrüfat üçün bir aylıq minimum əməkhaqqına bərabər əlavə kompensasiya ödəniləcəkdir.

Bu KFP gender məsələləri ilə bağlı məlumat məhdudiyətini qəbul edir: təsərrüfat sorğusunda qadın respondentlərin payı 14% olmuşdur ki, bu da gender üzrə fərqləndirilmiş təsirlərin kifayət qədər əhatəli şəkildə

müəyyən edilməsi üçün ümumiyyətlə yetərli hesab olunan həddən aşağıdır. Bu məhdudiyyət qeyd edilmişdir və baza məlumatlarındakı boşluqları aradan qaldırmaq üçün icra mərhələsində gender aspektlərinə həssas əlavə məsləhətləşmələr aparılacaqdır. "Azərbaycan" bu boşluğun aradan qaldırılmasını təmin etmək məqsədilə icra prosesini yaxından izləyəcəkdir. Sorğuda qadınların daha az iştirak etməsi bəzi kənd ərazilərində mövcud olan sosial-mədəni normaların təsiri ilə izah olunur; bu normalara görə kişilər kənar tərəflərlə qarşılıqlı əlaqələrdə daha çox təsərrüfatın əsas nümayəndələri kimi qəbul edilir. Nəticə etibarilə, qadınlar rəsmi sorğu proseslərində birbaşa iştirak etməyə daha az meyilliyə ola bilərlər. Bu məsələni həll etmək üçün Layihə icra mərhələsində hədəflənmiş tədbirlər tətbiq ediləcəkdir, o cümlədən qadın sorğularının cəlb edilməsi, zəruri hallarda qadınlarla ayrıca məsləhətləşmələrin aparılması və qadınların baxışlarının və mümkün təsirlərin layihə planlaşdırılması və azaldıcı tədbirlərdə lazımi şəkildə nəzərə alınmasını təmin etmək üçün uyğunlaşdırılmış məlumatlandırma yanaşmalarının tətbiqi.

KFP çərçivəsində bütün kompensasiyalar Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq tam əvəzləmə dəyəri prinsipinə əsaslanır. Dirək (dayaq) yerlərində daimi torpaq əldə olunması üçün kompensasiya torpağın məhsuldarlığı, torpaq kateqoriyası və hər bir Rayon üzrə məhsulların gəlir gətirmə potensialı nəzərə alınmaqla bazar dəyəri əsasında hesablanır; əlavə olaraq, mövcud servitutlar və ya infrastruktur səbəbindən məcmu təsirlərə məruz qalan sahələr üçün 10% əlavə ödəniş tətbiq olunur. Servitut sahələrində isə torpaq mülkiyyətçiləri mülkiyyət hüququnu saxlayır və kənd təsərrüfatı fəaliyyəti müəyyən edilmiş məhdudiyyətlər çərçivəsində davam etdirilə bilər. Servitut sahələri daxilində tikinti zamanı təsirlənən məhsullar, ağaclar və tikililər ayrıca kompensasiya olunur.

Məhsullar bazar dəyəri ilə kompensasiya olunur. Tətbiq edilən məhsul kompensasiya dərəcəsi hər hektar üçün 400 kq məhsuldarlıq və hər kiloqram üçün 0,5 AZN bazar qiyməti əsasında müəyyən edilir ki, bu da baza sorğusunun nəticələri və yerli bazar məlumatları ilə uyğunluq təşkil edir. Gəlir gətirən ağaclar onların gələcək gəlir axınının xalis cari dəyəri əsasında kompensasiya olunur. Qeyri-yaşayış tikililəri isə tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiya edilir.

KFP aktivlərin siyahıya alınmasının başlanması ilə eyni vaxta təsadüf edən son hüquqmüəyyənedici tarix (cut-off date) müəyyən edilmişdir. Lakin sahə yoxlamaları göstərmişdir ki, təsirlənən şəxslərin əksəriyyəti Layihə barədə məlumatlı deyil. Buna görə də son hüquqmüəyyənedici tarix Layihənin açıqlanması tarixi kimi qəbul ediləcək və layihənin təsir etdiyi kəndlərdə keçiriləcək ilkin icma görüşləri zamanı bütün layihə ərazilərində rəsmi şəkildə yenidən elan olunacaqdır.

Layihənin təsirlərin idarə olunmasına yanaşması qarşısını alma, minimuma endirmə, kompensasiya və bərpa mərhələlərindən ibarət təsir iyerarxiyasına əsaslanır və bu yanaşma tikintidən əvvəl, tikinti və tikintidən sonrakı mərhələlər üzrə ardıcıl şəkildə tətbiq olunur.

Tikintidən əvvəl "Azərbaycan" və Podratçı tərəfindən birgə mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatı aparılacaqdır ki, dayaq yerləri dəqiqləşdirilsin və texniki cəhətdən mümkün olan maksimum dərəcədə bağlar, intensiv becərilən sahələr və qeyri-yaşayış tikililəri kimi həssas aktivlərdən uzaqlaşma təmin olunsun. Mümkün hallarda dayaqların yerləşməsi torpaq sahələrinin sərhədlərinə və ya mövcud yolkənarı dəhlizlərə yaxınlaşdırılacaqdır. Tikinti qrafiki də gəlir əldə etmə dövrlərinə təsiri minimuma endirmək üçün əsas əkin və məhsul yığım dövrələrindən yayınacaq şəkildə planlaşdırılacaqdır.

Bütün kompensasiyalar hüquqlara malik olma matrisinə uyğun olaraq tam şəkildə ödəniləcək və torpağın Podratçıya verilməsi və ya özgəninkiləşdirilməsi baş verməzdən əvvəl təsirlənmiş tərəflərlə rəsmi razılaşmalar bağlanacaqdır. ESS5 tələblərinə uyğun olaraq kompensasiya və sənədləşmə tamamlanmadan heç bir torpaq sahəsinə daxil olunmayacaqdır.

Hər hansı torpaq sahəsinə daxil olmadan əvvəl hər bir təsirlənmiş torpaq sahibi, icarəçi və ya qeyri-rəsmi istifadəçi ilə Torpağa Giriş Protokolu (TGP) imzalanacaqdır; bu sənəddə mövcud bütün aktivlər qeyd ediləcək və razılaşdırılmış kompensasiyanın ödənilməsi təsdiqlənəcəkdir. Müvafiq TGP sənədi qüvvəyə minmədən və ödəniş tam həyata keçirilmədən heç bir xüsusi torpaq sahəsində tikintiyə başlanılmayacaqdır. Tikintiyə əvvəlcə dövlət mülkiyyətində olan boş torpaq sahələrində başlanacaq və daha sonra ardıcıl şəkildə xüsusi mülkiyyətdə olan sahələrə keçiləcəkdir. TGP forması həmçinin Əlavə 1.6-da təqdim olunur.

İşlərin tamamlanmasından sonra müvəqqəti təsirə məruz qalmış bütün kənd təsərrüfatı torpaqları davamlı məhsuldar istifadə üçün yararlı vəziyyətə bərpa olunacaqdır. Hər bir təsirlənmiş tərəflə Torpaqdan Çıxış Protokolu (TCP) imzalanacaq və bu sənəddə torpağın qənaətbəxş şəkildə bərpa edildiyi təsdiqlənəcəkdir. İcma infrastrukturuna — o cümlədən yerli yollar və suvarma sistemlərinə — dəymiş ziyan operativ şəkildə aradan qaldırılacaq və zərurət olduqda müvafiq yerli orqanlar tərəfindən rəsmi şəkildə təsdiqlənəcəkdir. TCP forması da Əlavə 1.6-da təqdim olunur.

“Azərenerji” Layihə İcra Qrupundan (LIQ) bir nümayəndə vasitəsilə yerində baxışlar keçirəcək və prosesin düzgün və fasiləsiz həyata keçirilməsi və Layihənin Şikayətlərə Baxılma Mexanizminin (ŞBM) effektiv işləməsi təmin olunacaqdır.

“Azərenerji” bildirmişdir ki, mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatı aparılacaq və bundan sonra dəqiqləşdirilmiş dayaq yerləri sahədə işarələnəcəkdir. Bu tədqiqatın 15 may 2026-cı il tarixinədək tamamlanması gözlənilməyindən, həmin tarix son hüquqmüəyyənədi tarix (cut-off date) kimi qəbul edilmişdir.

KFP çərçivəsində xüsusi Güzəran Bərpası Planı (GBP) daxil edilmişdir ki, bu da bağ sahibləri və çoxillik bitki yetişdirən fermerlərin xüsusi vəziyyətlərini nəzərə almaq üçün hazırlanmışdır. Bu qruplar, uzunmüddətli investisiya xarakterli məhsuldar aktivlərə malik olduqları və çoxillik ağacların yenidən əkiləndən sonra məhsuldarlıq mərhələsinə çatması üçün uzun vaxt tələb olunduğu səbəbindən daha yüksək dolanışiq riski ilə üzləşən qruplar kimi müəyyən edilmişdir. Buna görə də GBP, tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiyaya əlavə olaraq, hədəflənmiş dəstək tədbirləri təqdim edir; bunlara əvəzedici tinglərin verilməsi və yeni əkilmiş ağaclar məhsuldarlıq mərhələsinə çatana qədər keçid dövrü üçün dəstək daxildir.

KFP-nin hazırlanmasının ayrılmaz hissəsi kimi Layihədən Təsirlənən Şəxslərlə (LTŞ-lər), yerli hakimiyyət orqanları və biznes subyektləri ilə məsləhətləşmələr aparılmışdır. Sorğu nəticələri göstərir ki, təsirlənən icmalar arasında layihə barədə məlumatlılıq hələ də məhduddur — sorğuda iştirak edən təsərrüfat başçılarının 62%-i layihənin təsirləri barədə heç bir rəy bildirməmişdir ki, bu da məlumatların toplanması zamanı qarşılıqlı əlaqələrin ilkin mərhələdə olduğunu əks etdirir. Rəy bildirənlər arasında narahatlıqlar əsasən məhsul və gəlir itkisi (mənfə təsirləri qeyd edənlərin 65%-i), sağlamlıq və təhlükəsizlik riskləri, həmçinin sahəyə giriş məhdudiyətləri ilə bağlı olmuşdur. Ən çox tələb olunan məlumat mövzuları isə tikinti qrafiki, xəttin marşrutu, eləcə də torpaq əldə olunması və kompensasiya prosesi olmuşdur.

Layihədən Təsirlənən Şəxslərlə (LTŞ-lər) davamlı və məzmunlu qarşılıqlı əlaqə KFP-nin icrası, açıqlanması, tikinti mərhələsi və tikintidən sonrakı monitorinq dövrü boyunca davam etdiriləcəkdir. Bu KFP ilə paralel olaraq Layihə üçün Maraqlı Tərəflərin Cəlb Edilməsi Planı (MTCEP) hazırlanmışdır. Məlumatların açıqlanması — o cümlədən təsirlənən icmalar arasında Azərbaycan dilində məlumat bukletlərinin paylanması və KFP-nin Dünya Bankının layihə portalında ingilis dilində dərc edilməsi — tikintiyə başlanmadan əvvəl tamamlanacaqdır.

Hazırda iki səviyyəli Şikayətlərə Baxma Mexanizmi (ŞBM) tətbiq olunur və bu mexanizm layihə səviyyəsində şikayət komitəsini, eləcə də müvafiq dövlət qurumlarına və ya Dünya Bankının Şikayətlərin Həlli Xidmətinə müraciət etmək imkanını əhatə edir. Şikayətlər şifahi və ya yazılı formada müxtəlif kanallar vasitəsilə təqdim oluna bilər; bunlara “Azərenerji” ilə birbaşa əlaqə, Tikintiyə Nəzarət Mühəndisi, Podratçının Sosial Mütəxəssisi və yerli bələdiyyə orqanları daxildir. Bütün şikayətlər qeydə alınacaq, izlənəcək və müəyyən edilmiş müddətlər çərçivəsində həll ediləcək, cavablar isə Azərbaycan dilində təqdim olunacaqdır. ŞBM bütün təsirlənmiş şəxslərin, o cümlədən həssas qrupların ehtiyaclarına uyğun olaraq əlçatan, şəffaf və operativ şəkildə fəaliyyət göstərmək üçün hazırlanmışdır.

KFP üzrə ümumi təxmini büdcə 10% ehtiyat payı daxil olmaqla təxminən 907 987 ABŞ dolları (1 538 961 AZN) təşkil edir. Büdcənin ən böyük maddəsi daimi servitut sahələrində məhsula görə kompensasiyadır ki, bu da ötürmə dəhlizinin əhatə etdiyi kənd təsərrüfatı torpaqlarının miqyasını əks etdirir.

KFP-nin icrasını izləmək və onun məqsədlərinə nail olunub-olunmadığını qiymətləndirmək üçün strukturlaşdırılmış Monitorinq və Qiymətləndirmə (M&Q) sistemi yaradılmışdır. Daxili monitorinq “Azərenerji” və Podratçı tərəfindən aylıq əsasda həyata keçiriləcək və torpaq əldə olunmasının gedişi, kompensasiyaların ödəniş vəziyyəti, LEP-in tətbiqi, tikinti ilə bağlı təsirlər və ŞBM fəaliyyətini əhatə edəcəkdir. Tikintinin təsirini minimuma endirmək məqsədilə işlərə əvvəlcə boş dövlət torpaqlarında başlanılacaq; xüsusi mülkiyyətdə olan

sahələrdə isə mümkün olduqda tikinti məhsul yığımından sonraya təxirə salınacaq və marşrut üzrə kiçik dəyişikliklər ediləcəkdir.

Kənar monitorinq müstəqil məsləhətçi tərəfindən yarımillik əsasda aparılacaq və sosial-iqtisadi nəticələrin qiymətləndirilməsi, dolanışiq vasitələrinin bərpasının dəyərləndirilməsi və həssas qruplar üzrə hədəflənmiş monitorinqi əhatə edəcəkdir. KFP-nin icrası başa çatdıqdan sonra müstəqil yekun audit həyata keçiriləcək və bütün kompensasiya öhdəliklərinin yerinə yetirildiyi və təsirlənmiş şəxslərin dolanışiq səviyyəsinin ESS5 tələblərinə uyğun olaraq bərpa edildiyi təsdiqlənəcəkdir.

1. Giriş

1.1. KFP-nin məqsədləri və əhatə dairəsi

Azərbaycanda Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadənin Genişləndirilməsi Layihəsi (AZURE Layihəsi) bərpa olunan enerji mənbələrinin (günəş, külək, hidro) enerji şəbəkəsinə səmərəli inteqrasiyası ilə bağlı əsas çağırış və imkanların həllinə yönəlmiş təşəbbüsdür. İnnovativ texnologiyalardan, siyasət çərçivələrindən və maraqlı tərəflərin əməkdaşlığından istifadə etməklə layihə bərpa olunan enerji mənbələrinin tətbiqini və inteqrasiyasını sürətləndirməyi, bununla da daha dayanıqlı və stabil enerji ekosisteminin formalaşmasına töhfə verməyi hədəfləyir.

AZURE Layihəsi üçün 2024-cü ilin avqust ayında təsdiqlənmiş və açıqlanmış Köçürmə Siyasəti Çərçivəsi (KSÇ) mövcuddur. KSÇ fiziki və ya iqtisadi köçürülmə ilə bağlı yarana biləcək hər hansı mənfi təsirlərin qarşısını almağı və ya onları minimuma endirməyi, həmçinin baş verə biləcək mənfi təsirlərin azaldılması üçün müvafiq tədbirlərin təmin olunmasını nəzərdə tutur. KSÇ-in əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının müvafiq qurumları ilə Dünya Bankı arasında sonrakı mərhələdə KFP-lərin hazırlanmasında istifadə olunacaq prinsiplər və prosedurlar üzrə razılaşma şərtlərini müəyyən etməkdir.

SRM Consulting şirkəti AZURE Layihəsi üçün KFP-ni Köçürmə Siyasəti Çərçivəsində (KSÇ) müəyyən edilmiş hüquqlar matrisinə uyğun olaraq hazırlamışdır. KFP təsirlənən icmalar və daha geniş əhali üzərində layihənin köçürmə ilə bağlı potensial sosial təsirlərinin hər tərəfli qiymətləndirilməsinə əsaslanır. Bu qiymətləndirmə torpaq əldə olunması və köçürmə ilə bağlı mümkün təsirləri — o cümlədən dolanışiq vasitələrinə, yaşayış şəraitinə və sosial strukturlara təsirləri — müəyyən edir və təhlil edir, həmçinin qüvvədə olan milli qanunvericilik və beynəlxalq standartlara uyğun olaraq müvafiq yumşaldıcı və kompensasiya tədbirlərini müəyyənləşdirir.

KFP-nin məqsədləri aşağıdakılardır:

- Layihənin həyata keçirilməsi nəticəsində yaranan iqtisadi köçürülmənin necə həll ediləcəyini müəyyən edən təlimatları hazırlamaq; bu, köçürülmə və dolanışiq vasitələrinin bərpası tədbirləri vasitəsilə həyata keçiriləcək və məqsəd Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq Layihədən Təsirlənən Şəxslərin (LTŞ-lərin) dolanışiq səviyyəsinin və həyat standartlarının layihədən əvvəlki səviyyəyə qaytarılması, mümkün olduqda isə yaxşılaşdırılmasıdır.
- Tətbiq olunan milli qanunvericilik ilə maliyyələşdirici tələbləri, xüsusilə Dünya Bankının ESS5 standartı arasındakı boşluqları müəyyən etmək və beynəlxalq standartlara tam uyğunluğu təmin etmək üçün bu boşluqların aradan qaldırılması üzrə tədbirləri müəyyənləşdirmək.
- Torpaq üzərində rəsmi hüquqları olmayan, o cümlədən icarə müqaviləsi və ya tanınan hüquqi mülkiyyət statusu olmayan Layihədən Təsirlənən Şəxslərin (LTŞ-lərin) torpaqdan kənar aktivlərin itirilməsinə görə kompensasiya almaq hüququnun təmin edilməsi və Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq dolanışiq vasitələrinin bərpası üzrə dəstək ilə təmin olunması.
- Layihədən Təsirlənən Şəxslər (LTŞ-lər) arasında həssas qrupların mövcudluğunu müəyyən etmək və onların qeyri-mütənasib şəkildə təsirlənməməsini, eləcə də dolanışiq vasitələrini və həyat səviyyələrini bərpa və ya yaxşılaşdırmalarını təmin etmək məqsədilə Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq müvafiq və hədəflənmiş dəstək tədbirlərini təmin etmək.
- Torpaq əldə olunması və dolanışiq vasitələrinin bərpası üzrə fəaliyyətlərin müvafiq məlumat açıqlığı, məzmunlu məsləhətləşmələr və təsirlənən şəxslərin məlumatlı iştirakı ilə planlaşdırılmasını və həyata keçirilməsini təmin etmək.
- Məcburi köçürülmənin qarşısını almaq.
- Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq itkilərin növü və miqyasına əsaslanan hüquqlar matrisini müəyyən etmək və Layihədən Təsirlənən Şəxslərin (LTŞ-lərin) uyğunluq meyarlarını təyin etmək.
- Hər hansı torpaq sahəsinə daxil olmadan əvvəl bütün kompensasiyaların hüquqlar matrisinə uyğun olaraq tam şəkildə ödənilməsini təmin etmək.
- Layihə çərçivəsində Layihədən Təsirlənən Şəxslərin (LTŞ-lərin) narahatlıqlarını, şikayətlərini və məlumat sorğularını qəbul etmək, qiymətləndirmək və həll etmək üçün tətbiq olunacaq Şikayətlərin Həlli Mexanizmini (ŞBM) təqdim etmək. Qeyd olunmalıdır ki, bu mexanizm mövcud layihə səviyyəli ŞBM ilə inteqrasiya olunacaq və LTŞ-lər layihənin bütün həyat dövrü ərzində, tətbiq olunan beynəlxalq standartlara uyğun olaraq, bu mexanizmə müraciət etməyə davam edə biləcəklər.

Bu KFP 500 kV-luq infrastrukturun genişləndirilməsinə xidmət edən 1.2-ci altkomponentə tətbiq olunur. Bu altkomponent Azərbaycan İES yarımstansiyasından Nəvahi yarımstansiyasına qədər 235 km

uzunluğunda yeni bir dövrəli 500 kV-luq EVX-nin tikintisini; Nəvahi yarımstansiyasının 500 kV hissəsi (2×500 MVA) üçün avadanlıqların təchizatı və quraşdırılmasını; həmçinin Qobu Elektrik Stansiyası və Azərbaycan İES yarımstansiyalarında 500/330 kV-luq yuvanın genişləndirilməsini əhatə edir.

1.2. Layihəyə giriş / Azure Layihəsinə qısa səyahət

Dünya Bankı və Azərbaycan Hökuməti (GoA) tərəfindən birgə maliyyələşdirilən “Azərbaycanda Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadənin Genişləndirilməsi Layihəsi” (AZURE Layihəsi) ölkədə bərpa olunan enerjinin inkişafını gücləndirməyi və dəstəkləməyi hədəfləyir. Bu məqsədlə Azərbaycan Hökuməti aşağıdakıları maliyyələşdirəcəkdir:

- a. 500/330/10 kV gərginlik səviyyəsinə və 2×500 MVA gücə malik Nəvahi yarımstansiyasının tikintisi
- b. Abşeron yarımstansiyasından (YS) Nəvahi yarımstansiyasına qədər 65 km uzunluğunda 500 kV-luq bir dövrəli hava ötürücü xəttin (EVX) tikintisi
- c. Biləsuvar Günəş Elektrik Stansiyasından (GES) Nəvahi yarımstansiyasına qədər 90 km uzunluğunda 330 kV-luq iki dövrəli hava ötürücü xəttin (EVX) tikintisi
- d. Banka Günəş Elektrik Stansiyasından (GES) Nəvahi yarımstansiyasına qədər 80 km uzunluğunda 330 kV-luq iki dövrəli hava ötürücü xəttin (EVX) tikintisi
- e. Abşeron yarımstansiyasında 330 kV-luq hücrənin quraşdırılması

Dünya Bankı aşağıdakıları maliyyələşdirəcəkdir:

Komponent 1: Qobustan Külək Elektrik Stansiyasının qoşulması və ötürmə şəbəkəsinin genişləndirilməsi (BYİB üzrə 168,4 milyon ABŞ dolları, o cümlədən 18,6 milyon ABŞ dolları ehtiyat vəsait), aşağıdakı iki altkomponenti əhatə edir:

- **Altkomponent 1.1:** Qobustan Külək Elektrik Stansiyasının qoşulması və 330 kV tərəfdə genişləndirmə (33,8 milyon ABŞ dolları), aşağıdakı yeni ötürmə xətlərini əhatə edir:

- (i) Abşeron–Qaradağ külək elektrik stansiyasından Nəvahi yarımstansiyasına qədər 65 km uzunluğunda 330 kV-luq bir dövrəli EVX,
- (ii) Abşeron–Qaradağ külək elektrik stansiyasından Qobu Elektrik Stansiyası yarımstansiyasına qədər 19 km uzunluğunda 330 kV-luq bir dövrəli EVX,
- (iii) Nəvahi yarımstansiyasından Ələt yarımstansiyasına qədər 22 km uzunluğunda 330 kV-luq iki dövrəli EVX,
- (iv) Qobu Elektrik Stansiyası yarımstansiyasında 330 kV-luq yuvanın genişləndirilməsi.

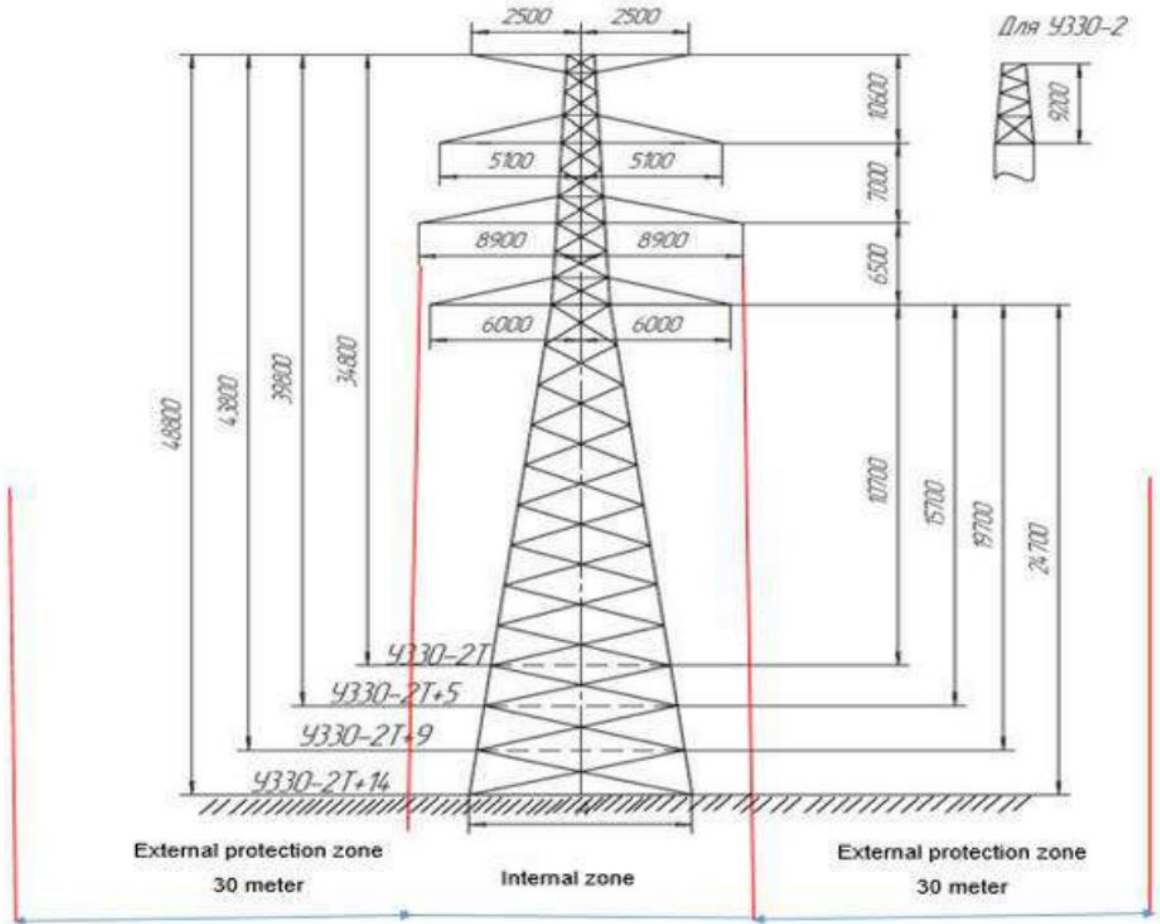
Altkomponent 1.2: 500 kV-luq infrastrukturunun genişləndirilməsi (134,6 milyon ABŞ dolları) – aşağıdakıları əhatə edir:

- (i) Azərbaycan İES yarımstansiyasından Nəvahi yarımstansiyasına qədər 235 km uzunluğunda 500 kV-luq bir dövrəli yeni EVX;
- (ii) Nəvahi yarımstansiyasının 500 kV hissəsi (2×500 MVA) üçün avadanlıqların təchizatı və quraşdırılması;
- (iii) Qobu və Azərbaycan İES yarımstansiyalarında 500 kV-luq yuvanın genişləndirilməsi.

Dayaqlar ərinti və ya karbon poladdan hazırlanmış metal profillər əsasında qurulur. Konstruktiv elementlər bir-biri ilə qaynaq və ya bolt birləşmələri vasitəsilə birləşdirilir. Hər bir birləşmə növünün öz üstünlükləri və çatışmazlıqları vardır. Məsələn, müasir qaynaq üsullarından istifadə ən etibarlı konstruksiyanın əldə edilməsinə imkan verir, lakin daşınması çətin olur. Bolt birləşmələri isə dayaqların kiçik hissələr şəklində sahəyə daşınmasına və yerində yığılmasına imkan yaradır.

Dayaqlar arasındakı məsafə relyefdən asılı olaraq 250–300 metr təşkil edəcəkdir, çünki EVX-lər bir və iki dövrəlidir. Relyefdən asılı olaraq dayaqların hündürlüyü də 40–49 metr arasında dəyişir. Dayaqların seçimi zamanı texniki və iqtisadi əsaslandırma nəzərə alınmışdır. Dayağın əsas hissəsi (ankeri) dayaq növündən və relyefdəki dayanıqlığından asılı olaraq 95 m²-dən 470 m²-ə qədər torpaq sahəsini əhatə edir.

Hər bir dayağın dörd dayağı olacaq və hər dayaq üçün ayrıca bünövrə nəzərdə tutulur, yəni hər dayaq üçün ümumilikdə dörd bünövrə olacaqdır. Bünövrələr sahəyə uyğun aparılmış geotexniki tədqiqatlar nəticəsində müəyyən edilmiş torpağın daşıma qabiliyyətinə uyğun beton növü ilə dəmir-beton bloklar şəklində layihələndiriləcəkdir.

Şəkil 1.1. İki dövrlü 500 kV-luq anker dayağının quruluşu, mühafizə zonası və dəhlizin təxmini konfigurasiyası

Uzunluğu 235 km olan 500 kV-luq bir dövrlü “Azərbaycan İES – Nəvahi YS” elektrik veriliş xətti (EVX) Nəvahi yarımstansiyasından Azərbaycan İES-ə qədər uzanır və enerjinin Nəvahi YS-dən Azərbaycan İES-ə ötürülməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu xətt mövcud 330 kV-luq Abşeron–Mingəçevir EVX-ə paralel şəkildə inşa ediləcək, ərazi isə əsasən düz və az təpəli olmaqla asan əlçatanlıqla xarakterizə olunur.

“Azərenerji” milli ekoloji və sosial (E&S) tələblərə və Dünya Bankının ESS standartlarına uyğun olaraq EVX-lər və yarımstansiyalar daxil olmaqla enerji infrastrukturunun tikintisi və istismarına cavabdeh olacaqdır. Layihə İcra Qrupu (LİQ) daxilində yaradılmış və Tikintiyə Nəzarət Mühəndisi (TNM) tərəfindən dəstəklənən çoxşaxəli KFP İcra Qrupu KFP-nin icrası ilə bağlı bütün ekoloji və sosial, hüquqi, maliyyə və maraqlı tərəflərlə əlaqə məsələlərinə nəzarət edir. Qrup “Azərenerji”nin LİQ-i, TNM və Tikinti Podratçısından (CC) ibarətdir və aydın müəyyən edilmiş daxili prosedurlar, hesabat xətləri və əlaqələndirilmiş icra qrafiki əsasında fəaliyyət göstərir ki, bu da işlərin koordinasiya və vaxtında icrasını təmin edir.

Qrupun tərkibi risklərin idarə edilməsi, hüquqi sənədləşmə, kompensasiyaların idarə olunması və maraqlı tərəflərlə əlaqə kimi əsas funksiyaların tam əhatəsini təmin edir. Sıx koordinasiya və davamlı nəzarət vasitəsilə qrup KFP ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin Dünya Bankının müvafiq standartlarına və milli qanunvericiliyə tam uyğun şəkildə icra olunmasını təmin edir.

“Azərenerji”nin məsuliyyətləri:

LİQ mikro-marşrutlaşdırma və dayaq işarələnməsinə nəzarət edəcək, maraqlı tərəflərlə əlaqəni və ŞBM-in fəaliyyətini təmin edəcək, KFP-nin icrasını (o cümlədən kompensasiya və dolanışiq vasitələrinin bərpasını) monitorinq edəcək, auditlər və potensialın gücləndirilməsi tədbirləri həyata keçirəcək, həmçinin bütün LTŞ-lərin — xüsusilə həssas qrupların — layihə tələblərinə uyğun olaraq tam hüquqlarını və dəstəyi aldıklarını yoxlayacaqdır.

Tikintiyə Nəzarət Mühəndisinin (TNM) məsuliyyətləri:

TNM KFP-nin icrası ilə bağlı Podratçının fəaliyyətini izləmək və qiymətləndirmək üçün xüsusi sosial komanda cəlb edəcəkdir. TNM Podratçı tərəfindən təqdim olunan məlumatlara əsaslanaraq aylıq daxili monitorinq hesabatlarının hazırlanmasına, həmçinin Torpağa Giriş Protokolu (TGP) və Torpaqdan Çıxış Protokolunun (TÇP) icrasına və şikayət mexanizminin idarə olunmasına cavabdeh olacaqdır. Bundan əlavə, TNM uyğunsuzluqları müəyyən edəcək, müvafiq qeydləri aparacaq və KFP-nin icrasının tətbiq olunan tələblər və standartlara uyğun həyata keçirilməsini təmin etmək üçün düzəldici tədbirləri hazırlayacaq və izləyəcəkdir.

Tikinti Podratçısının məsuliyyətləri:

Podratçı tam ştatlı sosial mütəxəssis cəlb edəcək, təsirlərin qarşısını almaq üçün mikro-marşrutlaşdırmanı həyata keçirəcək və optimallaşdıracaq, ŞBM və maraqlı tərəflərlə kommunikasiya proseslərini idarə edəcək, sahə fəaliyyətlərini monitorinq edəcək, torpağa çıxış protokollarını tətbiq edəcək, vaxtında kompensasiya və zərərin azaldılması tədbirlərini təmin edəcək, həmçinin tikinti müddəti ərzində icma sağlamlığı, təhlükəsizliyi və sahəyə nəzarət tədbirlərinə riayət edəcəkdir.

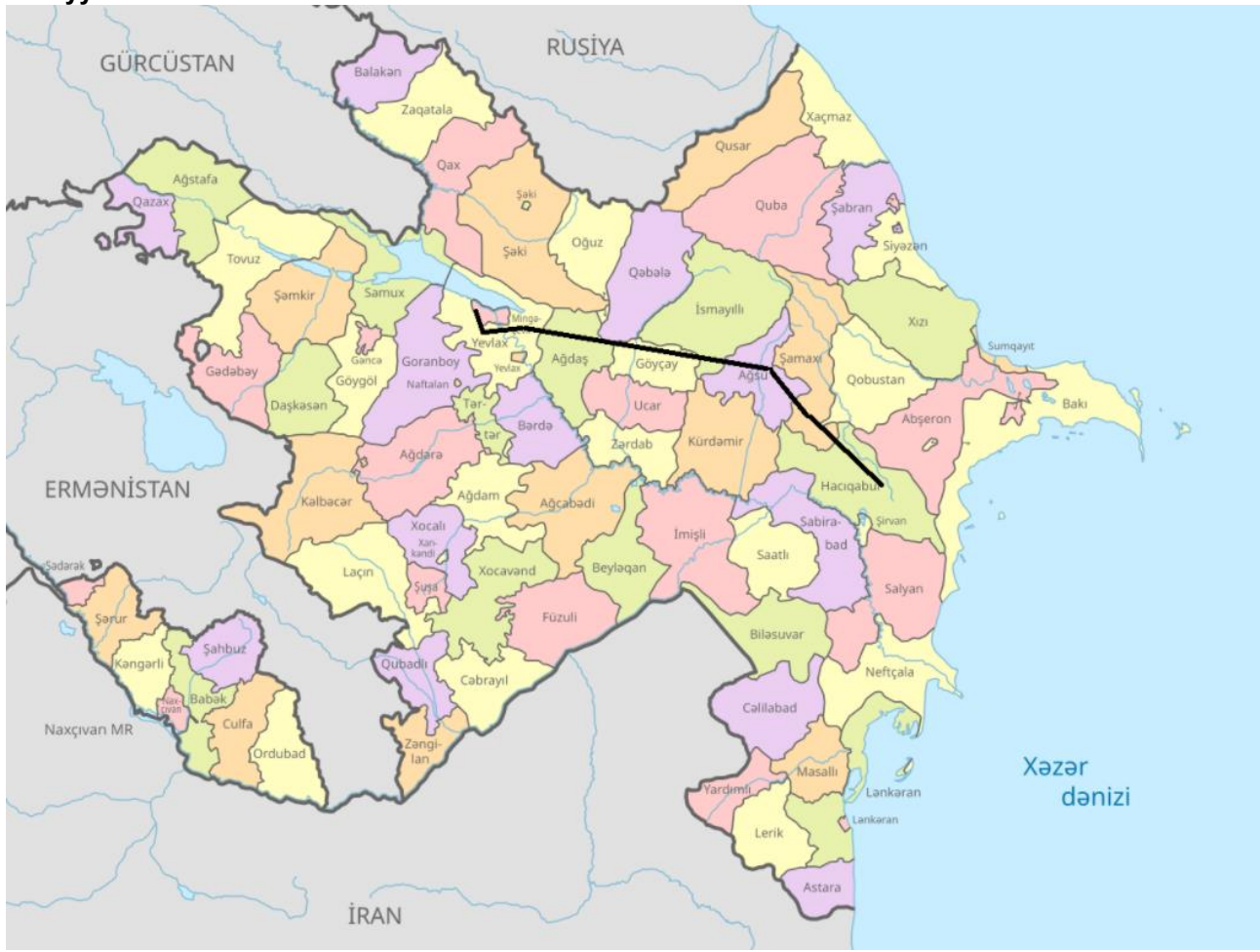
Tikinti işlərinə 2026-cı ilin II rübündə başlanılması və 2027-ci ilin IV rübündə tamamlanması planlaşdırılır.

1.3. Layihə Sahəsi

Layihənin təsirinə məruz qalan yaşayış məntəqələrinin sayı 8 rayon üzrə 64-dür. Bunlara əlavə olaraq, yaşayış məntəqəsi kimi təsnif edilməyən “otlaq sahələri” kimi müəyyən edilmiş daha 44 ərazi mövcuddur.

Cədvəl 1-1 Yaşayış yeri məlumatları

No	Rayon	Yaşayış məntəqəsinin sayı	Qeyri-yaşayış yeri sahələrin sayı	Ümumi
1	Ağdaş	9	4	13
2	Ağsu	24	0	24
3	Göyçay	10	1	11
4	Hacıqabul	3	22	25
5	İsmayıllı	2	0	2
6	Mingəçevir	1	0	1
7	Şamaxı	5	10	15
8	Yevlax	10	7	17
Ümumi	8 Rayon	64	44	108

Şəkil 1-1. Təsirlənən rayonların xəritəsi

Təsirlənən yaşayış məntəqələrinin tam siyahısı Əlavə 1.1-də təqdim olunmuşdur.

2. Hüquqi Çərçivə və Siyasətlər

2.1. Milli Qanunvericilik

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası fiziki şəxslərə mülkiyyətə sahib olmaq, ondan istifadə etmək və onu satmaq hüququnu təmin edir. Konstitusiyanın 13-cü maddəsinə əsasən ölkədə üç mülkiyyət forması tanınır: dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyət. Bu müddəa mülkiyyət hüquqlarının hüquqi cəhətdən qorunduğunu və müxtəlif mülkiyyət formalarının qanun qarşısında bərabər şəkildə tanındığını təsbit edir.

Konstitusiyanın 29-cu maddəsinə əsasən heç kəs öz razılığı olmadan və ya məhkəmə qərarı olmadan mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz. Bundan əlavə, xüsusi mülkiyyətin dövlət ehtiyacları üçün alınmasına yalnız mülkiyyətçiyə ədalətli və əvvəlcədən kompensasiya ödənilməsi şərti ilə icazə verilir. Bu müddəa müsadirə proseslərində mülkiyyət sahiblərinin qorunmasını təmin edir və kompensasiyanı əsas hüquq kimi tanıyır.

26 sentyabr 2016-cı ildə qəbul edilmiş konstitusiya dəyişikliyi 29-cu maddəyə əlavə müddəalar daxil edərək xüsusi torpaq mülkiyyətinin sosial məsuliyyətlər daşdığı vurğulamışdır. Buna uyğun olaraq, torpaq üzərində mülkiyyət hüquqları sosial ədaləti təşviq etmək və torpaqdan səmərəli istifadəni təmin etmək məqsədilə qanunla məhdudlaşdırıla bilər. Bu çərçivə ictimai maraqlar ilə fərdi mülkiyyət hüquqlarının qorunması arasında tarazlıq yaratmağa yönəlmişdir.

Mülki Məcəllə servitut (servitut) anlayışını daşınmaz əmlak üzərində real hüquq kimi müəyyən edir və servitutların yaradılması, məzmunu, qeydiyyatı, müddəti və xitam verilməsi ilə bağlı əsas qaydaları müəyyənləşdirir. Servitut bir və ya bir neçə qonşu torpaq sahəsindən istifadə hüququ kimi izah olunur. Daşınmaz əmlak üzərində hüquqlar, o cümlədən servitutlar, Mülki Məcəlləyə və "Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri haqqında" Qanuna uyğun olaraq Dövlət Daşınmaz Əmlak Reyestrində qeydiyyata alınmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi

Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi torpaq münasibətlərini tənzimləyən hüquqi çərçivəni müəyyən edir və bu sahədə iştirak edən tərəflərin rolunu müəyyənləşdirir. Bu çərçivə daxilində dövlət orqanları, bələdiyyələr, vətəndaşlar və hüquqi şəxslər əsas maraqlı tərəflər kimi müəyyən edilmişdir. Məcəllə eyni zamanda torpaq məsələləri ilə bağlı xarici vətəndaşların və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin, xarici hüquqi şəxslərin, beynəlxalq birlik və təşkilatların, eləcə də xarici dövlətlərin hüquqi statusunu da tənzimləyir.

Torpaq Məcəlləsi torpaq mülkiyyətinin üç formasını tanıyır: dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyət. Bütün mülkiyyət formalarına eyni hüquqi status verilir və onlar dövlət tərəfindən qorunur. Bu çərçivə torpaq əldə olunması və torpaqdan istifadə proseslərinin hüquqi təminatlar əsasında həyata keçirilməsini təmin edir.

Mövzu	Təsvir
Madde 12: Kənd təsərrüfatı torpaqları və onların tərkibi	Kənd təsərrüfatı torpaqları yalnız müstəsna hallarda Nazirlər Kabineti tərəfindən təyinatı dəyişdirildiyi halda qeyri-kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadə oluna bilər.
Madde 13: Torpaqların kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün təyinatı	Kənd təsərrüfatı torpaqları kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalı, eləcə də aqrar sahədə elmi tədqiqat, təhsil və praktik sınaqlar üçün istifadə olunur. Bu torpaqlardan, həmçinin ətraf mühit və texniki standartlara uyğun olmaq şərti ilə, rabitə obyektlərinin, müvəqqəti tikililərin və kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinin səmərəli həyata keçirilməsi üçün zəruri olan digər qurğuların tikintisi məqsədilə də istifadə oluna bilər.
Madde 16: Otların, örüş sahələrinin və çəmənliklərin istifadə şərtləri	Yay və qış otlarları öz heyvan təsərrüfatına malik olan fiziki və hüquqi şəxslərə ayrılır. Dövlət mülkiyyətində olan otlarlar dövlət heyvandarlıq təsərrüfatlarının ehtiyaclarına

	<p>və icra hakimiyyəti orqanlarının qərarlarına əsasən inzibati ərazi vahidlərinə verilir.</p> <p>Bələdiyyələr öz otlaqlarını qərar əsasında bələdiyyə müəssisələrinə heyvandarlıq məqsədilə ayıra və onları digər hüquqi şəxslərə və fiziki şəxslərə icarəyə verə bilərlər.</p> <p>İctimai istifadə üçün nəzərdə tutulmuş bələdiyyə torpaqları ümumi istifadəyə açıqdır, ehtiyatda olan digər çəmənlik və örüş sahələri isə qanunvericiliyə uyğun olaraq hüquqi və fiziki şəxslərə icarəyə verilə bilər.</p> <p>Ümumi örüş sahələri müddətsiz olaraq ictimai istifadə üçün açıqdır. Bələdiyyənin ehtiyat otlaqları, örüş sahələri və çəmənlikləri isə hüquqi və fiziki şəxslərə 10 ildən 15 ilədək müddətə icarəyə verilə bilər. İcarə müqavilələri torpaq herracları və ya tenderlər əsasında uzadıla bilər.</p> <p>Əgər icarəyə götürülmüş otlaqlarda heyvanların sayı əhəmiyyətli dərəcədə azalarsa və ya mülkiyyət dəyişərsə, icarə və istifadə müqavilələri qanunvericiliyə uyğun olaraq yenidən nəzərdən keçirilməlidir.</p>
Maddə 22: Mühafizə Zonası	<p>Ərazisində mühafizə zonası müəyyən edilmiş torpaq sahələrinin mülkiyyətçiləri, istifadəçiləri və icarəçiləri bu zonaya aid rejimə uyğun olaraq, torpaq sahəsi üzərində hüquqlarından məhrum edilmir, yalnız torpaqların iqtisadi dövriyyədən tam çıxarılmasını nəzərdə tutan hallar istisna olmaqla. Torpaq mülkiyyətçiləri, istifadəçiləri və icarəçiləri mühafizə zonası sərhədləri daxilində müəyyən edilmiş qaydalara riayət etməlidirlər.</p>
Maddə 48: Hüquqi şəxslərin və fiziki şəxslərin torpaq üzərində hüquqlarının ümumi xüsusiyyətləri	<p>Torpaqlar yalnız təyinatına uyğun olaraq mülkiyyətə, istifadəyə və ya icarəyə verilə bilər.</p>
Maddə 62. Elektrik paylayıcı və ötürücü xətlərin, rabitə xətlərinin və sənaye müəssisələrinin sanitariya-mühafizə zonalarının altında yerləşən torpaq sahələrinin verilməsi	<p>Elektrik paylayıcı və ya ötürücü xətlərin, rabitə xətlərinin və sənaye müəssisələrinin sanitariya-mühafizə zonalarının altında yerləşən torpaq sahələri, mülkiyyətçilərin və istifadəçilərin razılığı ilə yalnız qısamüddətli istifadə və icarə məqsədilə — bağçılıq və tərəvəzçilik məhsullarının yetişdirilməsi, həmçinin mal-qaranın otarılması və ot biçini üçün verilə bilər.</p>
Maddə 73: Hüquqi və fiziki şəxslərin torpaq üzərində hüquqlarına xitam verilməsinin əsasları	<p>Torpaq sahəsi və ya onun bir hissəsi üzərində mülkiyyət və ya icarə hüququ aşağıdakı hallarda xitam olunur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • torpaq sahəsinin mülkiyyətçisi tərəfindən könüllü olaraq ondan imtina edilməsi və ya özgəninkiləşdirilməsi; • torpaq sahəsinin istifadə və ya icarə müddətinin başa çatması; • hüquqi şəxsin fəaliyyətinin dayandırılması; • torpaqdan təyinatına zidd istifadə edilməsi; • əmək münasibətlərinə əsasən müvəqqəti istifadə olunan torpaq sahələri ilə bağlı işçilərin fərdi əmək müqavilələrinə xitam verilməsi; • istifadə və ya icarə müqaviləsinin şərtlərinin pozulması; • üzrlü səbəb olmadan bir il ərzində torpaq vergisinin və icarə haqqının ödənilməməsi; • üzrlü səbəb olmadan iki il ərzində kənd təsərrüfatı üçün ayrılmış torpaq sahəsinin, bir il ərzində isə

	<p>qeyri-kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün ayrılmış torpaq sahəsinin istifadə olunmaması;</p> <ul style="list-style-type: none"> • istifadə zamanı torpağın keyfiyyətinin pisləşməsinin və eroziyasının qarşısının alınmaması, kimyəvi və radioaktiv maddələrlə çirkləndirilməsi, bataqlaşma, təkrar şoranlaşma, meliorasiya və suvarma sistemlərinin istismarı zamanı qaydaların pozulması, ətraf mühitin çirkləndirilməsi; • dövlət ehtiyacları üçün torpağın alınmasına zərurət yarandıqda; • torpaq sahəsində yerləşən və mülkiyyətçiyə məxsus olan bina və qurğulara mülkiyyət hüququnun ötürülməsi hallarında; • tikili və qurğu üzərində mülkiyyət hüququnun və ya onun idarə olunması hüququnun başqa şəxsə verilməsi; • torpaq mülkiyyətçisinin, istifadəçisinin (icarəçisinin) vəfat etməsi və vərəsələrin olmaması; • torpaq sahəsinin ipotekaya qoyulması və ipoteka ilə təmin edilmiş öhdəliyin yerinə yetirilməməsi.
<p>Madde 101: Torpaq mülkiyyətçiləri, istifadəçiləri və icarəçiləri tərəfindən çəkilən zərərlərin kompensasiyası</p>	<p>Torpaq sahələrinin geri alınması (məcburi əldə olunması) və ya müvəqqəti tutulması, həmçinin torpaq mülkiyyətçilərinin, istifadəçilərinin və icarəçilərinin hüquqlarına qoyulan məhdudiyətlər nəticəsində və ya hüquqi və fiziki şəxslərin fəaliyyəti nəticəsində torpağın keyfiyyətinin pisləşməsi ilə bağlı yaranan bütün zərərlər, o cümlədən itirilmiş gəlir (itirilmiş mənfəət) tam şəkildə kompensasiya olunmalıdır.</p> <p>Torpaq əldə olunması hallarında kompensasiya, həmçinin torpaq mülkiyyətçilərinin üçüncü şəxslər qarşısında öhdəliklərinin vaxtından əvvəl dayandırılması nəticəsində çəkdikləri zərərləri də əhatə etməlidir. Geri alınmış torpaqları əldə etmiş hüquqi və fiziki şəxslər, eləcə də fəaliyyəti nəticəsində torpaq mülkiyyətçilərinin, istifadəçilərinin və icarəçilərinin hüquqlarını məhdudlaşdıran və ya qonşu torpaqların keyfiyyətinin pisləşməsinə səbəb olan hüquqi və fiziki şəxslər vurulmuş ziyanı, o cümlədən mümkün itirilmiş faydanı, bu Məcəllə və digər normativ hüquqi aktlarla müəyyən edilmiş qaydada kompensasiya etməlidirlər.</p>

Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında qanun

20 aprel 2010-cu il tarixli "Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanun məcburi köçürülmə ilə bağlı məsələləri birbaşa tənzimləyir. Qanun torpaq əldə olunması prosesi və institusional mexanizmlər, kompensasiya və qiymətləndirmə prinsipləri, məsləhətləşmə tələbləri, köçürülmüş şəxslərin müxtəlif kateqoriyalarının hüquqları və şikayət mexanizminə çıxış kimi məsələləri əhatə edir.

Qanun təsirlənmiş şəxslərin geniş anlayışını qəbul edir və yalnız rəsmi qeydiyyatdan keçmiş hüquq sahiblərini deyil, həmçinin qeydiyyatsız istifadəçiləri, icarəçiləri, uzun müddət qeyri-rəsmi şəkildə torpaqdan istifadə edən şəxsləri və üzərində yaşadıkları torpaq sahəsinə hüquqi hüquqları olmayan şəxsləri də əhatə edir. Bu qanun torpaq üzərində hüquqi hüquqları olmayan şəxslər üçün də köçürülmə dəstəyi və torpaqdan kənar aktivlər üzrə kompensasiyanın verilməsini nəzərdə tutur.

Maddə	Təsvir
Maddə 4: Dövlətin torpaq əldə olunması ilə bağlı əsas səlahiyyətləri	<p>Dövlət ehtiyacları üçün tələb olunan və ya ümumi mülkiyyətdə olan torpaq sahələri mülkiyyətçi(lər)lə bağlanmış razılaşma əsasında dövlətə verilməlidir.</p> <p>Dövlət təsirlənmiş şəxslərlə razılığa gəlməyə çalışmalı və torpaq üçün bazar dəyəri və ya əvəzləmə dəyəri üzrə ödəniş etməyə borcludur. Bu öhdəlik yerinə yetirilmədən dövlət bu qanun çərçivəsində öz səlahiyyətlərini həyata keçirə bilməz.</p>
Maddə 5: Alınması mümkün olan torpaq sahələri	<p>Torpaqdan istifadə və ya icarə hüququnun mövcud olub-olmamasından, eləcə də torpaqdan istifadəyə dair müəyyən edilmiş hər hansı yüklülüklərdən (məhdudiyyətlərdən) asılı olmayaraq, aşağıdakı torpaqlar bu Qanuna uyğun olaraq dövlət ehtiyacları üçün alınabilir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlar; • bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaqlar. <p>Dövlət mülkiyyətində olan torpaqlar üzərində istifadə və icarə hüquqları dövlət ehtiyacları üçün geri alınır.</p>
Maddə 54: Torpaq əldə olunmasından təsirlənən şəxslər üçün kompensasiyalar	<p>Torpaq əldə olunmasından təsirlənən və torpaq üzərində hüquqi hüquqlara malik olan bütün şəxslər bu qanunda nəzərdə tutulmuş qaydada öz torpaqları və ya müvafiq hüquqları üçün ədalətli kompensasiya almaq hüququna malikdirlər.</p> <p>Kompensasiya torpaq əldə olunmasını tələb edən layihə vasitəsilə təmin olunur.</p>
Maddə 56: Kompensasiyanın qiymətləndirilməsi zamanı nəzərə alınmalı amillər	<ul style="list-style-type: none"> • Təsirlənmiş şəxslərə ödəniləcək kompensasiya, köçürülmə nəticəsində itki və ya narahatlıq yaşayan bütün şəxslərin məqbul müddət ərzində öz əmlaklarını, dolanışq vasitələrini, gəlirlərini və həyat səviyyələrini bərpa etmələrinə yardım göstərilməsi prinsipinə əsaslanır ki, onlar köçürülmədən əvvəlki vəziyyətlərindən daha pis vəziyyətə düşməsinlər. qiymətləndirmə zamanı mövcud inflyasiya səviyyəsi; • Bu Qanunun 58-ci maddəsinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş torpağın bazar dəyəri; • Torpaq sahəsinin yalnız bir hissəsinin əldə olunması hallarında, həmin hissənin qalan torpaqdan ayrılması nəticəsində şəxsə dəyən hər hansı zərər; • Torpaq mülkiyyətinin əldə olunması nəticəsində şəxsin digər daşınar və ya daşınmaz əmlakına və ya faktiki gəlirinə dəyən və ya dəyə biləcək hər hansı zərər; • Əgər şəxs torpaq əldə olunması səbəbindən yaşayış yerini, biznes obyektini və ya iş yerini köçürməyə məcbur olarsa, köçürülmə ilə bağlı yaranan bütün xərclər və zərərlər.

Mülki Məcəllə

Mülki Məcəllənin 246, 247, 248 və 249-cu maddələri dövlət ehtiyacları üçün torpaq əldə olunması ilə bağlı müddəaları əhatə edir və bu müddəalar Layihəyə tətbiq olunur.

Maddə	Təsvir
Maddə 246: Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün torpağın məcburi əldə olunması	<p>Bu Məcəllənin 157.9-cu maddəsinə uyğun olaraq dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün torpaq sahəsinin məcburi əldə olunması barədə qərar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qəbul edilir.</p> <p>Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün torpaq sahəsinin müsadirəsi ilə bağlı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyatla alınmalıdır.</p> <p>Torpaq sahəsinin müsadirəsi barədə qərar qəbul edən icra hakimiyyəti orqanı bu barədə torpaq mülkiyyətçisinə yazılı bildiriş göndərməlidir.</p>
Maddə 247: Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün alınan torpaq sahəsinin satış qiyməti	<p>Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirə edilən torpaq sahəsinin satış qiyməti, alınma müddələri və digər şərtlər torpaq sahəsinin mülkiyyətçisi ilə razılaşma əsasında müəyyən edilir. Razılaşmada dövlətin müsadirə edilmiş torpaq sahəsinin satış qiymətini ödəmək öhdəliyi əks olunmalıdır.</p> <p>Satış qiyməti müəyyən edilərkən bu qiymətə torpaq sahəsinin və onun üzərində yerləşən daşınmaz əmlakın bazar dəyəri, həmçinin torpaq sahəsinin müsadirəsi nəticəsində mülkiyyətçiyə dəyən bütün zərər — o cümlədən itirilmiş mənfəət və üçüncü şəxslər qarşısında öhdəliklərinin vaxtından əvvəl dayandırılması nəticəsində yaranan ziyan — daxil edilməlidir.</p> <p>Mülkiyyətçiyə, onunla bağlanmış razılaşmaya əsasən, dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirə edilmiş torpaq sahəsinin əvəzində başqa bir torpaq sahəsi verilə bilər və bu torpağın dəyəri satış qiymətinə daxil edilir.</p>
Maddə 248: Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün torpaq sahəsinin məcburi əldə olunması barədə qərardan iddia verilməsi	<p>Əgər mülkiyyətçi torpaq sahəsinin dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirəsi ilə bağlı müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə razılaşmırsa və ya onunla satış qiyməti və digər şərtlər üzrə razılıq əldə olunmayıbsa, o, həmin qərarla bağlı məhkəməyə müraciət edə bilər.</p> <p>Torpaq sahəsinin dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirəsi ilə bağlı qərardan iddia bu Məcəllənin 246.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş bildirişin torpaq mülkiyyətçisinə göndərildiyi tarixdən etibarən bir il müddətində təqdim edilə bilər.</p>
Maddə 249: Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirə edilmiş torpaq sahəsinin mülkiyyətçisinin hüquqları	<p>Dövlət və ya ictimai ehtiyaclar üçün müsadirə edilmiş torpaq sahəsinin mülkiyyətçisi, torpaq sahəsinin müsadirəsi barədə qərarın qəbul edildiyi andan torpağın alınması üzrə razılaşmanın əldə olunmasına və ya məhkəmə qərarının çıxarılmasına qədər torpaq sahəsinə sahiblik, ondan istifadə və sərəncam vermə hüquqlarını həyata keçirə bilər, həmçinin torpaqdan təyinatına uyğun istifadəni təmin etmək üçün zəruri xərcləri çəkə bilər.</p> <p>Torpaq sahəsinin satış qiymətinin müəyyən edilməsi prosesində həmin sahədə yeni bina və qurğuların tikintisi, mövcudlarının genişləndirilməsi və ya yenidən qurulması</p>

	ilə bağlı çəkilən xərclər və mümkün zərərər üzrə risk mülkiyyətçinin üzərinə düşür.
Maddə 261. Servitut üzrə kompensasiya	Müqavilədə başqa hal nəzərdə tutulmadıqda, üzərində servitut müəyyən edilmiş daşınmaz əmlakın mülkiyyətçisi həmin servitutun xeyrinə təyin olunduğu səlahiyyətli şəxslərdən ərazidən istifadəyə görə ödəniş tələb edə bilər. Ödənişin məbləği tərəflərin razılığı ilə müəyyən edilir, razılıq əldə olunmadıqda isə məhkəmə qərarı ilə müəyyənləşdirilir.

Digər müvafiq qanunvericilik aktları

Aşağıdakı cədvəl Layihəyə tətbiq olunan digər müvafiq qanunvericilik aktlarının xülasəsini təqdim edir.

Maddə	Təsvir
Torpaq Bazarı haqqında Qanun (1999, № 665-IQ)	Bu qanun torpaq əməliyyatları üçün hüquqi çərçivəni müəyyən edir, o cümlədən mülkiyyət, icarə və istifadə hüquqları, eləcə də torpağın qeydiyyatı və bazar əməliyyatları prosedurlarını tənzimləyir. Qanunun məqsədi torpaq bazarında ədalətli və səmərəli fəaliyyətin təmin edilməsi, torpağa investisiyaların təşviqi və ölkə üzrə torpaq resurslarının davamlı idarə olunmasını təmin etməkdir.
Mənzil Məcəlləsi	Məcəllədə qeyd olunur ki, yaşayış torpaqlarının və həmin torpaq üzərində yerləşən yaşayış binalarının əldə olunması Torpaq Alınması haqqında Qanunun müddəalarına uyğun həyata keçirilməlidir.
Azərbaycan Respublikasının dövlət torpaq kadastrı, torpaq monitorinqi və torpaq quruluşu haqqında Qanunu (1998, № 593)	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət torpaq kadastrının aparılması, torpaq monitorinqi və torpaq quruluşu işlərinin həyata keçirilməsi üçün hüquqi çərçivəni müəyyən edir.
Azərbaycan Respublikasının torpaq icarəsi haqqında Qanunu (1999, № 587-IQ)	Bu qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqların icarəsi və icarə münasibətləri üçün hüquqi çərçivəni müəyyən edir. Qanunda (Maddə 16) qeyd olunur ki, icarəyə götürülmüş torpaq sahəsi dövlət ehtiyacları üçün alındıqda, icarəçiyə eyni ölçüdə və eyni keyfiyyətdə başqa bir torpaq sahəsi verilə bilər. Bu torpaq üzrə yaranan zərərər qanunvericiliyə uyğun olaraq ödənilməlidir.
Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında qanun	Qanunda qeyd olunur ki, dövlət ehtiyacları üçün torpaq əldə olunması hallarında daşınmaz əmlakın qiymətləndirilməsi məcburidir və qiymətləndirmənin nəticələri qiymətləndirmə hesabatında əks etdirilməlidir.
Azərbaycan Respublikasının Elektrik enerjisi haqqında Qanunu (2023, № 858-VIQ)	Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsinin I hissəsinin 11-ci bəndinə uyğun olaraq elektrik enerjisinin istehsalı, saxlanması, ötürülməsi, paylanması, təchizatı, idxalı, ixracı və istehlakı sahəsində fəaliyyət göstərən elektrik enerjisi subyektlərinə,

	istehlakçılara və dövlət orqanlarına (qurumlarına) şamil olunur. Qanun bu subyektlər arasında münasibətləri tənzimləyir və elektrik enerjisi sektorunun hüquqi, iqtisadi və təşkilati əsaslarını müəyyən edir.
Azərbaycan Respublikasının bələdiyyə torpaqlarının idarə edilməsi haqqında Qanunu (2001, № 160-IIQ)	Bu Qanun bələdiyyə torpaqlarının idarə olunmasının xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, onların mülkiyyətə, istifadəyə və icarəyə verilməsinin ümumi qaydalarını, eləcə də istifadəsi və mühafizəsi sahəsində hüquqi münasibətləri tənzimləyir.
Nazirlər Kabinetinin Qərarı (2012, № 45)	Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Köçürülmə Planının və Köçürülmə Təlimatlarının hazırlanması üzrə qaydaların təsdiq edilməsi haqqında Qərarı
Torpaqların kateqoriyalara aid edilməsi və bir kateqoriyadan digərinə keçirilməsi qaydaları (2017, № 10)	Kənd təsərrüfatı torpaqları (əkin sahələri) xüsusi mühafizə olunur və onların qeyri-kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün digər kateqoriyalara keçirilməsi yalnız müstəsna hallarda, Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsinə uyğun olaraq və "Torpaqların kateqoriyalara aid edilməsi və bir kateqoriyadan digərinə keçirilməsi qaydaları"nın tələbləri əsasında həyata keçirilə bilər.
Azərbaycan Respublikasının "Yeraltı sərvətlər haqqında" Qanunu (1998, № 439-IQ)	Bu qanun yeraltı sərvətlərin, o cümlədən Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunun işlənməsi, səmərəli istifadəsi, təhlükəsizliyi və mühafizəsini tənzimləyir. Qanun istifadəçilərin əsas mülkiyyət hüquqlarını və vəzifələrini müəyyən edir. Ətraf mühitin qorunması, ictimai sağlamlıq və iqtisadi maraqlar nəzərə alınmaqla faydalı qazıntıların istifadəsinə müəyyən məhdudiyyətlər qoyulur.
Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Elektrik şəbəkələrinin mühafizə zonalarının ölçüləri və həmin ərazilərdə təsərrüfat fəaliyyətinin aparılmasına dair tələblər" haqqında Qərarı (2024, № 261)	Qərar aşağı və yüksək gərginlikli hava ötürücü xətlərin ətrafında Elektrik Şəbəkəsinin Təhlükəsizlik (mühafizə) zonasının yaradılmasını tələb edir. 330–500 kV-luq hava ötürücü xətlər üçün (ən kənar keçiricidən ölçülməklə) 30 metr enində bufer zona müəyyən edilir və bu zonada tikinti və söküntü işləri, hündür suvarma qurğularının və texnikanın istifadəsi, eləcə də ağacəkmə qadağandır. Elektrik şəbəkəsinin mühafizə zonaları və müvafiq torpaq istifadəsi məhdudiyyətləri günəş elektrik stansiyalarına (PV) şamil edilmir.

2.2. Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivəsi (ƏMSÇ) və əlaqəli ESS standartları

Köçürülmə prosesləri çərçivəsində layihə Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivəsinə (ƏMSÇ) və əlaqəli Ətraf Mühit və Sosial Standartlara (ESS) uyğun olaraq həyata keçiriləcəkdir. Bu ESS standartları layihənin ətraf mühit və sosial təsirlərinin ən yüksək beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə idarə olunmasını təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır və əsas ekoloji və sosial məsələləri əhatə edir.

ESS1: Ətraf mühit və sosial risklərin və təsirlərin qiymətləndirilməsi və idarə olunması

ESS2: Əmək və iş şəraiti

ESS3: Resurslardan səmərəli istifadə və çirklənmənin qarşısının alınması və idarə olunması

ESS4: İcma sağlamlığı və təhlükəsizliyi

ESS5: Torpaq əldə olunması, torpaqdan istifadəyə məhdudiyyətlər və məcburi köçürülmə

ESS6: Biomüxtəlifliyin qorunması və canlı təbii resursların davamlı idarə olunması

ESS7: Aborijen xalqlar / Sub-Sahara Afrikasında ənənəvi yerli icmalar

ESS8: Mədəni irs

ESS9: Vasitəçi Maliyyə Qurumları

ESS10: Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi və məlumatların açıqlanması

Bu KFP ESS5 standartına uyğun olaraq hazırlanmışdır. Bu Standart layihə ilə əlaqədar torpaq əldə olunması və torpaqdan istifadəyə qoyulan məhdudiyyətlərin fərdlərə, təsərrüfatlara, biznes subyektlərinə və icmalara göstərə biləcəyi mənfi sosial və iqtisadi təsirlərin qarşısını almaq, onları minimuma endirmək və azaltmaq məqsədi daşıyan hərtərəfli çərçivə təqdim edir, eyni zamanda təsirlənmiş şəxslərin həyat səviyyəsinin qorunmasını təmin edir. Standart həm fiziki köçürülməni, həm də dolanışığ vasitələrinin itirilməsi ilə nəticələnən iqtisadi köçürülməni əhatə edən yanaşmanı tətbiq edir.

ESS5-ə əsasən “təsirlənmiş şəxslər” aşağıdakı kateqoriyalara aid edilə bilər:

- Torpaq və ya aktivlər üzərində rəsmi hüquqi hüquqlara malik olan şəxslər;
- Torpaq və ya aktivlər üzərində rəsmi hüquqi hüquqları olmayan, lakin milli qanunvericiliyə uyğun olaraq tanınan və ya tanına bilən iddiaları olan şəxslər;
- İstifadə etdikləri və ya üzərində yaşadıkları torpaq və ya aktivlər üzərində tanınan hüquqi hüququ və ya iddiası olmayan şəxslər. 20-ci bənddə təsvir edilən siyahıyaalma təsirlənmiş şəxslərin statusunu müəyyən edəcəkdir.

ESS5-in əsas prinsipləri qarşısının alınması və minimuma endirmə iyerarxiyasına üstünlük verir. Layihənin layihələndirilməsi mərhələsində alternativ sahələr və texniki həllər nəzərdən keçirilməli, torpaq əldə olunmasına ehtiyac minimuma endirilməli və təsirlənən şəxslərin sayı azaldılmalıdır. Torpaq hüquqlarının könüllü razılığa yolu ilə əldə olunması təşviq edilir.

Məcburi köçürülmənin qaçılmaz olduğu hallarda, təsirlənmiş şəxslərin prosesə erkən mərhələdə cəlb edilməsi və məzmunlu məsləhətləşmə mexanizmlərinin yaradılması vacibdir.

Kompensasiya və dolanışığ vasitələrinin bərpası “tam əvəzləmə dəyəri” prinsipi əsasında hesablanır. Bu yanaşma eyni dəyərə malik aktivlərin əldə olunmasını, bazar dəyərini, əməliyyat və köçürülmə xərclərini, həmçinin keçid dövrü üçün dəstəyi əhatə edir. Kompensasiya ödənişləri fiziki və ya iqtisadi köçürülmə baş verməzdən əvvəl həyata keçirilməlidir. ESS5 yalnız təsirlənmiş şəxslərin əvvəlki həyat səviyyələrinin bərpasını deyil, mümkün olduqda onların yaxşılaşdırılmasını da hədəfləyir.

ESS5 həmçinin uyğunluğun müəyyən edilməsi məqsədilə “son hüquqmüəyyənedici tarix”in (cut-off date) müəyyən edilməsini nəzərdə tutur. Bu tarix köçürülmə siyahıyaalınması zamanı müəyyən edilir və ictimaiyyətə açıqlanır.

Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi, şikayət mexanizmləri və monitoring ESS5-in icrası üçün əsas tələblərdir. Məsləhətləşmə prosesləri layihənin ən erkən mərhələlərindən başlamalı və inklüziv olmalıdır; xüsusilə qadınların, gənclərin, yaşlıların və həssas qrupların fikirlərinin alınmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Şikayət mexanizmləri əlçatan, şəffaf və effektiv olmalı və təsirlənmiş şəxslərin məhkəməyə müraciət hüququnu məhdudlaşdırmamalıdır. Köçürülmə planının icrası proses və nəticə yönümlü sistemli monitoring vasitəsilə izlənilir.

2.3. Dünya Bankının ESS standartları ilə Azərbaycan qanunvericiliyi arasındakı uyğunsuzluqlar cədvəli və yumşaldıcı tədbirlər

Cədvəl 2-1. Dünya Bankı ilə Azərbaycan qanunvericiliyi arasındakı uyğunsuzluqlar və azaldıcı tədbirlər cədvəli

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
Qaçınma və Minimallaşdırma	Sifarişçi fiziki və ya iqtisadi köçürülməyə səbəb ola biləcək hallarda, xüsusilə torpaq əldə olunmasının və ya torpaqdan istifadəyə məhdudiyyətlərin qarşısını almaq və ya onları minimuma endirmək məqsədilə mümkün alternativ layihə həllərini nəzərdən keçirəcəkdir; bu zaman ekoloji, sosial və maliyyə xərcləri və faydaları balanslaşdırılacaq, həmçinin gender təsirləri və yoxsul və həssas qruplara təsirlər xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır.	Dövlət ehtiyacları üçün tələb olunan hər hansı torpaq sahəsi mülkiyyətçi ilə razılığa əldə edildikdən sonra dövlətə verilə bilər. Köçürülmənin qarşısının alınması və minimuma endirilməsi milli qanunvericiliklə tələb olunmur.	Təsirlərin qarşısının alınması və minimuma endirilməsi milli qanunvericiliklə tələb olunmur, lakin Dünya Bankı tərəfindən tələb olunur.	Bu KFP torpaq istifadəçilərinə təsirlərin mümkün olduğu qədər qarşısının alınmasını və ya minimuma endirilməsini təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır; buna layihələndirmə mərhələsində mikro-marşrut variantlarının hərtərəfli nəzərdən keçirilməsi də daxildir. Təsirlərin qarşısını almaq mümkün olmadıqda isə onlar müvafiq hüquqların təmin edilməsi, məzmunlu məsləhətləşmələr və KFP-nin layihələndirilməsi və icrası boyunca tətbiq olunan effektiv monitoring mexanizmləri vasitəsilə azaldılacaqdır.
Köçürülmə və/və ya Dolanışiq Vasitələrinin Bərpası Planı	KFP-lər Dünya Bankının ESS5 müddəalarına uyğun olaraq hazırlanacaqdır. Xüsusilə, KFP hazırlanarkən siyahıyaalma, sosial-iqtisadi sorğu və Layihədən Təsirlənən Şəxslərlə (LTŞ-lərlə) məsləhətləşmələr aparılacaq, təsirlənən şəxslərin sayından asılı olmayaraq onun icrası monitoring ediləcək və hesabatlandırılacaqdır.	Milli qanunvericiliyə (2010-cu il tarixli "Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanun) əsasən, torpaq sahəsindən 100 metr məsafəyə köçürüləcək şəxslərin sayı 200 nəfəri keçdiyi hallarda köçürülmə planı hazırlanmalıdır. Digər hallarda isə yalnız köçürülmə üzrə təlimat hazırlanır.	Milli qanunvericilik yalnız müəyyən saydan artıq köçürülmə hallarında KFP hazırlanmasını tələb edir; lakin ESS5 təsirlənən şəxslərin sayından asılı olmayaraq KFP hazırlanmasını tələb edir.	KFP hüquqi tənzimləmələr ilə Dünya Bankı standartları arasındakı boşluğu aradan qaldırmaq məqsədilə hazırlanmışdır.

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
Uyğunluq	<p>Uyğun şəxslər aşağıdakı kateqoriyalara bölünə bilər:</p> <p>(a) torpaq və ya aktivlər üzərində rəsmi hüquqi hüquqlara malik olan şəxslər;</p> <p>(b) torpaq və ya aktivlər üzərində rəsmi hüquqi hüquqları olmayan, lakin milli qanunvericiliyə uyğun olaraq tanınan və ya tanınmağa iddiaları olan şəxslər;</p> <p>(c) istifadə etdikləri və ya üzərində yaşadıkları torpaq və ya aktivlər üzərində tanınan hüquqi hüququ və ya iddiası olmayan şəxslər.</p>	<p>Azərbaycan Respublikasının "Torpaqların dövlət ehtiyacları üçün alınması haqqında" Qanununun 7-ci maddəsinə əsasən, yaşadıkları torpaq sahəsi üzərində hüquqi hüquqlara malik olan şəxslər kompensasiya almaq hüququna malikdirlər, torpaq üzərində hüquqi hüquqları olmayan şəxslərə isə yalnız köçürülmə ilə bağlı yardım göstərilir. Bu yardım daşınmaz əmlaka görə kompensasiyanı və ya köçürülmə zamanı daşınmaz əmlaka dəymiş zərərin ödənilməsinə nəzərdə tutmur.</p>	<p>Milli qanunvericilik yalnız hüquqi hüquqlara malik şəxslər üçün tam kompensasiyanı nəzərdə tutur. ESS5-də nəzərdə tutulan kompensasiya və dolanışiq dəstəyi mexanizmləri isə hüquqi hüquqları olmayan istifadəçilərə tətbiq olunmur.</p>	<p>Kompensasiya üçün uyğunluq və bu layihə KFP-ninin əhatə dairəsi Layihə sahəsində olan bütün Layihədən Təsirlənən Şəxsləri (LTŞ-ləri), o cümlədən torpaq üzərində tanınan hüquqi hüquqları olmasa belə, onu otlaq və ya kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadə edən şəxsləri də əhatə edir. Uyğunluq və hüquqlar barədə ətraflı məlumat üçün 7-ci fəsilə baxın.</p>
Torpaq itkisinə görə kompensasiya — tam əvəzləmə dəyəri	<p>İqtisadi köçürülməyə məruz qalan və aktivlərini və ya aktivlərə çıxış imkanlarını itirən şəxslərə bu itkilərə görə əvəzləmə dəyəri əsasında kompensasiya ödəniləcəkdir.</p> <p>Milli qanunvericiliyə uyğun olaraq torpaq üzərində hüquqi olaraq tanınan və ya tanınmağa iddiaları olan hüquqlara malik şəxslərə bərabər və ya daha yüksək dəyərə malik əvəzədi əmlak (məsələn, kənd təsərrüfatı və ya kommertiya torpaqları) təqdim ediləcək və ya müvafiq hallarda əvəzləmə dəyəri əsasında pul kompensasiyası veriləcəkdir.</p>	<p>Torpaq əldə olunmasından təsirlənən bütün şəxslər Torpaq Alınması haqqında Qanuna uyğun olaraq ədalətli kompensasiya almaq hüququna malikdirlər. Qanunda qeyd olunur ki, "dövlət təsirlənmiş şəxslərlə razılığa gəlmək üçün bütün səylərini göstərməli və torpaq üçün bazar qiymətini və ya əvəzləmə dəyərini ödəməlidir".</p> <p>Servitut torpaqdan istifadəyə müəyyən məhdudiyətlər qoyur, məsələn, müəyyən hündürlükdən</p>	<p>Hüquqi çərçivə ədalətli kompensasiya prinsipini əhatə edir və torpaq üçün bazar dəyəri və ya əvəzləmə dəyərinin ödənilməsinə nəzərdə tutur; bu baxımdan, hüquqi hüquqlara malik şəxslərin hüquqları ilə əsasən uyğunluq təşkil edir. Lakin torpaq üzərində hüquqi hüquqları olmayan iqtisadi istifadəçilərin torpaqdan kənar aktiv itkilərinin kompensasiyası və dolanışiq vasitələrinin bərpası üçün hər hansı dəstək mexanizmləri nəzərdə tutulmamışdır.</p>	<p>Layihə üçün hüquqlar matrisi hazırlanmışdır; bu sənəd ümumilikdə kompensasiya və dəstək almaq hüququ olan uyğun şəxsləri, təsərrüfatları və biznes subyektlərini göstərir. Torpaq üzərində hüquqi hüquqları olmayan şəxslər də hüquqlar matrisinə daxil edilmiş və onlar üçün kompensasiya nəzərdə tutulmuşdur.</p> <p>Dövlət torpaqlarından istifadə edən təsərrüfatlar da hüquqlar matrisinə daxil edilmiş və buna görə</p>

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	<p>Torpaq üzərində hüquqi olaraq tanınan hüquqları olmayan iqtisadi köçürülmüş şəxslərə torpaqdan başqa itirilmiş aktivlər — məsələn, məhsullar, suvarma infrastrukturu və torpaq üzərində aparılmış digər yaxşılaşdırmalar — üçün tam əvəzləmə dəyəri əsasında kompensasiya ödəniləcəkdir.</p> <p>Bundan əlavə, bu şəxslərin alternativ ərazidə dolanışıq vasitələrini bərpa etmələrini təmin etmək məqsədilə torpaq kompensasiyası əvəzinə dəstək göstəriləcəkdir. Uyğunluq üçün müəyyən edilmiş son tarixdən (cut-off date) sonra layihə ərazisini zəbt edən şəxslər üçün kompensasiya və ya dəstək nəzərdə tutulmur.</p> <p>ESS5-ə əsasən, torpaq hüquqlarına təsir edən hər hansı torpaq istifadəsi məhdudiyəti — məsələn, servitut — torpaq hüquqlarının itirilməsi kimi qiymətləndirilə və kompensasiya tələb edə bilər.</p>	<p>yuxarı tikililərin inşasını və ya ağac əkilməsini qadağan edə bilər. Prinsip ondan ibarətdir ki, əgər mövcud hüquqlar azalmır və ya təsirlənmirsə, kompensasiya tələb olunmur. Bu, mövcud və ya gələcək istifadə hüquqları təsirlənməyən kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlara da aiddir.</p> <p>Lakin servitut qeydiyyatı alındıqda və torpaq hüquqlarına qoyulan məhdudiyətlər torpağın dəyərinin azalmasına səbəb olarsa, kompensasiya tələb olunur.</p>	<p>Hüquqi çərçivəyə əsasən, torpağın mövcud dəyərini azaltmayan servitutlar üçün kompensasiya tələb olunmur. Bunun əksinə olaraq, ESS5 torpaq hüquqlarına təsir edən hər hansı torpaq istifadəsi məhdudiyətini potensial hüquq itkisi kimi qiymətləndirir və kompensasiya tələb edə bilər.</p>	<p>kompensasiya və ya dəstək ilə təmin olunacaqlar.</p> <p>LRP çərçivəsində verilən hüquqlar hüquqlar matrisində müəyyən edilmişdir.</p>
Tikililərə görə kompensasiya	Sifarişçi bərabər və ya daha yüksək dəyərə, həmçinin oxşar və ya daha yaxşı xüsusiyyətlərə və yerləşmə üstünlüklərinə malik, mülkiyyət hüququnun təmin olunduğu əvəzedici əmlak seçimini və ya əvəzləmə dəyəri əsasında pul kompensasiyası təklif	Kompensasiya həm bazar dəyəri, həm də əvəzləmə dəyəri əsasında müəyyən ediləcəkdir. Hər iki prinsip tətbiq olunduğu hallarda daha yüksək	Kompensasiyanın bazar dəyəri və ya əvəzləmə dəyəri əsasında müəyyən edilməsi və daha yüksək məbləğin tətbiq olunması ümumilikdə ESS5 ilə uyğunluq təşkil edir. Lakin əvəzedici əmlak seçiminin təqdim edilməsi, mülkiyyət hüququnun təminatı, yerləşmə	Evlər/binələr bazar dəyəri, materialların dəyəri, tikinti növü, əmək, nəqliyyat və digər tikinti xərcləri nəzərə alınmaqla əvəzləmə dəyəri əsasında qiymətləndiriləcəkdir. Amortizasiya, xilas edilmiş materiallar və əməliyyat

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	<p>edəcəkdir. Natura formasında kompensasiya pul kompensasiyasına alternativ kimi nəzərdən keçirilməlidir.</p> <p>Fiziki köçürülməyə məruz qalan şəxslər üçün sifarişçi onların mülkiyyət hüququnun təmin olunduğu adekvat yaşayış sahəsi əldə etmələrinə şərait yaradacaqdır. Belə şəxslər tikililərə malik olduqda, sifarişçi torpaqdan başqa aktivlərin — o cümlədən yaşayış evləri və torpaq üzərindəki digər yaxşılaşdırmaların — itirilməsinə görə tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiya verəcəkdir. Bu şəxslərlə aparılan məsləhətləşmələr əsasında sifarişçi torpaq kompensasiyası əvəzinə onların adekvat alternativ ərazidə həyat səviyyələrini bərpa etmələrini təmin etmək üçün kifayət qədər köçürülmə dəstəyi göstərəcəkdir.</p>	<p>kompensasiya təmin edən prinsip tətbiq ediləcəkdir.</p>	<p>üstünlüklərinin ekvivalentliyi və natura formasında kompensasiyanın alternativ kimi təklif edilməsi qanunvericilikdə açıq şəkildə tənzimlənməmişdir.</p>	<p>xərcələri üçün heç bir çıxılma tətbiq edilməyəcəkdir.</p>
<p>Dolanışiq vasitələrinin itkisinin aradan qaldırılması</p>	<p>Dolanışiq vasitələrinə və ya gəlir əldə etməyə təsir göstərən layihələrdə Sifarişçinin planına təsirlənmiş şəxslərin gəlirlərini və ya dolanışiq vasitələrini yaxşılaşdırmağa və ya ən azı bərpa etməyə imkan verən tədbirlər daxil ediləcəkdir. Təsirlənmiş biznes subyektləri və işçilər itkilərə görə kompensasiya, keçid dövrü üçün dəstək və köçürülmə dəstəyi, təlimlər və</p>	<p>Gəlir itkisinə məruz qalan Layihədən Təsirlənən Şəxslər (LTŞ-lər) üçün əlavə dəstək üzrə hər hansı əlavə müddəalar nəzərdə tutulmamışdır.</p>	<p>Dünya Bankının standartlarına əsasən, layihədən təsirlənən şəxslərə onların dolanışiq səviyyəsini ən azı layihədən əvvəlki səviyyəyə bərpa edəcək kompensasiya almaq hüququ verilməlidir.</p>	<p>Dolanışiq vasitələrinin itkisinin kompensasiyası ilə bağlı tədbirlər hüquqlar matrisində göstərilmişdir.</p>

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	<p>alternativ dolanışıq imkanları kimi tədbirlər vasitəsilə dəstəklənəcəkdir.</p> <p>Əvəzedici torpaq və ya resurslar mövcud olmadıqda əlavə dəstək — o cümlədən maliyyə yardımı və məşğulluq və ya biznesin inkişafı imkanları — təmin ediləcəkdir.</p>			
İcma və ictimai resurs itkiləri / ümumi mülkiyyət resursları	Dolanışıq vasitələri təbii resurslara əsaslanan və bu resurslara çıxışı məhdudlaşdırılan şəxslər üçün təsirlənmiş resurslara davamlı çıxışı təmin etmək və ya ekvivalent dolanışıq potensialına və əlçatanlığa malik alternativ resurslara çıxışı təmin etmək məqsədilə tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. Ümumi mülkiyyət resursları təsirləndikdə, təqdim olunan faydalar və kompensasiya kollektiv xarakter daşıya bilər.	Milli qanunvericilikdə təsirlənmiş təbii resursların itkisinin kompensasiyası ilə bağlı hər hansı hüquqi müddəa nəzərdə tutulmamışdır.	Milli qanunvericilikdə təbii resurs itkilərinə görə kompensasiya və ya alternativ resursların təmin olunması ilə bağlı hər hansı tənzimləmə mövcud deyil.	Təsirlənmiş icmalar və ictimai resurslar üçün kompensasiya tədbirləri hüquqlar matrisinə daxil edilmişdir.
Həssas şəxslər üçün tədbirlər	Zəruri hallarda dolanışıq planlaşdırılması alternativ dolanışıq imkanlarının əldə olunmasında çətinlik çəkə biləcək qadınlar, azlıqlar və digər həssas qruplar üçün xüsusi dəstək nəzərdə tutur.	Dolanışıq vasitələrinin bərpası ilə bağlı həssas qruplar üçün hər hansı tələb nəzərdə tutulmamışdır..	Torpaq əldə olunmasını tənzimləyən milli qanunvericilik həssas qrupları əhatə etmir, lakin Dünya Bankı standartlarına uyğun olaraq bu qruplar üçün əlavə tədbirlər görülməlidir.	Müəyyən edilmiş həssas qruplara Dünya Bankı standartlarına uyğun olaraq dəstək göstəriləcəkdir.
Monitorinq və qiymətləndirmə	Köçürülmə və yenidən məskunlaşma fəaliyyətlərinin icraçı qurum tərəfindən monitorinqi üçün mexanizmlər,	Azərbaycan qanunvericiliyində monitorinqə bağlı hər hansı müddəa nəzərdə tutulmamışdır.	Milli qanunvericilikdə müsadirə və ya köçürülmə proseslərinin və onların təsirlərinin monitorinqi ilə bağlı müddəalar	KFP-nin icrası üçün monitorinq mexanizmi yaradılmışdır. Layihə üzrə torpaq əldə olunması daxili və xarici

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	<p>həmçinin Bank tərəfindən uyğun hesab edildikdə üçüncü tərəf monitorinqi ilə tamamlanaraq tam və obyektiv məlumatın təmin edilməsi; köçürülmə fəaliyyətləri üzrə girişləri, çıxışları və nəticələri ölçmək üçün performans monitorinq göstəricilərinin müəyyən edilməsi; köçürülmüş şəxslərin monitorinq prosesinə cəlb olunması; bütün köçürülmə fəaliyyətləri başa çatdıqdan sonra müəyyən müddət ərzində nəticələrin qiymətləndirilməsi; köçürülmə monitorinqinin nəticələrindən sonrakı icra mərhələlərinin istiqamətləndirilməsi üçün istifadə olunması.</p>		<p>mövcud deyil. Dünya Bankı standartları isə köçürülmənin və dolanışq vasitələrinin bərpasının monitorinqi və qiymətləndirilməsinin zəruriliyini göstərir.</p>	<p>monitorinq tələblərinə uyğun olaraq mütəmadi şəkildə izlənəcək və hesabatlandırılacaqdır.</p>
İcra ilə qarşılıqlı əlaqə / məsləhətləşmə / danışıqlar / iştirak səviyyəsi və vaxtı	<p>Sifarişçi ESS10-da müəyyən edilmiş maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi prosesi vasitəsilə təsirlənmiş icmalar, o cümlədən qəbul edilən icmalar ilə qarşılıqlı əlaqə quracaqdır. Köçürülmə və dolanışq vasitələrinin bərpası ilə bağlı qərarların qəbulu təsirlənmiş şəxslərə seçim və alternativlər təqdim etməklə məlumatlı seçim imkanını təmin edəcəkdir.</p> <p>Layihə layihələndirmə, planlaşdırma, icra və monitorinq mərhələləri boyunca məlumatların vaxtında açıqlanmasını və təsirlənmiş icmaların məzmunlu iştirakını təmin edəcəkdir.</p>	<p>Hazırlıq mərhələsində torpaq müsadirəsi təklifinin müzakirəsi üçün ictimai görüşlər keçiriləcəkdir.</p>	<p>Müsadirə prosesi torpaq mülkiyyətçilərinin məlumatlandırılmasını nəzərdə tutur, lakin torpaq əldə olunmasından əvvəl sosial tədqiqatların, sorğuların və məsləhətləşmələrin aparılması tələb olunmur. Milli qanunvericilikdə Maraqlı Tərəflərin Cəlb Edilməsi Planı (MTCEP) ilə bağlı hər hansı tələb nəzərdə tutulmamışdır.</p>	<p>Layihə KFP-nin hazırlanması mərhələsində məsləhətləşmələrə başlamışdır və KFP-nin açıqlanması, torpaq əldə olunması, KFP-nin icrası, tikinti və istismar mərhələləri boyunca maliyyələşdiricilərin tələblərinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş LTŞ-lər, həssas qruplar və digər müvafiq maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələri davam etdirəcəkdir. Layihə üçün həmçinin MTCEP hazırlanmışdır və KFP çərçivəsində görülməli işləri əks etdirmək üçün yenilənəcəkdir.</p>

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
Cins	ESS5 tələb edir ki, torpaq əldə olunması və köçürülmə prosesləri genderə həssas şəkildə planlaşdırılsın və həyata keçirilsin. Standart qəbul edir ki, köçürülmə və dolanışiq vasitələrinin itirilməsi qadınlara və kişilərə fərqli təsir göstərə bilər və buna görə də kompensasiya və dolanışiq vasitələrinin bərpası ilə bağlı məsləhətləşmə və qərar qəbul etmə proseslərində qadınların məzmunlu iştirakını, ailədaxili təsirlərin nəzərə alınmasını və həssas vəziyyətdə olan qadınlar üçün hədəflənmiş dəstəyin göstərilməsini tələb edir.	Azərbaycanın torpaq əldə olunması və mülkiyyət münasibətlərini tənzimləyən hüquqi çərçivəsi qadınlar və kişilər arasında hüquqi bərabərlik prinsipinə əsaslanır və gender əsaslı ayrı-seçkiliyi nəzərdə tutmur. Konstitusiya, Mülki Məcəllə və torpaqla bağlı qanunvericilik mülkiyyət və miras hüquqlarının genderdən asılı olmayaraq həyata keçirilməsini təmin edir. Lakin torpaq əldə olunması və köçürülmə ilə bağlı qanunvericilik genderə xas ehtiyacları və qadınlar üçün xüsusi dəstək tədbirlərini açıq şəkildə əhatə etmir.	Milli qanunvericilik genderə həssas məsləhətləşmələrin aparılmasını və genderə xas risk və imkanların müəyyən edilməsini tələb etmir. Bu işə Bank tərəfindən zəruri hesab olunur.	Layihənin KFP-ninin hazırlanması çərçivəsində aparılmış məsləhətləşmələr sorğular, fokus qruplar və icmaya, eləcə də qadınlara yönəlmiş genişmiqyaslı məsləhətləşmələr vasitəsilə həm kişilərin, həm də qadınların fikirlərini əhatə etmişdir. KFP-də nəzərdə tutulmuş tədbirlər və yenilənmiş MTCEP bu yanaşmanın layihə boyunca davam etdirilməsini təmin edir.
Layihə səviyyəsində Şikayətlərin Həlli Mexanizmləri	Sifarişçi layihə üzrə şikayət mexanizminin ESS10-a uyğun olaraq layihənin erkən mərhələlərindən etibarən yaradılmasını təmin edəcəkdir ki, köçürülmüş şəxslər (və ya digər şəxslər) tərəfindən qaldırılan kompensasiya, köçürülmə və ya dolanışiq vasitələrinin bərpası ilə bağlı konkret narahatlıqlar vaxtında həll edilsin. Mümkün olduqda, belə şikayət mexanizmləri layihə məqsədlərinə uyğun mövcud rəsmi və ya qeyri-rəsmi	Zərurət yarandıqda iri miqyaslı layihələrdə Şikayət Komissiyası ("Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Qanunun 75-ci maddəsi, 2010) təyin olunur. İcraedici qurum, Torpaq Alınması Qrupu, Nəzarət orqanı, yerli icra hakimiyyəti və bələdiyyələr şikayət və müraciətləri qəbul etmək, nəzərdən keçirmək və həll etmək səlahiyyətinə malikdirlər.		Şikayət mexanizmi MTCEP və bu KFP-də təqdim edilmişdir və LTŞ-lərin və digər maraqlı tərəflərin öz şikayətlərini təqdim etmələrinə imkan vermək üçün layihə çərçivəsində tətbiq olunacaqdır.

Mövzu/Məsələ	Dünya Bankı Standartları	Azərbaycan Qanunvericiliyi	Boşluqlar müəyyən edildi	Boşluqları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər
	mexanizmlərdən istifadə edəcək və zərurət yarandıqda mübahisələrin qərəzsiz şəkildə həllinə yönəlmiş layihəyə xas mexanizmlərlə tamamlanacaqdır.			

3. Metodologiya

Bu KFP-nin hazırlanması masaüstü təhlil, sahə işləri, məlumatların analizi və planlaşdırma fəaliyyətlərinin birləşdirilməsi yolu ilə həyata keçirilmişdir. Tətbiq olunan metodologiya mövcud layihə sənədlərinin və hüquqi çərçivələrin təhlilini, sahə sorğuları və maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr vasitəsilə ilkin məlumatların toplanmasını, həmçinin azaldıcı tədbirlərin, hüquqların və icra mexanizmlərinin hazırlanmasını dəstəkləyən analitik qiymətləndirməni özündə birləşdirir. Ümumi yanaşma aşağıda təqdim olunur.

3.1. Masaüstü təhlil

KFP metodologiyası Köçürülmə Siyasəti Çərçivəsində (KSÇ) müəyyən edilmiş KFP hazırlanması yanaşmasına uyğunlaşdırılmışdır. Bu metodologiya sənədlərin hərtərəfli təhlili, məlumatların toplanması, analizi və hesabatın hazırlanmasını əhatə edən strukturlaşdırılmış prosesi izləyir.

Masaüstü təhlil aşağıdakı əsas Layihə sənədlərinin qiymətləndirilməsi ilə başlanmışdır:

- Ətraf Mühit və Sosial Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMSTQ),
- Ətraf Mühit və Sosial Ətraflı Yoxlama sənədi,
- Köçürmə Siyasəti Çərçivəsi (KSÇ),
- Maraqlı Tərəflərin Cəlb Edilməsi Planı (MTCEP),
- İlkin Hesabat,
- "Azərenerji"nin Layihə Təsirləri cədvəlləri,
- Dayaq yerləri üzrə qiymətləndirmə hesabatları,
- Dayaq yerləri üzrə inventar hesabatı,
- Servitut sahələri üzrə qiymətləndirmə və inventar hesabatı,
- Diyaq və servitut sahələri üzrə sorğu nəticələri.

Bundan əlavə, baza sosial-iqtisadi şəraitin və normativ-hüquqi çərçivənin başa düşülməsi məqsədilə milli və regional hesabatlar, rayon səviyyəsində sosial-iqtisadi məlumatlar, eləcə də tətbiq olunan yerli və milli qanunvericilik təhlil edilmişdir. Torpaq əldə olunmasının miqyasını və xarakterini müəyyən etmək və KFP-nin hazırlanmasına əsas vermək üçün ətraflı siyahıyaalma məlumatları, marşrut xəritələri və təsirlənmiş torpaq sahələri və təsərrüfatlar üzrə məlumat bazaları kimi texniki sənədlər də analiz edilmişdir.

3.2. Sahə Tədqiqatı

Sahə işlərinin bir hissəsi olaraq ilkin mərhələdə təsirlənmiş aktivlərin sənədləşdirilməsi və kompensasiya tədbirlərinin müəyyən edilməsini dəstəkləmək məqsədilə sahə əsaslı aktiv inventarlaşdırılması və qiymətləndirmə tədqiqatları aparılmışdır. Dirək (qüllə) yerləri və servitut sahələrindən təsirlənən LTŞ-lərlə sosial-iqtisadi məlumatların toplanması və potensial təsirlərin qiymətləndirilməsi üçün təsərrüfat sorğuları keçirilmişdir. Bundan əlavə, kommertiya fəaliyyətlərinə və gəlir mənbələrinə təsirləri müəyyən etmək üçün təsirlənmiş biznes subyektləri üzrə sorğular aparılmışdır.

Toplanmış məlumatların etibarlılığını və dəqiqliyini təmin etmək məqsədilə seçilmiş yaşayış məntəqələrində yoxlama səfərləri və əlavə müsahibələr həyata keçirilmişdir. Bu fəaliyyətlər sorğu nəticələrinin qarşılıqlı yoxlanmasına və ümumi təsir qiymətləndirilməsi və KFP-nin hazırlanmasını dəstəkləyən əlavə keyfiyyət məlumatlarının əldə edilməsinə imkan yaratmışdır.

Beləliklə, sahə tədqiqatı məlumatların hərtərəfli toplanması və təsdiqlənməsini təmin etmək üçün mərhələli yanaşma əsasında həyata keçirilmişdir. Bu mərhələli metodologiya təsirlərin qiymətləndirilməsi, hüquqların müəyyən edilməsi və dolanışıq vasitələrinin bərpasının planlaşdırılması

daxil olmaqla KFP-nin hazırlanması üçün etibarlı və möhkəm məlumat bazasının formalaşdırılmasını təmin etmişdir.

Sahə işləri çərçivəsində həyata keçirilmiş işlər:

1. Aktivlərin siyahıya alınması — sentyabr 2025
2. Dayaq yerlərindən (oktyabr 2025) və servitut zonalarından (yanvar 2026) təsirlənmiş ev təsərrüfatları üzrə sorğular
3. Təsirlənmiş bizneslər üzrə sorğular (noyabr 2025)

Şəkil 3-1. Sahə metodologiyası üzrə layihə qrafiki

3.2.1. Aktivlərin siyahıya alınması

Dayaq yerləri və servitutlardan təsirlənmiş torpaq sahələri üzrə yerində aktivlərin inventarlaşdırılması "Azərenerji" tərəfindən cəlb edilmiş müstəqil qiymətləndirmə şirkəti tərəfindən həyata keçirilmişdir. Sahə işləri 03.09.2025–29.09.2025 və 03.10.2025–29.10.2025 tarixləri arasında iki mərhələdə aparılmış, layihə dəhlizi boyunca bütün təsirlənmiş əraziləri əhatə etmişdir.

Aktivlərin inventarlaşdırılması çərçivəsində hər bir dayaq yeri və təsirlənmiş torpaq sahəsi sistemli şəkildə qeydə alınmış, coğrafi yerləşmə, təsirin növü və miqyası, torpağın kateqoriyası, eləcə də torpaq istifadəçilərinin müəyyənləşdirilməsi kimi əsas parametrlər sənədləşdirilmişdir. Siyahıyaalma prosesi çərçivəsində hər bir təsirlənmiş sahə üzrə ayrıca fayllar hazırlanmış, bu da bütün təsirlənmiş aktivlər üzrə məlumatların izlənilə bilənliyini və vahidliyini təmin etmişdir. Sahə tədqiqatlarının nəticələrinə əsasən, qiymətləndirmə hesabatları 03.11.2025 tarixində yekunlaşdırılmışdır.

3.2.2. Ev təsərrüfatları ilə sosial-iqtisadi sorğular

Sahə işləri zamanı ev təsərrüfatları və biznes sorğu anketləri hazırlanmış və istifadə edilmişdir. Sahə işlərinin başlanmasından əvvəl, sorğu aparacaq heyət 02.09.2025 tarixində təlim keçmiş, daha sonra 03.09.2025 tarixində pilot dayaq sorğusu həyata keçirilmişdir. Pilot nəticələrinə əsasən, sorğu alətləri aydınlıq, ardıcılıq və məlumatların etibarlılığını təmin etmək məqsədilə təkmilləşdirilmiş və 04.09.2025 tarixində yekunlaşdırılmışdır. Ev təsərrüfatı sorğu formaları həmçinin Əlavə 1.3-də təqdim olunur.

Dayaq yerləşmələrindən təsirlənmiş ev təsərrüfatları üzrə sorğu "Azərenerji"nin sorğu qrupu tərəfindən 07.10.2025–20.10.2025 tarixləri arasında aparılmışdır. İlk olaraq, 337 sorğu hədəfi ilə bütün Təsirə Məruz Qalan Şəxslərlə (PAP) sorğuların keçirilməsi planlaşdırılmışdır. Sahə işlərindən sonra 247 sorğu tamamlanmışdır (73%). Məlumatların daxil edilməsi və keyfiyyətə nəzarətdən sonra 9 sorğu (3%) istisna edilmiş və nəticədə 238 etibarlı sorğu (70%) əldə olunmuşdur. 90 dirək məntəqəsində (24%) ev təsərrüfatları ya iştirakdan imtina etmiş, ya da sorğu zamanı mövcud olmamışdır. Onlar sorğuda iştirak etməmələrinin səbəbi kimi layihə haqqında kifayət qədər məlumatlarının olmadığını bildirmişlər. Bu, cavabsızlıq səviyyəsini göstərsə də, əldə edilmiş nümunə ümumilikdə təsirlənmiş əhalini təmsil edən hesab olunur. Bununla belə, bu məhdudiyət təhlildə nəzərə alınmış və nəticələrin etibarlılığını təmin etmək üçün verifikasiya sahə işləri və keyfiyyət xarakterli məsləhətləşmələrlə tamamlanmışdır. Dirək sorğuları çərçivəsində 8 Rayon üzrə ümumilikdə 45 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və 238 ev təsərrüfatı ilə müsahibə aparılmışdır. Respondentlərin 16%-i qadın olmuşdur ki, bu da sorğu prosesində qadın iştirakının nisbətən məhdud olduğunu göstərir. Ev təsərrüfatı sorğularının məqsədi dirəklər səbəbilə torpaq itkisinə məruz qalan LTŞ-lərin 100%-ni əhatə etmək olmuşdur.

Eyni qaydada, servitut ərazilərindən təsirlənmiş ev təsərrüfatları üzrə sorğu 12.01.2026–23.01.2026 tarixləri arasında həyata keçirilmişdir. Bu mərhələdə 6 Rayon üzrə 22 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və ümumilikdə 358 ev təsərrüfatı ilə müsahibə aparılmışdır ki, bunların 13%-i qadın respondentlər olmuşdur. Sorğu edilən ev təsərrüfatlarının sayı nəzərdə tutulmuş 314 nəfərlik təmsilçi göstəricidən yüksək olmuşdur. Servitut üzrə seçmə metodologiyasının xülasəsi Əlavə 1.10-da təqdim edilmişdir.

Qutu 1: Servituddan təsirlənmiş şəxslər üçün seçmə metodologiyası

Servituddan təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçiləri və istifadəçiləri üçün seçmə metodologiyası Dünya Bankının ESS5 standartına və yaxşı beynəlxalq təcrübəyə uyğun olaraq hazırlanmış, təmsilçilik, şəffaflıq və statistik etibarlılığı təmin etmişdir.

Məlumat bazasının hazırlanması: 8 Rayon və 64 yaşayış məntəqəsi üzrə 2,226 təsirlənmiş torpaq sahəsini əhatə edən sahə əsaslı məlumat bazası yaradılmış və daha sonra Təsirə Məruz Qalan Şəxslər (PAP) üzrə məlumat bazasına çevrilmişdir. Təkrarlanan qeydlərin birləşdirilməsindən sonra ümumilikdə 1,823 şəxs müəyyən edilmişdir.

Əvvəlcədən sorğu olunmuş şəxslərin çıxarılması: Daha əvvəl sorğularda iştirak etmiş şəxslər seçmə çərçivəsindən çıxarılmış və nəticədə 61 yaşayış məntəqəsi üzrə 1,715 nəfərlik yekun uyğun əhali müəyyən edilmişdir.

Seçmə həcminin müəyyən edilməsi: 95% etibarlılıq səviyyəsi və 5% xəta payı əsasında minimum 314 respondentlik seçmə həcmi hesablanmışdır. Cavabsızlıq risklərini nəzərə almaq üçün bu rəqəm 15% artırılaraq 361 sorğu hədəfi müəyyən edilmişdir.

Stratifikasiya olunmuş seçmə: Seçmə Rayonlar üzrə təsirlənmiş şəxslərin paylanmasına uyğun şəkildə proporsional bölüşdürülmüş, beləliklə coğrafi təmsilçilik təmin edilmişdir.

Şərti məhdudlaşdırılmış seçmə: Statistik etibarlılığı artırmaq məqsədilə təsirlənmiş əhalisi çox az olan yaşayış məntəqələri birbaşa seçmədən çıxarılmış və hər yaşayış məntəqəsi üzrə minimum beş sorğu həddi tətbiq edilmişdir. Seçmə paylanması hər Rayon daxilində yenidən bölüşdürülmüş, nəticədə proporsional təmsilçilik qorunmaqla seçilmiş yaşayış məntəqələrinin sayı 61-dən 22-yə endirilmişdir.

Respondentlərin təsadüfi seçimi: Seçilmiş yaşayış məntəqələrində respondentlər Excel əsaslı təsadüfi seçim üsulu ilə müəyyən edilmiş, beləliklə qərəzsiz seçim təmin olunmuşdur. Cavabsızlıq hallarını nəzərə almaq üçün üç respondent siyahısı (əsas və iki ehtiyat) hazırlanmışdır.

Tam əhatə yanaşması: Bələdiyyə və dövlət mülkiyyətində olan torpaqların istifadəçiləri üçün təsirlənmiş şəxslərin sayının məhdud olması səbəbindən tam siyahıyaalma yanaşması tətbiq edilmişdir.

Ümumilikdə, sahə işləri **8 rayon üzrə 45 yaşayış məntəqəsini** əhatə etmiş və ümumilikdə **596 ev təsərrüfatı** üzrə sorğu aparılmışdır. Hər iki sorğu mərhələsində qadınların iştirakı aşağı olmuş və respondentlərin təxminən 14%-ni təşkil etmişdir. Sorğu nəticələri geniş sosial-iqtisadi baza təqdim edir və xüsusilə torpaq istifadəsi, dolanışiq vasitələri və həssaslıqla bağlı layihənin potensial təsirlərinin müəyyənləşdirilməsini dəstəkləyir.

Sorğu nəticələrinin rayonlar üzrə bölgüsü, yaşayış məntəqələrinin əhatə dairəsi və gender paylanması üzrə ətraflı məlumatlar Cədvəl 3.1, 3.2 və 3.3-də təqdim olunmuşdur.

Cədvəl 3-1. Dayaq yerləşmələri üzrə sorğunun xülasəsi

No	Rayon	Ziyarət edilən yaşayış məntəqələrinin sayı	Sorğu keçirilmiş əhəlinin sayı	Kişi	Qadın
1	Ağdaş	6	46	40	6
2	Ağsu	17	77	61	16
3	Göyçay	7	34	31	3
4	Hacıqabul	2	19	17	2
5	İsmayıllı	2	3	3	0
6	Mingəçevir	1	2	2	0
7	Şamaxı	5	34	28	6
8	Yevlax	5	23	18	5
	Ümumi	45	238	200	38
	%	100%	100%	84%	16%

Cədvəl 3-2. Servitut sahələrinin araşdırılması

No	Rayon	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Sorğuda iştirak etmiş əhəlinin sayı	Kişi	Qadın
1	Ağdaş	5	81	78	3
2	Ağsu	7	95	83	12
3	Göyçay	3	107	91	16
4	Hacıqabul	1	12	11	1
5	Şamaxı	3	40	35	5
6	Yevlax	3	23	14	9
	Ümumi	22	358	312	46
	%	100%	100%	87%	13%

Cədvəl 3-3 Sahə işlərinin xülasəsi

No	Rayon	Ziyarət edilmiş Yaşayış məntəqələrinin sayı	Sorğu keçirilmiş insanların sayı	Kişi	Qadın
1	Ağdaş	6	127	118	9
2	Ağsu	17	172	144	28
3	Göyçay	7	141	122	19
4	Hacıqabul	2	31	28	3
5	İsmayıllı	2	3	3	0
6	Mingəçevir	1	2	2	0
7	Şamaxı	5	74	63	11
8	Yevlax	5	46	32	14
	Ümumi	45	596	512	84
	%	100%	100%	86%	14%

Layihənin dirək yerləşmələri və servitut zonalarından təsirlənmiş 9 biznes üzrə sorğu aparılmışdır. 1 biznes müəssisədə iştirakdan imtina etmişdir. Biznes sorğu forması həmçinin Əlavə 1.4-də təqdim olunmuşdur. Onlar sorğuda iştirak etməmələrinin səbəbi kimi layihə haqqında kifayət qədər məlumatlarının olmadığını bildirmişlər.

Cədvəl 3-4 Biznes subyektləri ilə sorğu

No	Biznes subyektləri	Əlaqəli Rayonlar
1	3 Qovaq Fruit" MMC	Ağdaş
2	A+Zetta KT" MMC	Yevlax

3	Agro-AzərInvest" MMC	Yevlax
4	Agrodairy" MMC	Hacıqabul rayonu
5	Agrofront MMC	Göyçay
6	Agrowest" MMC	Yevlax
7	Göyçay Agro" MMC	Göyçay
8	Kraun KO-R" MMC	Yevlax
9	Türyançay KT" MMC	Ağdaş

3.2.3. Yoxlama xarakterli sahə tədqiqatı

Tam siyahıyaalma məlumat bazasının əldə olunmasından sonra genişmiqyaslı məlumatların yoxlanılması və keyfiyyətə nəzarət prosesi həyata keçirilmişdir. Bu prosesə məlumatların uyğunluğunun yoxlanılması, zəruri təmizləmə prosedurlarının tətbiqi və əsas dəyişənlərin verifikasiyası daxil olmuşdur. Təsirlənmiş torpaq sahələri mülkiyyət statusuna görə təsnif edilmiş, təsirlərin növü və miqyası sistemli şəkildə müəyyənləşdirilmişdir. Həssas qruplar da mövcud sosial-iqtisadi göstəricilər əsasında bu mərhələdə ilkin olaraq müəyyən edilmişdir.

Verifikasiya prosesi dərin müsahibələr, fokus qrup müzakirələri və tamamlanmış sorğulardan məqsədli seçmə ilə dəstəklənmişdir. Seçmə yanaşması bütün Rayonlar üzrə təmsilçiliyi təmin etmiş və təsirin müxtəlif intensivlik səviyyələrini əks etdirmişdir ki, bu da təsirlənmiş maraqlı tərəflərin balanslı və təmsilçi nümunəsinin əldə olunmasına imkan vermişdir. Verifikasiya sahə işlərinə layihənin torpaq əldə edilməsi nəticəsində təsirlənə biləcək bizneslərə və meyvə bağlarına səfərlər də daxil olmuşdur. Layihə ərazisində əvvəlki investisiyalarla bağlı torpaq əldə etmə təsirləri də nəzərdən keçirilmiş, beləliklə əvvəlki təcrübələr, maraqlı tərəflərin qavrayışları və kumulyativ sosial təsirlər daha yaxşı anlaşılmışdır.

Sahə verifikasiya fəaliyyətləri 15–20.02.2026 tarixləri arasında həyata keçirilmiş, 7 rayon üzrə 27 yaşayış məntəqəsini əhatə etmişdir. Bu mərhələdə ümumilikdə 125 təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçisi (o cümlədən 5 qadın), 29 bələdiyyə nümayəndəsi, 3 rəsmi icarəçi, 1 qeyri-rəsmi icarəçi və 1 təsirlənmiş biznes ilə məsləhətləşmələr aparılmışdır. Bu məsləhətləşmələr sorğu nəticələrinin təsdiqlənməsi, təsir mexanizmlərinin dəqiqləşdirilməsi və KFP təhlilinin ümumi etibarlılığının gücləndirilməsi üçün keyfiyyət xarakterli məlumatlar təqdim etmişdir. Verifikasiya sahə səfərlərinin ətraflı siyahısı Əlavə 1.2-də təqdim olunmuşdur.

Cədvəl 3-5 Sahə təsbitləri

No	Sahə səfərləri	Say
1	Ziyarət olunmuş Bölgə	7
2	Yaşayış yerlərinin sayı	27
3	Görüş keçirilmiş bələdiyyə nümayəndəsi	29
4	Torpağı təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçiləri / pay sahibləri	125
5	Qadın torpaq mülkiyyətçiləri / pay sahibləri	5
6	Kişi torpaq mülkiyyətçiləri / pay sahibləri	120
7	Rəsmi icarəçilər	3
8	Qeyri-qanuni icarəçilər	1
9	Təsirlənmiş bizneslər	1
10	Torpaq yoxlamalarının sayı	10

3.3. Məhdudiyyətlər

Aktivlərin inventarlaşdırılması üzrə sahə işləri zamanı əlverişsiz hava şəraiti səbəbindən torpaq sahələrində əkinlərin mövcud olub-olmadığını kifayət qədər müəyyən etmək mümkün olmamışdır. Verifikasiya tədqiqatı zamanı əkinlər müəyyən edilmiş və hüquqlar matrisi verifikasiya nəticələrinə əsasən hazırlanmışdır.

Servituddan təsirlənmiş torpaqlarda yerləşən bütün ev təsərrüfatları üzrə sosial-iqtisadi sorğular aparılmamış, əvəzində sorğu seçmə yanaşması əsasında həyata keçirilmişdir. Servitut üzrə seçmə metodologiyası sahə səfərindən əvvəl Dünya Bankı tərəfindən qəbul edilmişdir.

4. Cari sosial-iqtisadi vəziyyət

4.1. Demografiya və ev təsərrüfatı profilləri

Aşağıdakı cədvəl 2019–2024-cü illər arasında Rayonlarda əhali sayının dəyişməsinə göstərir. Ümumilikdə, bütün Rayonlarda əhalinin artım tendensiyası müşahidə olunur. Ən yüksək əhali artımı Şamaxıda 4,3% səviyyəsində qeydə alınmış, ən aşağı artım isə Mingəçevirdə 1,6% olmuşdur. İllik əhali artımı 0,8%-dən azdır. Bu göstərici ölkə üzrə təxminən 0,6% olan ümumi əhali artım tempinə uyğundur.

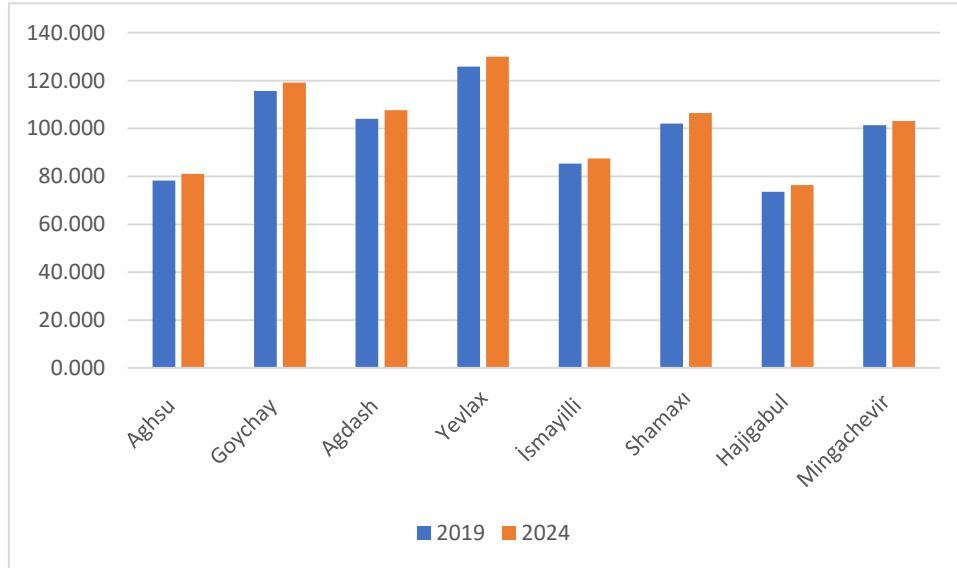
Cədvəl 4-1 Rayonlar üzrə əhali məlumatları

No	Rayonlar	Rayonun 2019-cu il üzrə əhalisi	Rayonun 2024-cü il üzrə əhalisi	Əhali dəyişimi (%)
01	Ağsu	78,200	81,000	+ 3.5%
02	Göyçay	115,700	119,100	+ 2.9%
03	Ağdaş	104,000	107,600	+ 3.4%
04	Yevlax	125,900	130,000	+ 3.2%
05	İsmayıllı	85,300	87,500	+ 2.5%
06	Şamaxı	102,100	106,500	+ 4.3%
07	Hacıqabul	73,600	76,400	+ 3.8%
08	Mingəçevir	101,400	103,100	+ 1.6%

Mənbə: AZSTAT, 2026

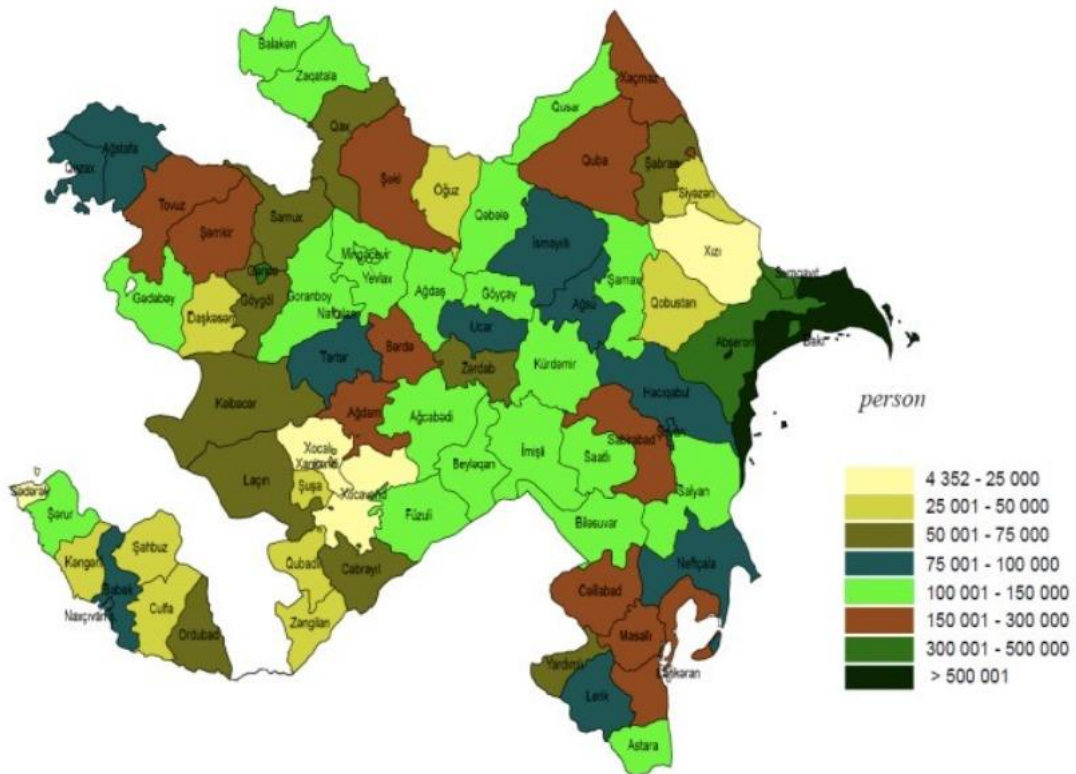
Son 5 il ərzində əhali dəyişiklikləri aşağıdakı qrafikdə ətraflı şəkildə göstərilmişdir.

Şəkil 4-1 Rayonlar üzrə əhali dəyişimi

Layihədən təsirlənmiş ərazilərin əhali xəritəsi aşağıda təqdim olunmuşdur.

Şəkil 4-2 İnzibati Ərazi Üzrə Əhalinin Paylanması

Ev təsərrüfatları üzrə sorğular ev təsərrüfatlarının demoqrafik məlumatlarını toplamaq məqsədilə aparılmışdır. Ümumilikdə 2,907 nəfər arasında qadın və kişilərin paylanması balanslı görünür, yaş qrupları üzrə isə 19–64 yaş arası şəxslər ən böyük payı təşkil edir. Məktəb yaşında olan şəxslər arasında təhsilə cəlb olunanların faizi 78%-dir. İştirakçıların 3%-i sosial yardım alır. Mənzil şəraiti baxımından ev təsərrüfatlarının böyük əksəriyyəti öz evlərində yaşayır, daha kiçik bir hissəsi isə ailə evlərində və ya kirayə mənzillərdə məskunlaşmışdır. Aşağıdakı cədvəl rayonlar üzrə ətraflı demoqrafik məlumatları təqdim edir.

Cədvəl 4-2 Ev Təsərrüfatı üzvlərinin demografik məlumatları

No	Rayonlar	Sizin ev təsərrüfatınızda daimi yaşayan şəxslərin sayı	Qadın	Kişi	0-18 Yaş	19-64 Yaş	65 yaşdan yuxarı	Təhsildə olan uşaqların sayı	Sizin ev təsərrüfatınızda sosial xidmətlərdən dəstək/yardım alan üzvlər varmı – “Bəli” cavablarının sayı	Sosial xidmətlərdən dəstək/yardım alan şəxslərin sayı	Öz evi	Ailə Evi	Kirayə
1	Ağdaş	568	286	302	120	399	50	109	12	11	117	8	2
2	Ağsu	829	419	410	227	541	99	157	12	11	131	38	3
3	Göyçay	604	304	300	127	412	59	102	3	4	121	17	2
4	Hacıqabul	182	91	91	46	114	22	32	3	2	27	4	
5	İsmayilli	12	5	7	1	11		3	1	1	3		
6	Mingəçevir	9	4	5	1	7	1	1			2		
7	Şamaxı	478	228	250	136	251	47	104	28	33	60	13	1
8	Yevlax	225	112	113	65	131	29	54	13	16	43	3	
	Ümumi	2.907	1.449	1.458	723	1.866	307	562	72	78	504	83	8
	%	100%	50%	50%	25%	64%	11%	78%	2%	3%	85%	14%	13%

Mənbə: Ev təsərrüfatları üzrə sorğular, 2026

Sahə işləri çərçivəsində 596 ev təsərrüfatı başçısı ilə müsahibə aparılmış və ailə tipləri haqqında məlumat toplanmışdır. Müsahibələrin nəticələrinə əsasən, geniş ailələr ev təsərrüfatlarının böyük əksəriyyətini (73%) təşkil edir. Nüvə ailələri 25%, tək nəfərlik ev təsərrüfatları isə cəmi 2% paya malikdir. "Geniş ailə" anlayışı yalnız nüvə ailəni (valideynlər və uşaqlar) deyil, həmçinin nənə-baba, xala, bibi, əmi, dayı və əmioğlu/xalaoğlu kimi digər qohumları da əhatə edən ailə vahidini ifadə edir.

Cədvəl 4-3 Ailə tiplərinin paylanması

No	Rayon	Kiçik Tərkibli ailə	Geniş ailə	Subay	Ümumi	%
1	Ağdaş	35	91	1	127	21%
2	Ağsu	42	126	4	172	29%
3	Göyçay	36	104	1	141	24%
4	Hacıqabul	10	20	1	31	5%
5	İsmayıllı	1	2		3	1%
6	Mingəçevir		2		2	0%
7	Şamaxı	14	58	2	74	12%
8	Yevlax	11	32	3	46	8%
	Ümumi	149	435	12	596	
	%	25%	73%	2%		100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları üzrə sorğular, 2026

Yaş və ailə vəziyyəti ilə bağlı məlumatlar ev təsərrüfatlarının sosial strukturunu göstərir. Ev təsərrüfatı başçıların 87%-i kişi, 13%-i isə qadındır. Ailə vəziyyətinə görə isə 87%-i evli, 9%-i dul, 3%-i subay, 0,7%-i boşanmış və 0,3%-i ayrı yaşayan şəxslərdir.

Orta yaş Rayonlara görə dəyişsə də, ümumilikdə ev təsərrüfatı başçıları əsasən 50 yaşdan yuxarı şəxslərdir. Yalnız İsmayıllı rayonunda orta yaş 44,6 olub, bu da digər rayonlarla müqayisədə daha aşağıdır.

Cədvəl 4-4 Ev təsərrüfatı başçıların ailə vəziyyəti

No	Rayon	Ümumi	Orta yaş	Kişi	Qadın	Evli	Subay	Dul	Boşanmış	Ayrılmış
1	Ağdaş	127	52,32	117	10	120	2	3	2	
2	Ağsu	163	57,06	148	24	148	5	17	1	1
3	Göyçay	140	56,55	124	17	121	4	16		
4	Hacıqabul	31	54,25	29	2	26	1	3	1	
5	İsmayıllı	3	44,66	3		3				
6	Mingəçevir	2	55,00	1	1	2				
7	Şamaxı	71	55,85	62	12	61	6	7		
8	Yevlax	46	57,47	32	14	37	2	6		1
	Cavab yoxdur	13								
	Ümumi	596		516	80	518	20	52	4	2
	%		NA	87%	13%	87%	3%	9%	0,7%	0,3%

Mənbə: Ev təsərrüfatları üzrə sorğular, 2026

Sahə işləri çərçivəsində 596 ev təsərrüfatı başçısından onların təhsil səviyyəsi barədə məlumat toplanmışdır. Ev təsərrüfatı başçıların böyük əksəriyyəti (78%) orta məktəb məzunlarıdır, ali təhsil alanlar isə 20% ilə ikinci yeri tutur. Bu göstərici Dünya Bankı və BMT-nin 2023-cü il məlumatları ilə uyğundur; həmin məlumatlara görə Azərbaycanda 25 yaş və yuxarı əhəlinin 17%-i ən azı bakalavr dərəcəsinə malikdir.

Aşağı təhsil səviyyələri üzrə savadsız şəxslər (1%) və ibtidai/orta təhsil məzunları (0,7%) çox məhdud bir qrupu təşkil edir. Bundan əlavə, ev təsərrüfatı başçıların 0,2%-i ümumiyyətlə heç bir təhsil almamışdır.

Bu bölgü göstərir ki, ümumilikdə ev təsərrüfatı başçıların təhsil səviyyəsi yüksəkdir və əsas üstünlük orta məktəb və ali təhsil məzunlarına məxsusdur.

Aşağıdakı cədvəl Rayonlar üzrə ev təsərrüfatı başçılarının təhsil səviyyəsinə dair ətraflı məlumatları təqdim edir.

Cədvəl 4-5 Ev təsərrüfatı başçılarının təhsil səviyyəsi

No	Rayon	Ümumi	Təhsilsiz	İbtidai / Orta təhsil	Orta məktəb	Universitet	Hələ tamamlanmayıb
1	Ağdaş	127	3		98	26	
2	Ağsu	172		1	128	42	1
3	Göyçay	141	1	2	115	23	
4	Hacıqabul	31		1	25	5	
5	İsmayilli	3			2	1	
6	Mingəçevir	2			1	1	
7	Şamaxı	74	1		63	10	
8	Yevlax	46	3		31	12	
	Ümumi	596	7	4	463	120	
	%		1%	0,7%	78%	20%	0,2%

Mənbə: Ev təsərrüfatları üzrə sorğular, 2026

Sahə işləri zamanı müsahibə aparılmış ev təsərrüfatı başçılarında məşğulluqla bağlı məlumatlar toplanmışdır. Cədvəldə təqdim olunan cavabların ümumi sayı 699-dur ki, bu da bəzi respondentlərin birdən çox fəaliyyət növü ilə məşğul olduqlarını göstərir.

Ümumi bölgü göstərir ki, işsizlik ən geniş yayılmış kateqoriyadır və respondentlərin 34%-ni təşkil edir ki, bu da təsirlənmiş ev təsərrüfatları arasında nisbətən yüksək iqtisadi həssaslığı göstərir. Bundan sonra 24% ilə təqaüdüçülər gəlir, fermerlər (20%) və fəhlələr (18%) də ev təsərrüfatı başçıları arasında əhəmiyyətli paya malikdir. Dövlət qulluqçuları (2%) və evdar qadınlar (2%) isə daha kiçik paylarla təmsil olunur. İşsizlik səviyyəsi xüsusilə Ağsu və Göyçay rayonlarında daha qabarıqdır ki, bu da lokal həssaslıqları göstərir. Diqqətəlayiq haldır ki, sorğu aparılan Rayonlarda heç bir respondent özünü ticarətçi kimi qeyd etməmişdir. Bütün təqaüdüçülər eyni zamanda kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə də məşğuldur. Nəticə etibarilə, əhalinin 44%-i fermer kimi fəaliyyət göstərir.

Cədvəl 4-6 Ev təsərrüfatı başçılarının məşğulluq statusu

No	Rayon	Ümumi	Fermer	Təqaüdüçü	Ticarətçi	Dövlət qulluqçusu	İşçi	İşsiz	Evdar qadın
1	Ağdaş	135	16	27		5	31	54	2
2	Ağsu	204	35	56		4	32	73	4
3	Göyçay	168	41	34			31	61	1
4	Hacıqabul	31	7	5			9	10	
5	İsmayilli	6	3	2			1		
6	Mingəçevir	2	1					1	
7	Şamaxı	87	19	26		1	12	26	3
8	Yevlax	66	20	24		1	9	8	4
	Ümumi	699	142	164		11	125	233	14
	%		20%	24%		2%	18%	34%	2%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Sahə işləri çərçivəsində müsahibə aparılmış ev təsərrüfatı başçıları arasında ən böyük qrup (67%) İcbari Tibbi Sığorta ilə əhatə olunmuşdur. Daha kiçik qruplara Dövlət Sosial Müdafiəsi ilə əhatə olunanlar (7%) daxildir. Xüsusi statusa malik olanlar isə çox kiçik bir pay təşkil edir (0.3%). Bundan əlavə, ev təsərrüfatı başçılarının 10%-nin heç bir sosial təminat əhatəsi yoxdur.

Cədvəl 4-7 Ev təsərrüfatı başçılarınin sosial təminat statusu

No	Rayon	Ümumi	Dövlət Sosial Müdafiə	İcbari Tibbi Sigorta	Ferdi Sahipkarlar	Xüsusi	Heç biri	Digər
1	Ağdaş	126	12	95			18	6
2	Ağsu	172	16	96		1	64	2
3	Göyçay	141	4	109			14	16
4	Hacıqabul	30		17			13	
5	İsmayıllı	3					3	
6	Mingeçevir	2	1				1	
7	Şamaxı	74	5	44		1	27	1
8	Yevlax	45	2	35			7	1
	Cavab yoxdur	3						
	Ümumi	596	40	396		2	62	26
	%		7%	67%		0,3%	10%	4%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

4.2. Ev təsərrüfatlarının əsas dolanışiq mənbələri

Sahə işləri çərçivəsində aparılan ev təsərrüfatı sorğuları təsirlənmiş ev təsərrüfatlarının əsas dolanışiq mənbələri haqqında məlumat toplanmışdır. Aşağıdakı cədvəl Azərbaycan üzrə 8 rayon üzrə 596 ev təsərrüfatı əsasında ailə başçılarınin dolanışiq mənbələrinin bölgüsünü təqdim edir.

Nəticələr göstərir ki, kənd təsərrüfatı əsas dolanışiq mənbəyidir və ev təsərrüfatlarının 40%-ni təşkil edir. Onu heyvandarlıq (21%) və pensiya gəlirləri (19%) izləyir. Maaşla işləyənlər daha kiçik paya malikdir — işçilər 10%, mövsümi işçilər isə 2% təşkil edir. Digər gəlir mənbələri — ticarət, sənətkarlıq, icarə gəlirləri və sosial yardım — çox məhduddur və hər biri ümumi cavabların 1%-dən azını təşkil edir. Mövsümi məşğulluq yalnız Göyçay və Ağsu rayonlarında müşahidə edilmişdir.

Ümumilikdə, nəticələr kənd təsərrüfatı və heyvandarlıq əsaslı dolanışiq fəaliyyətlərindən yüksək asılılığı, bunun isə pensiya gəlirləri ilə tamamlandığını göstərir. Eyni zamanda, iqtisadi fəaliyyətlərin şaxələndirilməsinin məhdudd olduğu müşahidə olunur. Bununla yanaşı qeyd edilir ki, ev təsərrüfatları tez-tez bir neçə gəlir mənbəyinə əsaslanır və fərdlər kənd təsərrüfatı, heyvandarlıq və pensiya kimi fəaliyyətləri birləşdirirlər.

Bu nəticələr göstərir ki, dolanışiq fəaliyyətləri torpaq əsaslı fəaliyyətlərlə sıx bağlıdır və buna görə də torpaq əldə olunmasının təsirlərinə qarşı xüsusilə həssas ola bilər.

Cədvəl 4-8 Ev təsərrüfatı başçılarınin dolanışiq mənbələri

Rayon	Ümumi	Kənd təsərrüfatı (əkinçilik)	Heyvandarlıq	İşçi	Mövsümi işçi	Ticarət	Peniya	Dövlət qulluğu	Sənətkarlıq	İcarə	Sosial yardım	Diğər	Digər rə, izah edin
Ağdaş	127	122	80	15			22	9		1		1	Sürücü
Ağsu	172	136	42	12	2	2	57	12	1	2	1	2	Fəhlə, özünü məşğul şəxs
Göyçay	141	111	13	18	10		36	2				4	Muxtar, taksi sürücüsü, sürücü
Hacıqabul	31	28	11	10			6	1	1				
İsmayıllı	3	1	3				2						
Mingəçevir	2	1	2										
Şamaxı	74	61	17	10		3	33	2	1				
Yevlax	46	35	11	4		1	17	3				1	Evdar Qadın
Ümumi	596	495	179	69	12	6	173	29	3	3	1		
%	100%	83%	30%	12%	2%	1%	29%	5%	1%	1%	0.2%	0.0%	

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Ev təsərrüfatı üzvlərinin dolanışqı fəaliyyətlərində iştirakına dair məlumatlar göstərir ki, ümumilikdə 596 ev təsərrüfatının 43%-ində ən azı bir üzv gəlir gətirən fəaliyyətlə məşğuldur, 57%-ində isə belə fəaliyyətlə məşğul olan əlavə üzv yoxdur. Bu, ev təsərrüfatlarının yarıdan çoxunda dolanışqı yükünün əsasən yalnız ailə başçısının üzərinə düşdüyünü göstərir.

Rayonlar üzrə fərqlər diqqətəlayiqdir: Ağsu və Ağdaş rayonlarında digər ailə üzvlərinin gəlir gətirən fəaliyyətlərdə iştirakı nisbətən yüksək olduğu halda, Göyçay və Yevlax rayonlarında əksər ev təsərrüfatlarında digər üzvlər dolanışqı fəaliyyətlərinə cəlb olunmamışdır. Ətraflı məlumat aşağıdakı cədvəldə təqdim olunur.

Cədvəl 4-9 Ev təsərrüfatı üzvlərinin dolanışqı fəaliyyətlərində iştirakı

Rayon	Bəli(n)	%	Xeyr (n)	%	Ümumi (n)
Ağdaş	57	45%	70	55%	126
Ağsu	79	46%	93	54%	172
Göyçay	49	35%	92	65%	141
Hacıqabul	15	48%	16	52%	31
İsmayıllı	1	33%	2	67%	3
Mingəçevir	1	50%	1	50%	2
Şamaxı	35	47%	39	53%	74
Yevlax	17	37%	29	63%	46
Ümumi	254	43%	342	57%	596
%	43%	43%	57%	57%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları sorğusu, 2026

Ev təsərrüfatlarının iqtisadi vəziyyətə dair qavrayışları üç əsas istiqamət üzrə qiymətləndirilmişdir: (i) gəlirin əsas ehtiyacları qarşılamaq qabiliyyəti, (ii) mövcud iqtisadi vəziyyətin keçmişlə müqayisəsi və (iii) növbəti üç il üçün gözləntilər.

Nəticələr yüksək iqtisadi həssaslıq səviyyəsini göstərir. Respondentlərin əksəriyyəti (60%) əsas ehtiyaclarını qarşılamağın “çətin” olduğunu bildirmiş, yalnız 2%-i bunun “asan” olduğunu qeyd etmişdir ki, bu da ev təsərrüfatlarının gəlir səviyyəsinin ümumilikdə yetərsiz olduğunu göstərir. Zaman üzrə dəyişikliklərə gəldikdə, respondentlərin 48%-i iqtisadi vəziyyətlərinin “dəyişmədiyini”, 43%-i isə “pisləşdiyini” bildirmiş, yalnız 6%-i yaxşılaşma olduğunu qeyd etmişdir. Bu, iqtisadi vəziyyətin durğun və ya geriləyən kimi qəbul edildiyini göstərir.

Gələcək gözləntilərə dair sualda isə ehtiyatlı yanaşma müşahidə olunur: respondentlərin 56%-i vəziyyətin “eyni qalacağını”, 23%-i “pisləşəcəyini” gözlədiyini, yalnız 19%-i isə yaxşılaşma ilə bağlı nikbin olduğunu bildirmişdir.

Cədvəl 4-10 Sosial-iqtisadi vəziyyət və gələcək gözləntilər

Rayon	Əsas ehtiyaclar və gəlir arasındakı əlaqə (n)				Keçmişlə müqayisədə iqtisadi vəziyyət (n)				Növbəti 3 il üçün gözləntilər (n)			
	Asan	Mərkəz	Çətin	Bilmirəm	Eyni	Daha pis	Daha Yaxşı	Bilmirəm	Daha Yaxşı	Daha Pis	Eyni	Bilmirəm
Ağdaş	6	48	67	5	62	50	8	6	31	40	55	
Ağsu	5	61	106		86	71	8	7	34	32	101	5
Göyçay	2	52	86		65	72	1	1	12	44	84	
Hacıqabul		17	14		17	11	1	2	7	2	19	2
İsmayıllı		3			1		2		2		1	
Mingəçevir			2		1	1					2	
Şamaxı	1	21	52		32	31	10	1	21	10	40	3
Yevlax		11	32	3	19	20	3	4	8	7	30	1
Ümumi	14	213	359	8	283	256	33	21	115	135	332	11
%	2%	36%	60%	1%	48%	43%	6%	4%	19%	23%	56%	2%

Mənbə: Ev Təsərrüfatı sorğusu, 2026

4.3. Torpaqdan istifadə və kənd təsərrüfatı

Sorğu nəticələrinə görə respondentlərin 84%-i həm torpaq mülkiyyətçisi, həm də istifadəçidir, 13%-i isə payçı istifadəçilərdir. Daha kiçik bir hissəni icarə haqqı ödəmədən torpaqdan istifadə edənlər (2%), rəsmi icarəçilər (1%) və torpağına sahib olub onu aktiv istifadə etməyənlər (1%) təşkil edir. Bu nəticələr göstərir ki, təsirlənmiş ev təsərrüfatlarının əksəriyyəti torpaq üzərində birbaşa nəzarətə və ondan asılılığa malikdir, bu da layihə ərazisində torpaq əsaslı dolanışığın əhəmiyyətini vurğulayır.

Cədvəl 4-11 Mülkiyyət və torpaqdan istifadə

No	Rayon	Mülkiyyətçi – torpaq istifadəçisi	Mülkiyyətçi – torpaq istifadə olunmur	İstifadəçi (payçı)	İstifadəçi – icarəçi (pul və ya natura ilə)	İstifadəçi – icarə haqqı ödəmir	Ümumi	%
1	Ağdaş	116	1	6	1	3	127	21%
2	Ağsu	160	0	9	1	2	172	29%
3	Göyçay	102	3	29	3	4	141	24%
4	Hacıqabul	9	1	21	0	0	31	5%
5	İsmayıllı	0	0	1	2	0	3	1%
6	Mingəçevir	2	0	0	0	0	2	0%
7	Şamaxı	74	0	0	0	0	74	12%
8	Yevlax	35	1	9	0	1	46	8%
	Ümumi	498	6	75	7	10	596	
	%	84%	1%	13%	1%	2%	100%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Kənd təsərrüfatı və heyvandarlıq torpaqdan istifadənin əsas fəaliyyət sahələrini təşkil edir. Ev təsərrüfatı üzvləri arasında 83% (495 PAP) kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə məşğul olduğunu, 30% isə heyvandarlıqla məşğul olduğunu bildirmişdir.

Torpaq idarəetmə təcrübələrinə gəldikdə, respondentlərin 93%-i torpaqlarını özləri becərir. Daha kiçik paylar isə torpağı otlaq kimi istifadə edir (3%), boş saxlayır (2%), icarəyə verir (1%) və ya şəriklik əsasında istifadə edir (1%).

Cədvəl 4-12 Torpaq istifadə növlərinin bölgüsü

Rayon	Biz becəririk	Boş	Kiməsə icarəyə verilən	Tərəfdaşlıq	Otlaq	Tərk edilmiş vəziyyətdə olan	Ümumi
Ağdaş	123	1	1	1			126
Ağsu	167	1	4				172
Göyçay	128	8	2	2	1		141
Hacıqabul	29	1	1				31
İsmayıllı	1				1		2
Mingəçevir	1				1		2
Şamaxı	69			1	3		73
Yevlax	35	1		2	10	1	49
Ümumi	553	12	8	6	16	1	596
%	93%	2%	1%	1%	3%	0.2%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Respondentlər arasında orta torpaq sahəsi 417,000 m² olaraq hesablanmışdır; lakin bu göstərici bəzi rayonlarda çox böyük torpaq sahələrinə malik az sayda mülkiyyətçinin təsiri ilə təhrif olunmuşdur. Buna görə layihə ərazisində tipik torpaq mülkiyyətini daha yaxşı əks etdirmək üçün median göstərici — 28,000 m² — daha reprezentativ hesab olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, sorğu iştirakçılarının 29%-i (184 PAP) torpaq sahələri ilə bağlı məlumat təqdim etməmişdir ki, bu da təhlildə müəyyən qeyri-müəyyənlik yaradır. Torpaq sahəsi barədə məlumat verən

respondentlər (ümumi seçimin 71%-i) arasında isə sahə ölçüləri rayonlar üzrə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Məsələn, Ağdaş (25,000 m²), Ağsu (25,000 m²), Göyçay (20,000 m²), Şamaxı (24,000 m²), İsmayıllı (25,050 m²) və Yevlaxda (28,000 m²) nisbətən orta ölçülü torpaq sahələri müşahidə olursa da, bəzi ərazilərdə, xüsusilə Hacıqabulda (median: 105,000 m²) daha iri torpaq sahələri mövcuddur.

Minimum və maksimum torpaq ölçüləri arasındakı geniş fərq — xüsusilə Göyçayda (135,000 m²-ə qədər) — torpaq mülkiyyətinin qeyri-bərabər paylandığını göstərir. Bu nəticələr göstərir ki, əksər ev təsərrüfatları kiçik və orta ölçülü torpaq sahələrində fəaliyyət göstərsə də, az sayda iri torpaq mülkiyyətçisi orta göstəricilərə əhəmiyyətli təsir edir.

Cədvəl 4-13 Torpaq mülkiyyəti haqqında məlumat

Rayon	Məlumat əldə edilən sorğuların sayı	Məlumat əldə edilməyən sorğuların sayı	Çıxarışlı torpaq sahəsi – m ²			
			Orta sahə	Minimum sahə	Maksimum sahə	Median sahə
Ağdaş	89	38	58,000	7,000	810,000	25,000
Ağsu	134	38	33,000	7,000	190,000	25,000
Göyçay	108	33	284,000	7,000	135,000	20,000
Hacıqabul	17	14	132,000	20,000	610,000	105,000
İsmayıllı	1	2	25,525	19,650	31,000	25,050
Mingəçevir	1	1	240,000	10,000	470,000	240,000
Şamaxı	47	37	25,000	10,000	62,000	24,000
Yevlax	25	21	37,000	10,000	280,000	28,000
Ümumi – Orta	422	184	417,000	7,000	62,000	28,000
%	71%	29%				

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Sorğu nəticələrinə əsasən, iştirakçıların 98%-i (587 PAP) başqalarına məxsus torpaqlardan istifadə etmədiklərini bildirmişdir. Bu nəticə verifikasiya tədqiqatı ilə də təsdiqlənmişdir. Sahə mü sahibləri zamanı yalnız bir qeyri-rəsmi istifadəçinin başqa şəxsə məxsus torpaq sahəsindən istifadə etdiyi müəyyən edilmişdir. Başqalarından icarəyə götürülmüş torpaq sahələrinin orta ölçüsü 60,000 m², median göstəricisi isə 31,000 m² təşkil edir.

Cədvəl 4-14 Torpaqdan istifadə haqqında məlumat

Rayon – Başqasına məxsus torpaq sahəsi	Bəli	Xeyr	Çıxarışlı torpaq sahəsi – m ²			
			Orta sahə	Minimum sahə	Maksimum sahə	Median sahə
Ağdaş	1	126	32,000	32,000	32,000	32,000
Ağsu	1	171	107,000	107,000	107,000	107,000
Göyçay	2	139	62,000	17,000	107,000	62,000
Hacıqabul	2	29	120,000	110,000	130,000	120,000
İsmayıllı	0	3	Cavabsız	Cavabsız	Cavabsız	Cavabsız
Mingəçevir	0	2	Cavabsız	Cavabsız	Cavabsız	Cavabsız
Şamaxı	1	73	10,000	10,000	10,000	10,000
Yevlax	2	44	31,000	20,000	43,000	31,000
Ümumi	9	587	60,000	10,000	130,000	32,000
%	2%	98%				

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Sorğu nəticələri göstərir ki, iştirakçılar arasında dövlət və ya bələdiyyə torpaqlarından istifadə çox məhduddur. Sorğuda iştirak edən ev təsərrüfatlarından yalnız 6-sı (1%) dövlət və ya bələdiyyə torpaqlarından istifadə etdiyini bildirmişdir və bu nəticə verifikasiya sahə işləri zamanı da təsdiqlənmişdir.

Məsləhətləşmələr göstərir ki, bu cür torpaqlar adətən müraciət əsasında bələdiyyə və dövlət qurumları tərəfindən 5–10 illik icarə müqavilələri ilə verilir. Respondentlər arasında icarəyə götürülmüş torpaqların orta ölçüsü 144,000 m², median ölçüsü isə 61,000 m² təşkil edir. Bu göstəricilər icarə sahələrinin ölçüsündə müəyyən dəyişənlik olduğunu göstərsə də, ümumilikdə layihə ərazisində dövlət mülkiyyətində olan torpaqlardan istifadənin məhdud olduğunu göstərir.

Cədvəl 4-15 Dövlət və bələdiyyə torpaqlarından istifadə

Rayon – istifadə olunan ictimai (dövlət/bələdiyyə) torpaq	Bəli	Xeyr	Çıxarışlı torpaq sahəsi – m ²			
			Orta sahə	Minimum sahə	Maksimum sahə	Median sahə
Ağdaş	0	127	0	0	0	0
Ağsu	0	172	0	0	0	0
Göyçay	2	139	76,000	75,000	78,000	76,000
Hacıqabul	0	31	0	0	0	0
İsmayıllı	0	3	0	0	0	0
Mingəçevir	0	2	0	0	0	0
Şamaxı	0	74	0	0	0	0
Yevlax	4	42	213,000	10,000	750,000	45,000
Ümumi	6	590	144,000	10,000	750,000	61,000
%	1%	99%				

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Taxıl bitkiləri bütün rayonlarda (100%) becərilir. Bundan əlavə, Ağdaş, Ağsu, Göyçay, Mingəçevir və Yevlax rayonlarında bəzi ev təsərrüfatları yonca da yetişdirir (9%). Meyvəçiliklə məşğul olan ev təsərrüfatları isə yalnız Ağdaş və Göyçay rayonlarında mövcuddur (17%).

Cədvəl4-16. Gəlir gətirən bitkilər

Rayon	Taxıl	Yonca	Meyvə
Ağdaş	105	24	43
Ağsu	212	3	
Göyçay	99	8	57
Hacıqabul	43	0	0
İsmayıllı	2	0	0
Mingəçevir	1	1	0
Şamaxı	98	0	0
Yevlax	36	17	0
Ümumi	596	53	100
%	100%	9%	17%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Ev təsərrüfatlarının gəlir gətirən əkin nümunələrinin təhlili göstərir ki, onların böyük əksəriyyəti suvarılan kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmur. Bu nəticə verifikasiya ərazisində aparılan müsahibələrlə də təsdiqlənmişdir. Suvarılan kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan ev təsərrüfatları əsasən Ağdaş və Göyçay rayonlarında cəmləşmişdir. Bu rayonlarda suvarılan əkinçiliklə məşğul olan ev təsərrüfatlarının payı 10%-dən 30%-ə qədər dəyişir. Ümumilikdə, suvarılan kənd təsərrüfatı fermerlər arasında geniş yayılmış fəaliyyət deyil.

Bütün yaşayış məntəqələrində əsas dolanışiq mənbəyi arpa və buğda becərilməsidir. Heyvandarlıqla məşğul olan ev təsərrüfatları eyni zamanda yem bitkiləri də əkirlər. Ən geniş yayılmış yem bitkisinin

yonca olduğu müəyyən edilmişdir. Verifikasiya tədqiqatı bütün torpaq sahələrinin becərildiyini və məhsul əkildiyini göstərmişdir. Məlum olmuşdur ki, arpa və buğda adətən oktyabr ayında əkilir və iyun–iyulun əvvəllərində yığılır. Orta məhsuldarlıq hər dekara 400 kq təşkil edir və 2025-ci ildə məhsulun satış qiymətinin hər kiloqram üçün 0.5 AZN olduğu bildirilmişdir.

Bununla yanaşı, bəzi rayonlarda gəlir məqsədilə meyvə yetişdirən ev təsərrüfatları da mövcuddur. Bu rayonlara Ağdaş, Göyçay və Yevlax daxildir. Ən çox yetişdirilən meyvələr xurma və nardır.

Sorğu nəticələrinə əsasən, kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərindən əldə olunan orta illik gəlir təxminən 4,121 AZN (2,431 ABŞ dolları) təşkil edir, median gəlir isə xeyli aşağı olub 1,500 AZN (885 ABŞ dolları) səviyyəsindədir. Orta və median göstəricilər arasındakı bu fərq gəlir bölgüsünün qeyri-bərabər olduğunu, az sayda ev təsərrüfatının daha yüksək gəlir əldə etdiyini göstərir.

Gəlir səviyyələri rayonlar üzrə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Məsələn, daha yüksək orta gəlir Göyçayda (7,935 AZN) və Hacıqabulda (6,476 AZN) müşahidə olunur, daha aşağı göstəricilər isə Şamaxıda (1,376 AZN) və Yevlaxda (1,858 AZN) qeydə alınmışdır. Minimum və maksimum dəyərlər arasındakı geniş fərq — xüsusilə Göyçayda (600,000 AZN-ə qədər) — kənd təsərrüfatı gəlirlərində ciddi bərabərsizliklərin mövcud olduğunu bir daha göstərir.

Cədvəl 4-17 Kənd təsərrüfatı torpaqlarından illik gəlir

Rayon – kənd təsərrüfatı torpaqlarından ümumi illik gəlir – manat	Orta	Minimum	Maksimum	Median
Ağdaş	5,610	100	160,000	1,500
Ağsu	2,589	100	80,000	1,200
Göyçay	7,935	0	600,000	1,200
Hacıqabul	6,476	500	18,000	5,000
İsmayıllı	No response	No response	No response	No response
Mingəçevir	3,000	3,000	3,000	3,000
Şamaxı	1,376	200	4,500	1,200
Yevlax	1,858	0	7,000	1,500
Average	4,121	100	600,000	1,500
1 USD = 1.70 AZN	2,431	59	354,000	885

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

4.4. Heyvandarlıq

Sorğu nəticələrinə görə, 596 ev təsərrüfatının 44%-i heyvandarlıqla məşğuldur, 56%-i isə bu fəaliyyətlə məşğul olmadığını bildirmişdir. Bu, heyvandarlığın mühüm dolanışiq mənbəyi olduğunu göstərsə də, əksər ev təsərrüfatları üçün əsas fəaliyyət olmadığını göstərir.

Rayonlar üzrə əhəmiyyətli fərqlər müşahidə olunur. Ağdaş rayonunda iştirak səviyyəsi yüksəkdir — ev təsərrüfatlarının 72%-i heyvandarlıqla məşğuldur. Ağsu və Göyçay rayonlarında isə iştirak səviyyəsi daha aşağıdır və ev təsərrüfatlarının yarısından azı bu fəaliyyətlə məşğuldur. Əksinə, İsmayıllı və Mingəçevir rayonlarında sorğuda iştirak edən bütün ev təsərrüfatlarının heyvandarlıqla məşğul olduğu qeyd edilmişdir, lakin bu rayonlarda nümunə həcmi məhduddur. Şamaxı və Yevlax rayonlarında isə iştirak səviyyəsi daha aşağıdır ki, bu da digər ərazilərlə müqayisədə heyvandarlıqdan asılılığın az olduğunu göstərir.

Ümumilikdə, bu nəticələr göstərir ki, heyvandarlıq bir çox ev təsərrüfatlarında əsas deyil, daha çox kənd təsərrüfatı ilə yanaşı həyata keçirilən əlavə dolanışıq fəaliyyəti kimi çıxış edir.

Cədvəl 4-18 Heyvandarlıq haqqında məlumat

Rayon	Bəli	Xeyr	Ümumi
Ağdaş	92	35	127
Ağsu	73	98	171
Göyçay	40	101	141
Hacıqabul	12	19	31
İsmayıllı	3	0	3
Mingəçevir	2	0	2
Şamaxı	18	56	74
Yevlax	20	26	46
Ümumi	260	335	595
%	44%	56%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Heyvandarlıqla məşğul olan ev təsərrüfatları üzrə mal-qara sahibliyi ilə bağlı məlumatlar həm heyvan növləri, həm də rayonlar üzrə əhəmiyyətli fərqliliklər olduğunu göstərir. Heyvandarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan 260 ev təsərrüfatı arasında ən geniş yayılmış kateqoriya iri buynuzlu mal-qara (51%) olmuşdur. Bunu quşçuluq (25%) və xırdabuynuzlu heyvanlar (23%) izləyir, arıçılıq isə çox məhdud səviyyədədir (1%).

Rayon səviyyəsində İsmayıllı iri heyvandarlıq təsərrüfatlarının cəmləşməsi ilə seçilir. Burada iki ev təsərrüfatı ümumilikdə 480 baş iri buynuzlu mal-qara və 1,450 baş xırdabuynuzlu heyvana malik olduğunu bildirmişdir ki, bu da az sayda ev təsərrüfatında yüksək intensivlikli heyvandarlığın mövcud olduğunu göstərir. Bunun əksinə olaraq, Ağdaş və Ağsu rayonlarında heyvandarlıqla məşğul olan ev təsərrüfatlarının sayı daha çoxdur: Ağdaşda 85 ev təsərrüfatı 531 baş iri buynuzlu mal-qara, Ağsuda isə 35 ev təsərrüfatı 1,082 baş xırdabuynuzlu heyvana sahibdir. Quşçuluq da əsasən bu iki rayonda cəmlənmişdir — Ağdaşda 990, Ağsuda isə 349 baş quş qeyd edilmişdir.

Arıçılıq fəaliyyəti layihə ərazisində məhduddur və yalnız 4 ev təsərrüfatı tərəfindən ümumilikdə 34 arı yeşiyi qeyd edilmişdir.

Ümumilikdə, bu nəticələr göstərir ki, heyvandarlıq sahibliyi qeyri-bərabər paylanmışdır və həm ev təsərrüfatı səviyyəsində müxtəlifləşmə, həm də müəyyən ərazilərdə iri heyvan sürülərinin cəmləşməsi müşahidə olunur.

Cədvəl 4-19 Heyvanların sayı

Rayon	Heyvandarlıq istehsalı Bəli	Mal-qara		Qoyunçuluq		Quşçuluq		Arıçılıq					
		Bəli	Ümumi	Ev təsərrüfatı üzrə orta heyvan sayı	Bəli	Ümumi	Ev təsərrüfatı üzrə orta heyvan sayı	Bəli	Ümumi arı yeşiyi sayı	Ev təsərrüfatı üzrə orta arı yeşiyi sayı			
Ağdaş	92	85	531	6,24	20	274	13,70	27	990	36,66	1	9	9,00
Ağsu	73	58	251	4,32	35	1.082	30,91	16	349	21,81	2	20	10,00
Göyçay	40	38	151	3,97	13	872	67,07	4	60	15,00			
Hacıqabul	12	10	38	3,80	8	211	26,37	3	105	35,00			
İsmayıllı	3	2	480	240,00	2	1.450	725,00						
Mingəçevir	2	2	62	31,00									
Şamaxı	18	15	61	4,06	4	40	10,00	6	89	14,83	1	5	5,00
Yevlax	20	19	168	8,84	9	208	23,11	1	20	20,00			
Ümumi	260	229	1.681		91	4.137		57	1.613		4	34	
%	49%	51%			23%			25%			1%		

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Sorğu nəticələrinə görə, ev təsərrüfatlarının əksəriyyəti (53%) heyvanlarını öz torpaqlarında otarır ki, bu da heyvandarlıq fəaliyyətlərinin əsasən şəxsi torpaq resurslarına bağlı olduğunu göstərir. Bunu tövlədə yemləmə (25%) izləyir, otlaqlarda otarma isə 19% təşkil edir. İctimai torpaqlardan istifadə çox məhduddur (2%), bu da ümumi və ya dövlət torpaqlarından asılılığın aşağı olduğunu göstərir.

Rayonlar üzrə fərqlər müşahidə olunur. Ağdaş və Ağsu rayonlarında heyvanlar əsasən özəl torpaqlarda otarılır, Şamaxıda isə otlaq istifadəsinin nisbətən daha yüksək olduğu müşahidə edilir. Göyçay və Yevlax rayonlarında da əsas üsul öz torpağında otarma olaraq qalır. İsmayıllı və Mingəçevir rayonlarında isə bütün heyvandarlıq fəaliyyəti yalnız şəxsi torpaqlarla məhdudlaşır.

Diqqətəlayiq məqam ondan ibarətdir ki, heç bir ev təsərrüfatının heyvanlarını başqasına məxsus torpaqda otarması halı qeydə alınmamışdır. Bu, heyvandarlığın əsasən hər bir ev təsərrüfatının öz torpaq sahələri çərçivəsində həyata keçirildiyini göstərir.

Ümumilikdə, bu nəticələr göstərir ki, heyvandarlıq fəaliyyəti fərdi torpaq mülkiyyəti və ona çıxışla sıx bağlıdır və ictimai və ya orta q resurslardan istifadə məhduddur. Bu isə torpaq əldə olunmasının təsirləri baxımından mühüm nəticələr doğurur: ictimai torpaqlardan asılılıq aşağı olduğuna görə heyvandarlıq əsaslı dolanışıq fəaliyyətlərinə təsirin minimal olacağı gözlənilir. Eyni zamanda, ötürmə xəttinin xarakteri heyvanların otlaq sahələrinə çıxışına ciddi təsir göstərməyəcəkdir.

Cədvəl 4-20 Heyvanların otarılma bölgüsü

Rayon	Otlaq	Öz torpaqları	Başqasının torpağı	İctimai torpaq	Tövlədə	Ümumi
Ağdaş	8	70		1	43	122
Ağsu	4	39		1	20	64
Göyçay	2	24			7	33
Hacıqabul		4			5	9
İsmayıllı		2				2
Mingəçevir		1				1
Şamaxı	5	9		1	4	19
Yevlax	1	15			4	20
Ümumi	20	164		3	83	270
%	19%	53%		2%	25%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

4.5. Bizneslər

Torpaq əldə olunmasından təsirlənən 11 biznesdən 9-u ilə müsahibələr aparılmışdır. Bu bizneslər Ağdaş, Göyçay, Hacıqabul və Yevlax rayonlarında yerləşir və onların 4-ü Yevlax rayonunda fəaliyyət göstərir.

Cədvəl 4-21 Bizneslərin sayı

N o	Rayon	Təsirlənmiş torpağın rəsmi mülkiyyətçisi və istifadəçisi	Təsirlənmiş torpağın rəsmi icarəçisi	Ümumi	%
1	Ağdaş	2		2	22%
2	Göyçay	2		2	22%
3	Hacıqabul		1	1	11%
4	Yevlax	2	2	4	44%
	Ümumi	6	3	9	
	%	67%	33%		100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Sahə işləri çərçivəsində müsahibə aparılmış 9 biznes üzrə nəticələr göstərir ki, iqtisadi fəaliyyətlər əsasən kənd təsərrüfatı və heyvandarlıqla bağlı sahələrdə cəmləşmişdir. Bizneslərin əksəriyyəti nar, giləs, xurma və

gavalı kimi çoxillik meyvə bitkilərinin becərilməsi, eləcə də meyvə istehsalı və satışı ilə məşğuldur. Aşağıdakı cədvəldə bizneslərin fəaliyyətləri haqqında ətraflı məlumat təqdim olunur.

Cədvəl 4-22 Bizneslər haqqında məlumat

No	İş yerinin adı	Təsis ili	Fəaliyyətə başlama ili	Fəaliyyətlər
1	Agrofront	2019	2019	Çoxillik nar bağlarının becərilməsi
2	Üçqovaq fruit MMC	2017	2017	Gilas və xurma bağları
3	Türyançay MMC	2007	2007	Südcülük və süd məhsulları
4	Agrovest MMC	2014	2017	Qida sektoruna və qeyri-neft sektorlarına investisiya.
5	Agro Dairy MMC	2014	2018	Süd və ət məhsulları, taxıl və toxumlar üzrə 14-dən çox sahədə fəaliyyət
6	Göyçay Agro MMC	2016	2020	Xurma, giləs və gavalının becərilməsi və satışı
7	Aqro-Azerinvest	2004	2004	Şərab istehsalı
8	A+Zetta MMC	2010	2010	Taxıl, otlaq, yem bitkiləri
9	Kraun Kor MMC	2007	2007	Meyvəçilik, heyvandarlıq və əkinçilik fəaliyyəti

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Sahə işləri çərçivəsində sorğu aparılmış 9 biznes üzrə ümumi işçi sayı 3,194 nəfərdir. İşçi heyətinin 60%-ni ağ yaxalılar, 40%-ni isə mavi yaxalılar təşkil edir.

Məşğulluğun böyük hissəsi "Agro Dairy" MMC-də cəmləşmişdir və ümumi işçi qüvvəsinin 94%-i bu müəssisədə çalışır. Bunun əksinə olaraq, "Agrovest" MMC və "Aqro-Azerinvest" şirkətlərində hazırda daimi işçi yoxdur, çünki bu müəssisələr mövsümi işçilərdən istifadə edir.

Cədvəl 4-23 İşçi heyəti haqqında məlumat

İş yerinin adı	Mütəxəssislər / ağ yaxalılar	Fəhlələr / mavi yaxalılar	Ümumi	%
Agrofront	5	20	25	0,8
Üçqovaq fruit MMC	6	2	8	0,3
Türyançay MMC	3		3	0,01
Agrovest MMC				
Agro Dairy MMC	1800	1200	3000	94
Göyçay Agro MMC	18	16	34	1,2
Aqro-Azerinvest				
A+Zetta MMC	1	5	6	0,02
Kraun Kor MMC	68	50	118	3,7
Ümumi	1.901	1.293	3.194	
%	60%	40%		100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

Araşdırılan 9 biznesdən yalnız 2-də qadın işçilər mövcuddur. Qadın işçilərin olduğu müəssisələr "Agro Dairy" MMC və "Kraun Kor" MMC-dir. Ümumi qadın işçi sayı 460 nəfərdir və onların 98%-i "Agro Dairy" MMC-də

çalışır. Bu vəziyyət qadın məşğulluğunun həm bizneslərin sayı, həm də paylanma baxımından olduqca məhdud olduğunu göstərir.

Cədvəl 4-24 Qadın işçilər haqqında məlumat

İş yerinin adı	Mütəxəssislər / ağ yaxalılar	Fəhlələr / mavi yaxalılar	Ümumi	%
Agrofront				
Üçqovaq fruit MMC				
Türyançay MMC				
Agrovest MMC				
Agro Dairy MMC	300	150	450	98
Göyçay Agro MMC				
Aqro-Azərinvest				
A+Zetta MMC				
Kraun Kor MMC	3	7	10	2
Ümumi	303	157	460	
%	66%	34%		100%

Mənbə: Ev təsərrüfatı sorğusu, 2026

4.6. Həssas Qruplar

“Azərenerji” tərəfindən həyata keçirilmiş həssas qrupların qiymətləndirilməsi həssaslıq skriningi prosesi vasitəsilə aparılmışdır. Skrining layihədən torpaqları təsirlənən şəxslərlə aparılmış və həssas şəxslər ev təsərrüfatı səviyyəsində müəyyən edilmişdir.

Skrining çərçivəsində həssaslıq 4 kateqoriya üzrə təsnif edilmişdir:

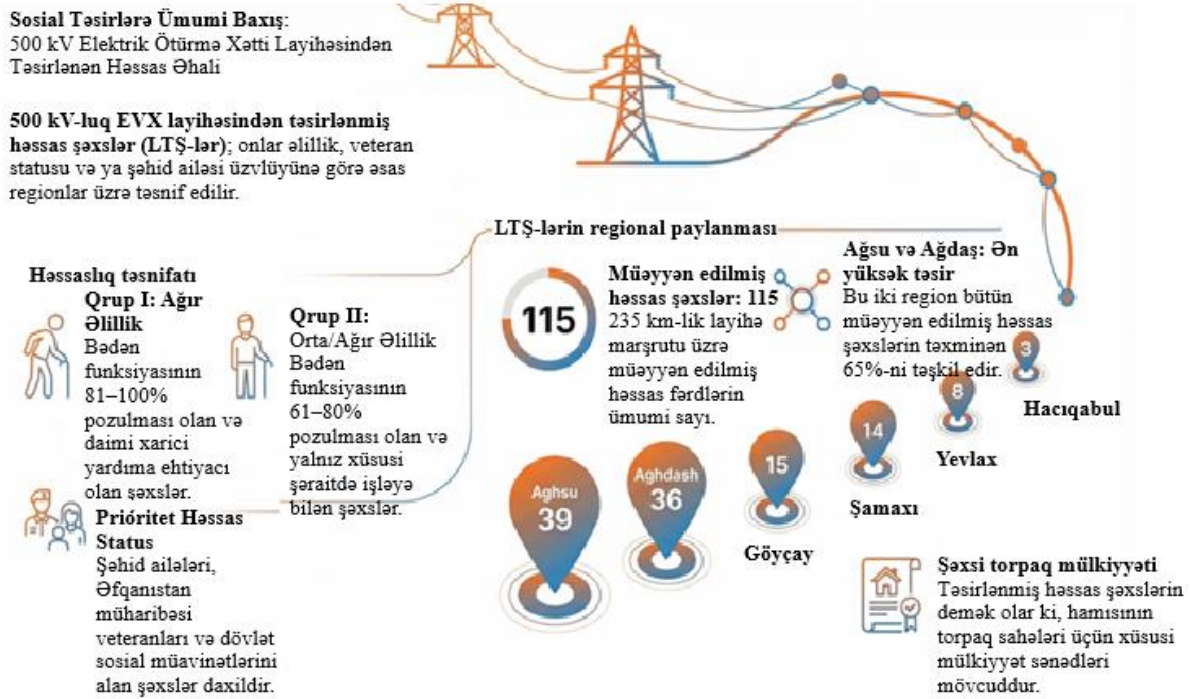
I Qrup — tam əmək qabiliyyətinin itirilməsi, özünəxidmət qabiliyyətinin olmaması, çox ağır xəstəliklər və ya sağlamlıq vəziyyətləri, hərəkət qabiliyyətinin tam məhdudluğu və digər ciddi məhdudluqlar kimi ağır əlillik halları daxildir. Bu qrupa daxil olan şəxslər adətən davamlı olaraq başqalarının köməyinə ehtiyac duyurlar. Bədən funksiyalarının 81–100% itirilməsi ilə nəticələnən əlilliklər bu qrupa aid edilir.

II Qrup — şəxsi qulluq, hərəkət və ya əmək qabiliyyətini məhdudlaşdıran, lakin daimi qayğı tələb etməyən orta və ya ağır daimi funksional məhdudluqları əhatə edir. Əksər hallarda bu qrupdakı şəxslər müəyyən məhdudluqlarla işləyə bilən hesab olunur (məsələn, xüsusi şərait və ya uyğunlaşdırılmış iş yerlərində). Bu qrup əmək qabiliyyətinin 61–80% itirilməsini ifadə edir.

III Qrup — zədələr, xəstəliklər və ya anadangəlmə hallar nəticəsində yaranan və şəxsi qulluq və ya əmək qabiliyyətini 31–60% səviyyəsində məhdudlaşdıran orta dərəcəli funksional pozuntuları əhatə edir. Bu qrupdakı şəxslər məhdud şərtlər daxilində işləyə bilən hesab olunur.

Bu üç qrupa daxil olmayan, lakin skrining zamanı həssas kimi müəyyən edilən şəxslər “digər” kateqoriyasına daxil edilmişdir. “Digər” kateqoriyaya şəhid və müharibə veteranlarının ailələri daxil olmaqla “Azərenerji” tərəfindən aparılmış skriningdə həssas qrup kimi nəzərə alınmışdır.

Qiymətləndirmənin nəticələrinə görə, 107 ev təsərrüfatında ümumilikdə 115 həssas şəxs müəyyən edilmişdir. Onlardan 18 nəfər I qrupa, 53 nəfər II qrupa, 5 nəfər III qrupa, 39 nəfər isə “digər” kateqoriyaya aiddir.

Aşağıdakı cədvəl “Azərənərji” tərəfindən aparılmış həssaslıq skrininginin nəticələrini rayonlar və ev təsərrüfatları üzrə təqdim edir. Ümumilikdə 107 ev təsərrüfatında həssaslıq müəyyən edilmişdir ki, onlardan 51-i 2-ci qrupa aiddir.

Cədvəl 4-25 Ev təsərrüfatları üzrə həssas qrupların bölgüsü

No	Rayon	Kənd	Number of Households			Digər	Ümumi
			I Qrup (81–100% funksional məhdudiyət)	II Qrup (61–80% funksional məhdudiyət)	III Qrup (31–60% funksional məhdudiyət)		
1	Ağdaş	Arabocağı	1	3	0	2	6
2	Ağdaş	Qoşaqaovaq	1	6	0	1	8
3	Ağdaş	Şekili	0	1	0	1	2
4	Ağdaş	Yuxarı Ağcayazı	1	0	0	6	7
5	Ağdaş	Hüşün	1	2	3	0	6
6	Ağsu	Qaraqoyunlu	0	1	0	0	1
7	Ağsu	Qaraqaşlı	0	1	0	0	1
8	Ağsu	Ülgüc	1	0	0	1	2
9	Ağsu	Ağarx	1	1	0	2	4
10	Ağsu	Qaramammadli	0	0	0	1	1
11	Ağsu	Daşdemirbeyli	0	1	0	1	2
12	Ağsu	Gəgəli	0	1	0	1	2
13	Ağsu	Bico	0	11	1	6	18
14	Ağsu	Keşdimaz	0	2	0	1	3
15	Ağsu	Qeşed	1	1	0	1	3
16	Ağsu	Lengebiz	1	0	0	0	1
17	Göyçay	Mirzahüseynli	0	0	1	0	1
18	Göyçay	Qarabaqqal	0	0	0	6	6
19	Göyçay	Biğir	3	2	0	0	5

No	Rayon	Kənd	Number of Households			Digər	Ümumi
			I Qrup (81–100% funksional məhdudiyət)	II Qrup (61–80% funksional məhdudiyət)	III Qrup (31–60% funksional məhdudiyət)		
20	Göyçay	Qarayazı	0	3	0	0	3
21	Hacıqabul	Nəvahi	1	0	0	2	3
22	Şamaxı	Birinci Çaylı	0	1	0	0	1
23	Şamaxı	Çöl-Göylər	1	5	0	1	7
24	Şamaxı	Bağırılı	0	5	0	1	6
25	Yevlax	Ərəş	0	1	0	1	2
26	Yevlax	Havarlı	1	0	0	0	1
27	Yevlax	Tarıqulular	0	0	0	1	1
28	Yevlax	Salahlı	1	1	0	0	2
29	Yevlax	Ərəbbəsəre	0	1	0	0	1
30	Yevlax	Xanabad	0	1	0	0	1
Ümumi			15	51	5	36	107

Aşağıdakı cədvəl “Azərənərji” tərəfindən aparılmış skrining nəticəsində həssas qruplara aid edilən şəxslərin sayını rayonlar və kəndlər üzrə göstərir. Ümumilikdə 115 həssas şəxsədən 53-ü 2-ci qrupa aiddir. Ən çox həssas şəxsin olduğu kənd Ağsu rayonunda yerləşən Gəgəli kəndidir.

Cədvəl 4-26 Şəxslərin sayına görə həssas qrupların bölgüsü

No	Rayon	Kənd	Şəxslərin sayı			Digər	Ümumi
			I Qrup (81–100% funksional məhdudiyət)	II Qrup (61–80% funksional məhdudiyət)	III Qrup (31–60% funksional məhdudiyət)		
1	Ağdaş	Ərəbocağı	1	4	0	2	7
2	Ağdaş	Qoşaşovaq	1	6	0	2	9
3	Ağdaş	Şəkili	0	1	0	1	2
4	Ağdaş h	Yuxarı Ağcayazı	1	0	0	8	9
5	Ağdaş	Hüşün	4	2	3	0	9
6	Ağsu	Qaraqoyunlu	0	1	0	0	1
7	Ağsu	Qaraqaşlı	0	1	0	0	1
8	Ağsu	Ülgüc	1	0	0	1	2
9	Ağsu	Ağarx	1	1	0	2	4
10	Ağsu	Qaraməmmədli	0	0	0	1	1
11	Ağsu	Daşdəmirbəyli	0	1	0	1	2
12	Ağsu	Gəgəli	0	2	0	1	2
13	Ağsu	Bico	0	11	1	6	18
14	Ağsu	Keçdiməz	0	2	0	1	3
15	Ağsu	Qeşəd	1	1	0	1	3
16	Ağsu	Ləngəbiz	1	0	0	0	1
17	Göyçay	Mirzəhüseynli	0	0	1	0	1
18	Göyçay	Qarabaqqal	0	0	0	6	6
19	Göyçay	Biğır	3	2	0	0	5
20	Göyçay	Qarayazı	0	3	0	0	3
21	Hacıqabul	Nəvahi	1	0	0	2	3
22	Şamaxı	Birinci Çaylı	0	1	0	0	1
23	Şamaxı	Çöl-Göylər	1	5	0	1	7
24	Şamaxı	Bağırılı	0	5	0	1	6
25	Yevlax	Ərəş	0	1	0	1	2
26	Yevlax	Havarlı	1	0	0	0	1

No	Rayon	Kənd	Şəxslərin sayı			Digər	Ümumi
			I Qrup (81–100% funksional məhdudiyət)	II Qrup (61–80% funksional məhdudiyət)	III Qrup (31–60% funksional məhdudiyət)		
27	Yevlax	Tarıqulular	0	0	0	1	1
28	Yevlax	Salahlı	1	1	0	0	2
29	Yevlax	Ərəbbəsə	0	1	0	0	1
30	Yevlax	Xanabad	0	1	0	0	1
Ümumi			18	53	5	39	115

Ev təsərrüfatı sorğuları çərçivəsində həssaslıq skriningi nəticəsində müəyyən edilmiş 115 nəfərlik həssas qrupdan 15 nəfərlə müsahibələr aparılmışdır.

Müsahibə olunan həssas qrup üzvlərinin 93%-i geniş ailənin, 7%-i isə nüvə ailəsinin tərkibinə daxildir. Onların 93%-i evli, 7%-i isə dul şəxslərdir. Ev təsərrüfatı başçısının orta yaşı 58-dir. Hamısı kənd təsərrüfatı ilə məşğuldur və 47%-i eyni zamanda pensiya alır. Respondentlərin 93%-i icbari tibbi sığorta ilə, 7%-i isə Dövlət Sosial Müdafiə sığortası ilə əhatə olunmuşdur.

Ev təsərrüfatlarında daimi yaşayan insanların ümumi sayı 91 nəfərdir ki, onların 53%-i kişi, 47%-i qadındır. Orta ev təsərrüfatı ölçüsü 3.0 nəfərdir. Bütün ev təsərrüfatları üçün əsas gəlir mənbəyi kənd təsərrüfatıdır; əlavə olaraq 47%-i pensiya gəliri əldə edir, 27%-i isə heyvandarlıqla məşğuldur. Aşağıdakı cədvəldə yalnız sorğuya daxil edilmiş həssas qruplara dair məlumatlar təqdim olunur. Ətraflı məlumat aşağıda verilmişdir.

Cədvəl 4-27. Sorğuya cəlb olunmuş həssas qruplar üzrə ev təsərrüfatı məlumatları

Həssas qrup göstəriciləri	Miqdar	%
Ailə tipi, ailə vəziyyəti və orta yaş		
Nüvə	1	7%
Geniş tərkibli	14	93%
Ailəli	14	93%
Dul	1	7%
Orta yaşlı	58	NA
Məşğullük statusu		
Fermer	15	100%
Təqaüdçü	7	47%
Sosial təminat statusu		
İcbari tibbi sığorta	14	93%
Dövlət sosial müdafiəsi	1	7%
Ev təsərrüfatı haqqında məlumat		
Daimi yaşayan şəxslər	91	100%
Kişi	48	53%
Qadın	43	47%
Orta ev təsərrüfatı ölçüsü	6	NA
Ev təsərrüfatı başçısının dolanışq mənbələri		
Kənd təsərrüfatı (əkinçilik)	15	100%
Heyvandarlıq	4	27%
Pensiya	7	47%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

5. Torpaq alınmasının təsirləri

5.1. Torpaq alınması, torpağa giriş və çıxış prosesi

Layihədən təsirlənən torpaqların əksəriyyəti hava elektrik ötürmə xətti (EVX) dəhlizi ilə kəsişəcək və bu sahələrdə torpaq mülkiyyətinin mövcud sahiblərdən alınması baş vermədən “Azərenerji”nin xeyrinə servitut hüquqları yaradılacaqdır. Bu yanaşmaya əsasən, torpaq xüsusi mülkiyyətdə qalır, lakin infrastrukturun quraşdırılması və istismarı üçün layihəyə müəyyən istifadə hüquqları verilir.

Hazırda servitut hüquqlarının qeydiyyatına görə ayrıca kompensasiya nəzərdə tutulmur; lakin dirək yerləri və torpaqdan istifadə məhdudiyyətləri ilə bağlı torpaq mülkiyyətçiləri ilə kompensasiya razılaşdırılır. Mövcud OHL layihələrində marşrutlar müvafiq yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə koordinasiya əsasında müəyyən edilir, bundan sonra torpaq mülkiyyətçiləri ilə dirək yerləri və kompensasiya şərtləri üzrə danışıqlar aparılır. Uzunmüddətli torpaq istifadəsi razılaşmaları (49 ilə qədər) “Azərenerji” və torpaq mülkiyyətçisi tərəfindən imzalanmış yazılı razılıq formaları ilə rəsmiləşdirilir və kompensasiya müqavilə şərtlərinə uyğun olaraq birdəfəlik və ya dövrü ödənişlər şəklində (tikinti zamanı müvəqqəti zərər və itkilər üçün) həyata keçirilir.

Hava elektrik ötürmə xətləri üçün servitutun tətbiqi torpaq istifadəsinə müəyyən məhdudiyyətlər qoysa da, Azərbaycan qanunvericiliyinin əsas prinsipinə görə torpaq mülkiyyətçisi həmin sahə üzərində tam mülkiyyət hüququnu saxlayır. Servitut ötürücü xətt operatoruna giriş, yoxlama və texniki xidmət hüquqları verir, lakin mülkiyyət hüququnu ləğv etmir və ya ötürmür. Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsinə əsasən, servitut “ödənişli ola bilər” kimi qeyd olunur; bu isə ödənişin məcburi deyil, könüllü xarakter daşdığını göstərir. Buna görə də “Azərenerji” keçid zolağı üzrə servitutun tətbiqinə görə torpaq mülkiyyətçilərinə ayrıca kompensasiya ödəməyəcəkdir.

Servitut dəhlizi daxilində torpaq mülkiyyətçisi torpağa sahiblik hüququnu saxlayır və aşağı təsirli fəaliyyətləri (məsələn, otlaq və aşağıboylu əkinçilik) davam etdirə bilər. Lakin müəyyən məhdudiyyətlər tətbiq olunur: tikinti işləri qadağandır, qazıntı işləri yalnız operatorun yazılı razılığı ilə aparıla bilər, hündür bitkilərin əkilməsi məhdudlaşdırılır və təhlükəli və ya yanıcı materialların saxlanması qadağandır. Beləliklə, servitut rejimi torpaq mülkiyyətini qoruyaraq operatorun zəruri istifadə hüquqlarını təmin edir və maliyyə kompensasiyası yalnız dirək yerlərində torpaq mülkiyyətinin daimi olaraq məhdudlaşdırıldığı sahələrlə məhdudlaşır.

Kompensasiya torpağın məhsuldarlığı, torpaq kateqoriyası və hər bir rayon üzrə əkinlərin gəlir gətirmə potensialı nəzərə alınmaqla bazar dəyəri əsasında hesablanır. Kompensasiya ödənişləri beynəlxalq yaxşı təcrübəyə uyğun olaraq torpağa daxil olmadan əvvəl həyata keçirilir.

Layihə torpaqların tam ekspropriyasını nəzərdə tutmur. Bu, həm torpaq statusunun dəyişdirilməsinin inzibati çətinlikləri, həm də xüsusilə marşrut dəyişiklikləri ehtimalı fonunda icra prosesində çevikliyin qorunması zərurəti ilə bağlıdır. Bunun əvəzinə, dirəklərin məhdud sahəni əhatə etməsi və qalan torpağın istifadəyə yararlı qalması nəzərə alınaraq servitut əsaslı yanaşma seçilmişdir. Bu yanaşma mütənasiblik prinsipinə uyğundur və Dünya Bankının ESS5 tələbləri ilə uyğun olaraq torpaq əldə olunmasını minimuma endirir və fiziki köçürülmənin qarşısını alır, baxmayaraq ki, servitut hüquqların məhdudlaşdırılması deməkdir.

Milli qanunvericiliyə əsasən, servitut başqa şəxsin torpağından müəyyən məqsəd və müddət üçün istifadə hüququdur və mülkiyyətin ötürülməsini nəzərdə tutmur. Servitut razılaşma və ya məhkəmə qərarı ilə təsis edilə bilər və mülkiyyət dəyişdikdə də qüvvədə qalır. Dirək yerləri ilə yanaşı, OHL marşrutu boyunca adətən hər iki tərəfə 30 metr olmaqla keçid zolaqları (RoW) yaradılacaqdır (330–500 kV xətlər üçün). Bu dəhlizlər daxilində tikinti, ağac əkilməsi və bəzi kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri kimi istifadələrə məhdudiyyətlər tətbiq olunacaqdır.

Tikinti dövründə torpaq mülkiyyətçiləri və istifadəçilər servitut zonaları və RoW dəhlizləri daxil olmaqla təsirlənmiş sahələrə müvəqqəti çıxışı itirəcəklər. Tikinti tamamlandıqdan və torpaq tam bərpa olunduqdan sonra torpaq sahələri sahiblərinə qaytarılacaq, lakin servitutla bağlı daimi istifadə məhdudiyyətləri qüvvədə qalacaqdır.

Torpağa daxil olmadan əvvəl torpaq mülkiyyətçiləri və müvafiq hallarda icarəçilərlə (bələdiyyə və dövlət torpaqları daxil olmaqla, lakin dövlətə məxsus institusional torpaqlar istisna olmaqla) razılıq sənədləri

imzalanacaqdır. Kompensasiya ödənişləri torpağa girişdən əvvəl həyata keçiriləcək və bütün razılıq formaları imzalanmadan və ödənişlər tamamlanmadan torpağa giriş prosesi başlamayacaqdır. Müvafiq razılıq formaları Əlavə 1.5-də təqdim olunmuşdur. Qeyri-rəsmi istifadəçilər aşkar edildiyi halda, onların əmlakı və əkinləri üzrə kompensasiya ödənilməli və müvafiq sənədləşmə də təmin edilməlidir.

Razılıq formalarının imzalanması tamamlandıqdan sonra Podratçı yerli orqanları məlumatlandıracaq və planlaşdırılan işlər və qrafik barədə təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçilərinə bildiriş göndərəcəkdir. Torpağa daxil olmadan əvvəl iş dəhlizi daxilində yerləşən əkinlər və ağaclar sənədləşdiriləcək (fotoşəkillərlə birlikdə), qiymətləndiriləcək və KFP-yə uyğun olaraq kompensasiya razılaşdırılacaqdır. Torpağa giriş yalnız Torpağa Giriş Protokolu (LEP) imzalandıqdan sonra həyata keçiriləcəkdir. LEP yalnız torpağın təhvil anındakı vəziyyətini və zəruri hallarda bərpa vəziyyətini qeydə almaq məqsədi daşıyır; bu sənəd torpaq mülkiyyətçilərinin və istifadəçilərin hüquqlarından, o cümlədən torpaq zədələnməsi, natamam bərpa, ödənilməmiş kompensasiya və ya açıq qalan şikayətlər üzrə iddialarından imtina etməsi anlamına gəlmir. İş dəhlizindən kənarında yaranan zərərlər və ya bərpadan sonra müəyyən edilən təsirlər Podratçı tərəfindən KFP müddəalarına və qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq kompensasiya ediləcəkdir. Tikinti başa çatdıqdan sonra torpaq əvvəlki vəziyyətinə qaytarılacaq və torpaq mülkiyyətçiləri ilə Torpaqdan Çıxış Protokolu (LEXP) imzalanacaqdır. LEXP imzalanmadan Podratçı və "Azərenerji"-nin təsirlənmiş torpaq üzrə məsuliyyəti davam edəcək və bütün həll olunmamış məsələlər aradan qaldırılmalıdır.

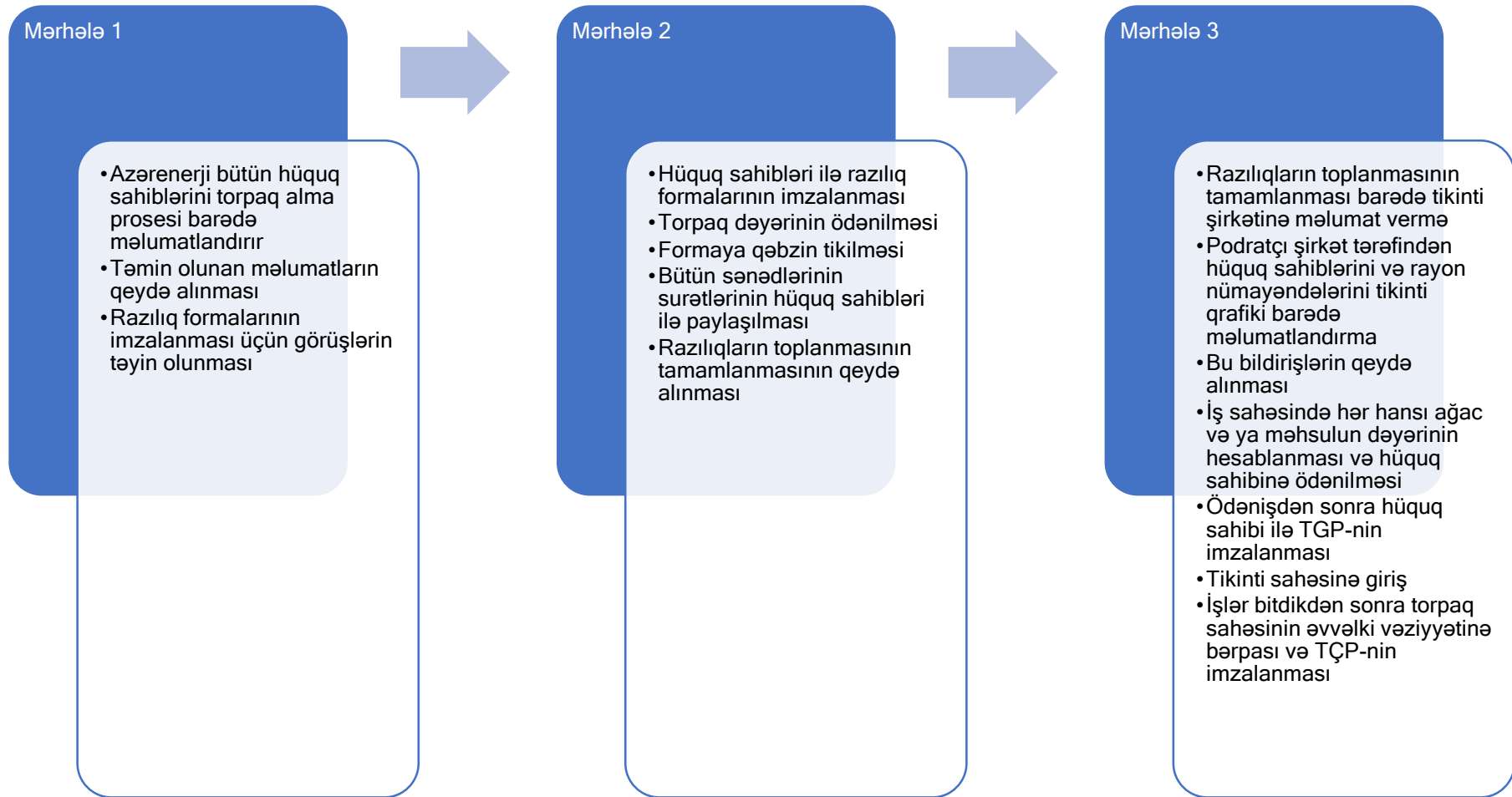
Tam kompensasiya ödənilmədən və LEP imzalanmadan özəl və ya istifadə olunan torpaqlara daxil olmaq ESS5 və təsdiq olunmuş KFP tələblərinin pozulması hesab olunur. Bu, iş qrafiki təzyiqli, qeyri-rəsmi razılaşmalar və ya torpağın "dövlət mülkiyyəti" olması ilə bağlı təsdiqlənməmiş fərziyyələr əsasında həyata keçirilən hallara da aiddir. Belə erkən giriş layihə üçün şikayətlər, iddialar və reputasiya riskləri yaradır, xüsusilə qeyri-rəsmi istifadəçilər, mövsümi əkinlər və ya mübahisəli torpaq sahələri mövcud olduqda. Qəbul edilmiş qayda qətidir: **ödəniş yoxdur + TGP yoxdur = giriş yoxdur**. Hər hansı kənarlaşma dərhal işlərin dayandırılmasına, düzəldici ödənişlərin həyata keçirilməsinə və rəsmi sənədləşdirməyə səbəb olmalıdır. Torpağın bərpa keyfiyyəti və LEXP sənədlərinin imzalanması tez-tez zəif nöqtə hesab olunur. Torpağın məhsuldar vəziyyətə qaytarılmaması və ya çıxışın düzgün sənədləşdirilməməsi tikintidən sonra şikayətlərə səbəb ola bilər. Torpağa giriş, kompensasiya, LEP/LEXP prosesləri və şikayətlər sistemli şəkildə izlənilməli və hesabatlandırılmalı, həm daxili, həm də xarici monitorinq üçün müvafiq sübutlar təmin edilməlidir.

Mülkiyyətçisi və ya istifadəçisi məlum olmayan, lakin üzərində ağac, əkin və ya tikili mövcud olan bütün torpaq sahələri üzrə həm LEP, həm də LEXP hazırlanacaqdır.

Əgər qeyri-rəsmi istifadəçilər torpağa daxil olduqdan sonra müəyyən edilərsə, KFP bu istifadəçilərə kompensasiya və dəstəyin necə təqdim ediləcəyini aydın şəkildə müəyyən edir. Bu, geriye dönük uyğunluğun qiymətləndirilməsi, müvafiq sənədləşdirmə və heç bir məhdudiyət olmadan şikayət mexanizminə çıxış imkanını əhatə edir.

LEP və LEXP sənədləri torpaq üzərində mövcud olan bütün qeyri-rəsmi istifadəçilərə də şamil olunacaqdır. Əgər qeyri-rəsmi istifadəçilər torpağa daxil olduqdan sonra müəyyən edilərsə, onların hüquqları hüquqlar matrisi əsasında kompensasiya ediləcəkdir.

Tikinti işləri mərhələli və seqmentlər üzrə həyata keçiriləcək və ilkin olaraq hazırda istifadə olunmayan dövlət torpaqlarından başlanacaqdır. "Azərenerji" tikinti sahəsini seqmentlərə bölmüş, dövlət mülkiyyətində olan və işlərin aparılacağı sahələri, eləcə də işlərin prioritet ardıcılığını müəyyən etmişdir.

Şəkil 5-1 Torpaq Alma Prosesi

5.2. Dayaq üçün torpaq sahəsindən istifadənin təsiri

a. Mülkiyyət və Lokasiya

Layihə 8 rayon üzrə ümumilikdə 714 dirəyi əhatə edir və bu, ümumilikdə 1,114 torpaq mülkiyyətçisinə, 22 rəsmi icarəçiyə və 11 biznesə təsir göstərir.

Rayonlar üzrə bölgü təsirlərin miqyası və növündə fərqliliklərin olduğunu göstərir:

- Göyçay (128 dirək) və Hacıqabul (157 dirək) layihə dəhlizi boyunca dirəklərin ən yüksək cəmləşdiyi ərazilər sırasındadır.
- Ağsu (110 dirək) və Yevlax (100 dirək) rayonlarında da əhəmiyyətli sayda dirək mövcuddur.
- İsmayılı (33 dirək) və Mingəçevir (19 dirək) isə ümumi dirək sayı baxımından nisbətən az təsirlənmişdir.

Təsirlənmiş maraqlı tərəflərə gəldikdə:

- Əsas təsir torpaq mülkiyyətçilərinə yönəlmişdir — ümumilikdə 1,114 nəfər, bu da layihə ərazisi üzrə geniş yayılmış torpaq əsaslı təsirləri göstərir.
- Rəsmi icarəçilərin sayı nisbətən azdır (22 nəfər), bu da layihə sahəsində icarə torpaqlarından istifadənin məhdud olduğunu göstərir.
- 11 təsirlənmiş biznes müəyyən edilmişdir və təsirlər əsasən Hacıqabul və Yevlax rayonlarında cəmləşmişdir.

Cədvəl 5-1 Dayaq yerləşmələri üzrə torpaq əldə olunmasının təsiri

No	Rayon	Ümumi dayaq sayı	Torpaq mülkiyyətçilərinin sayı	Rəsmi icarəçilərin sayı	Bizneslərin sayı
1	Ağdaş	91	0	1	0
			182	2	2
			182	3	2
2	Ağsu	110	7	0	0
			397	1	0
			404	1	0
3	Göyçay	128	0	0	0
			0	4	0
			169	0	0
			169	4	0
4	Hacıqabul	157	0	2	15
			117	0	1
			117	2	16
5	İsmayılı	33	0	5	0
6	Mingəçevir	19	0	1	1
7	Şamaxı	76	0	0	0
			241	0	0
			241	0	0
8	Yevlax	100	0	0	1
			0	1	4
			72	6	1
			72	7	6
Ümumi	8 Rayon	714	1,114	22	11

Layihə ümumi uzunluğu 235 km olan ötürmə xətti boyunca hər birinin orta baza sahəsi təxminən 300 m² olan 714 dirəyin quraşdırılmasını nəzərdə tutur. Qeyd etmək lazımdır ki, bütün dayaq əsasları eyni deyil. “Bucaq” tipli dayaq/xətt dayaqları ölçü baxımından xəttin dönmə və ya bucaq nöqtələrində yerləşməyən dirəklərdən fərqlənir. Dayaq 8 rayon üzrə 108 inzibati vahiddə yerləşir və bunlara 4 şəhər ərazisi (4%), 60 kənd (56%) və 44 qeyri-yaşayış vahidi (40%) — o cümlədən otlaqlar və yaylaqlar daxildir.

Bütün yaşayış növləri üzrə təsirlənmiş torpaqlar əsasən kənd təsərrüfatı torpaqları və ya otlaq/çəmənlik kimi təsnif edilir. Bu işə layihə təsirlərinin əsasən dolanışq fəaliyyətləri üçün istifadə olunan torpaqlarda cəmləşdiyini göstərir.

Ümumi təsirlənmiş torpaq sahəsi 175,591 m² təşkil edir. Bunun 62%-i kənd ərazilərində, 34%-i qeyri-yaşayış zonalarında, 5%-i isə şəhər ərazilərində yerləşir. Bu bölgü göstərir ki, təsirlərin əksəriyyəti torpaq istifadəsinin kənd təsərrüfatı və maldarlıq fəaliyyətləri ilə sıx bağlı olduğu kənd və dolanışq yönümlü ərazilərdə baş verir.

Cədvəl 5-2 Təsirlənmiş sahə haqqında məlumat

Yaşayış məntəqəsinin növü	Təsirlənmiş sahə (m ²)	%
Vilayət	8,287	5%
Kənd	108,010	62%
Qeyri yaşayış	59,294	34%
Ümumi cəmi	175,591	100%

Cədvəl 5-3 Dayaqlardan təsirlənən sahə üzrə ətraflı məlumat

No	Rayon	Ümumi dayaq sayı	Km	Təsirlənmiş yaşayış məntəqəsi	Yaşayış məntəqələrinin sayı
1	Ağdaş	91	15	Qeyri-yaşayış sahəsi	4
				Kənd	9
				Ümumi	13
2	Ağsu	110	44	Vilayət	1
				Kənd	23
				Ümumi	24
3	Göyçay	128	63	Vilayət	1
				Qeyri-yaşayış sahəsi	1
				Kənd	9
Ümumi	11				
4	Hacıqabul	157	62	Qeyri-yaşayış sahəsi	22
				Kənd	3
				Ümumi	25
5	İsmayıllı	33	10	Kənd	2
6	Mingəçevir	19	3	Vilayət	1
7	Şamaxı	76	10	Qeyri-yaşayış sahəsi	10
				Kənd	5
				Ümumi	15
8	Yevlax	100	28	Vilayət	1
				Qeyri-yaşayış sahəsi	7
				Kənd	9
Ümumi	17				
Ümumi	8 Rayon	714	235	Ümumi	4 region 60 Kənd 44 Qeyri-yaşayış sahəsi

Layihə üç əsas torpaq növünə təsir göstərir: xüsusi mülkiyyət, dövlət mülkiyyəti və bələdiyyə torpaqları.

Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələri

Xüsusi torpaqlar üzrə ümumi təsirlənmiş sahə 53,485 m² təşkil edir ki, bu da ümumi təsirlənmiş sahənin təxminən 30%-ni əhatə edir. Ümumilikdə 246 dirək (34%) xüsusi mülkiyyətə aid torpaq sahələrində yerləşir. Tikinti zamanı müxtəlif ölçülü dirəklər istifadə olunacaqdır və təsirlərin qiymətləndirilməsi zamanı dirək əsaslarının orta ölçüsü nəzərə alınmışdır. Xüsusi torpaqlarda bir dirəyin orta təsir sahəsi 217 m² təşkil edir və bu göstərici 188 m² ilə 301 m² arasında dəyişir.

Bundan əlavə, mülkiyyətlə bağlı müəyyən mürəkkəblilər müəyyən edilmişdir:

- 2 rayon üzrə 6 yaşayış məntəqəsində yerləşən 20 torpaq sahəsi üzrə ümumilikdə 2,097 m² sahə mülkiyyət mübahisəsinə məruz qalmışdır və hazırda məhkəmə prosesləri davam edir (bax: Cədvəl 5.4).
- Bundan başqa, 4 rayon üzrə 13 yaşayış məntəqəsində yerləşən 21 torpaq sahəsi üzrə ümumilikdə 3,400 m² sahənin hüquqi mülkiyyətçiləri müəyyən edilməmişdir (bax: Cədvəl 5.5).

Bu hallar torpaq əldə olunması prosesində, xüsusilə razılaşmaların əldə edilməsi və kompensasiya ödənişlərinin həyata keçirilməsi baxımından potensial gecikmə riskləri yaradır.

Belə hallarda kompensasiya məbləği sonradan hüquqi hüquq sahibləri tərəfindən tələb olunması üçün ən yaxın notariat kontorunun bank hesabına depozit kimi yerləşdiriləcəkdir.

Layihə üç əsas torpaq növünə təsir göstərir: xüsusi mülkiyyət, dövlət mülkiyyəti və bələdiyyə torpaqları.

Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələri

Xüsusi torpaqlar üzrə ümumi təsirlənmiş sahə 53,485 m² təşkil edir ki, bu da ümumi təsirlənmiş sahənin təxminən 30%-ni əhatə edir. Ümumilikdə 246 dirək (34%) xüsusi mülkiyyətə aid torpaq sahələrində yerləşir. Tikinti zamanı müxtəlif ölçülü dirəklər istifadə olunacaqdır və təsirlərin qiymətləndirilməsi zamanı dirək əsaslarının orta ölçüsü nəzərə alınmışdır. Xüsusi torpaqlarda bir dirəyin orta təsir sahəsi 217 m² təşkil edir və bu göstərici 188 m² ilə 301 m² arasında dəyişir.

Bundan əlavə, mülkiyyətlə bağlı müəyyən mürəkkəblilər müəyyən edilmişdir:

- 2 rayon üzrə 6 yaşayış məntəqəsində yerləşən 20 torpaq sahəsi üzrə ümumilikdə 2,097 m² sahə mülkiyyət mübahisəsinə məruz qalmışdır və hazırda məhkəmə prosesləri davam edir (bax: Cədvəl 5.4).
- Bundan başqa, 4 rayon üzrə 13 yaşayış məntəqəsində yerləşən 21 torpaq sahəsi üzrə ümumilikdə 3,400 m² sahənin hüquqi mülkiyyətçiləri müəyyən edilməmişdir (bax: Cədvəl 5.5).

Bu hallar torpaq əldə olunması prosesində, xüsusilə razılaşmaların əldə edilməsi və kompensasiya ödənişlərinin həyata keçirilməsi baxımından potensial gecikmə riskləri yaradır.

Belə hallarda kompensasiya məbləği sonradan hüquqi hüquq sahibləri tərəfindən tələb olunması üçün ən yaxın notariat kontorunun bank hesabına depozit kimi yerləşdiriləcəkdir.

Cədvəl 5-4 Məhkəmə mübahisəsində olan xüsusi torpaq sahələri

No	Rayon	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Mübahisəli torpaq sahələrinin sayı	Ümumi təsirlənmiş sahə m ²
1	Göyçay	3	4	235
2	Yewlax	3	16	1,862
3	Ümumi	6	20	2,097

Cədvəl 5-5 Sahibi olmayan torpaq sahələri

N	Rayon	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Torpaq sahələrinin sayı	Ümumi təsirlənmiş Sahə m ²
1	Ağdaş	1	1	230
2	Ağsu	3	4	637
3	Göyçay	3	9	1,519
4	Yewlax	6	7	1,014
5	Toplam	13	21	3,400

Dövlət mülkiyyətində olan torpaqlar təsirlənmiş torpaqların ən böyük hissəsini təşkil edir və ümumi təsir sahəsi 69,943 m² (40%)-dir. Ümumilikdə 289 dayaq (40%) dövlət torpaqlarında yerləşir. Dövlət torpaqlarında bir dayağın orta sahəsi 242 m² təşkil edir və bu göstərici 151 m²-dən 286 m²-ə qədər dəyişir.

Bələdiyyə torpaqları:

Bələdiyyə torpaqları ümumi təsir sahəsinin 52,163 m² (30%) hissəsini təşkil edir və bu torpaqlarda 229 dirək (32%) yerləşir. Bir dirəyin orta sahəsi 228 m² olub, ölçülər 165 m² ilə 250 m² arasında dəyişir.

Cədvəl 5-6 Təsirlənmiş torpaq sahələrinin növ üzrə bölgüsü

No	Rayon	Ümumi Dayaqların sayı	Təsirlənmiş özəl torpaq sahəsi (m ²)	Özəl torpaqlarda dayaqların sayı	Orta dayaq sahəsi m ²	Təsirlənmiş dövlət torpaq sahəsinin sahəsi (m ²)	Dövlət- Dayaq sayları	Orta dayaq sahəsi m ²	Təsirlənmiş bələdiyyə torpaq sahəsinin sahəsi (m ²)	Bələdiyyə torpaqlarında dayaqların sayı	Orta dayaq sahəsi m ²
1	Ağdaş	91	9,017	30	301	9,235	41	225	4,231	19	223
2	Ağsu	110	15,777	84	188	907	6	151	10,514	47	224
3	Göyçay	128	7,980	39	205	7,145	25	286	16,222	72	225
4	Hacıqabul	157	5,937	26	228	29,523	121	244	3,496	14	250
5	İsmayıllı	33	0	0	0	0	0	0	7,951	33	241
6	Mingəçevir	19	230	1	230	759	3	253	3,956	16	247
7	Şamaxı	76	5,922	27	219	11,347	48	236	825	5	165
8	Yevlax	100	8,622	39	221	11,027	45	245	4,968	23	216
Ümumi	8 Rayon	714	53,485	246	217	69,943	289	242	52,163	229	228
%		100%	30%	34%	NA	40%	40%	NA	30%	32%	NA

5.3. Keçid hüququna (Right of Way) təsirlər

a. Mülkiyyət növü və yerləşmə

Servitut (easement) dəhlizi daxilində ümumilikdə 1,785 özəl torpaq sahibi və payçı təsirlənir. Bundan əlavə, əsasən dövlət və bələdiyyə torpaqlarını icarəyə götürən 34 hüquqi icarəçi müəyyən edilib. Layihə həmçinin özəl, dövlət və bələdiyyə torpaqlarında yerləşən 11 biznesə təsir göstərir; bunlara həm torpaq sahibləri, həm də kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olan icarəçilər daxildir.

Rayonlar üzrə bölgü təsirlənən tərəflərin sayında əhəmiyyətli fərqlər göstərir. Ağsu (1,596) və Ağdaş (980) ən çox təsirlənən torpaq sahibinə malikdir, onların ardınca Göyçay (859) və Şamaxı (550) gəlir. Bunun əksinə olaraq, Hacıqabul (208) və Yevlax (293) rayonlarında nisbətən daha az təsirlənən torpaq sahibi var, İsmayilli və Mingəçevir isə çox məhdud saylarla seçilir.

Hüquqi icarəçilər əksər rayonlarda paylanıb, ən yüksək göstəricilər Göyçayda (6), Ağdaş və Yevlaxda isə (hər biri 5) qeydə alınıb. Təsirlənən bizneslərin sayı nisbətən azdır və əsasən Göyçayda (6) cəmləşib, digər rayonlarda isə daha azdır. Servitut təsiri altında olan ümumi sahə 8,132,743 m² (813.3 ha) təşkil edir.

Cədvəl 5-7 Distribution of Parcels by Ownership

No	Rayon	Sahiblərin sayı	Hüquqi icarəçilərin sayı	Bizneslərin sayı
1	Ağdaş	980	5	3
2	Ağsu	1,596	2	0
3	Göyçay	859	6	6
4	Hacıqabul	208	3	2
5	İsmayilli	5	5	0
6	Mingəçevir	0	3	1
7	Şamaxı	550	0	1
8	Yevlax	293	5	3
Ümumi	8 Rayons	1,785	34	11

b. Torpaq növü

Marşrutun **57%-i kənd ərazilərindən, 1%-i şəhər ərazilərindən, 42%-i isə qeyri-yaşayış ərazilərindən** keçəcək. Torpaq istifadəsinin növü fərqli olsa da, təsire məruz qalan sahələr ümumilikdə ya kənd təsərrüfatı torpaqları, ya da otlaq və maldarlıq üçün istifadə olunan ərazilərdir.

Cədvəl 5-8 Torpaq sahələrinin yaşayış məntəqəsi növü üzrə bölgüsü

Yaşayış məntəqəsi	Sahə (m ²)	%
Rayon	65,289	1%
Kənd	4,661,592	57%
Qeyri-yaşayış	3,405,862	42%
Ümumi	8,132,743	100%

Cədvəl 5-9 Təsirlənən torpaq sahələrinin yaşayış növünə görə bölgüsü

No	Rayon	Yaşayış məntəqəsi	Sayı	Təsirlənən xüsusi mülkiyyət sahəsi (m ²)	Təsirlənən dövlət mülkiyyət sahəsi L (m ²)	Təsirlənən bələdiyyə mülkiyyət sahəsi (m ²)	Ümumi təsirlənən sahə (m ²)
1	Ağdaş	Qeyri-yaşayış	2	0	352,370	27,112	379,482
1	Ağdaş	Kənd	8	706,757	0	53,017	759,774
2	Ağsu	Rayon	1	21,306	0	0	21,306
2	Ağsu	Kənd	19	1,195,734	0	11,926	1,207,660
3	Göyçay	Rayon	1	0	292	0	292
3	Göyçay	Qeyri-yaşayış	1	0	212,177	0	212,177

3	Göyçay	Kənd	8	575,273		82,531	657,804
4	Hacıqabul	Qeyri-yaşayış	7	0	1,580,159	0	1,580,159
4	Hacıqabul	Kənd	2	464,758	2,852	0	467,610
5	İsmayıllı	Kənd	3	5,227		455,615	460,842
6	Mingəçevir	Rayon	1	0	8,593	35,098	43,691
7	Şamaxı	Qeyri-yaşayış	1	0	887,008	0	887,008
7	Şamaxı	Kənd	5	516,597	0	0	516,597
8	Yevlax	Qeyri-yaşayış	1	118,326	228,710	0	347,036
8	Yevlax	Kənd	9	516,858	0	74,447	591,305
	8 Rayon	54 kənd, 3 rayon, 12 qeyri-yaşayış	69	4,120,836	3,272,161	739,746	8,132,743

c. Torpaq sahəsi növü

Layihədən təsirlənən torpaq sahələrinin növlərinə xüsusi, bələdiyyə və dövlət torpaqları daxildir.

Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlar:

- Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələrindən keçən servitut ərazisi 4,120,836 m² təşkil edir və ümumi servitut sahəsinin 51%-ni əhatə edir
- 3 rayonda yerləşən 10 yaşayış məntəqəsi üzrə ümumilikdə 194,432 m² sahənin hüquqi sahibləri məlum deyil

Cədvəl 5-10 Torpaq sahəsi növünə görə xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqlar

No	Rayon	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Naməlum sahibi olan torpaq sahələrinin sayı	Ümumi təsirlənən sahə (m ²)
1	Ağsu	1	1	8,092
2	Göyçay	5	46	46,820
3	Yevlax	4	70	139,520
	Toplam	10	117	194,432

Dövlətə məxsus torpaq sahələri:

Marşrutun dövlət mülkiyyətində olan torpaq sahələrindən keçən hissəsinin sahəsi 3,272,161 m² təşkil edir və ümumi marşrutun 40%-ni əhatə edir.

Bələdiyyə torpaqları:

Bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaq sahələrindən keçən servitut ərazisi 739,746 m² təşkil edir və ümumi xəttin 9%-ni əhatə edir.

Cədvəl 5-11 Torpaq sahəsi növünə görə təsirlənən torpaqlar

No	Rayon	Xüsusi mülkiyyət (m ²)	Dövlət mülkiyyəti (m ²)	Bələdiyyə mülkiyyəti (m ²)	Ümumi təsirlənmiş sahə (m ²)	%
1	Ağdaş	706,757	352,370	80,129	1,139,256	14%
2	Ağsu	1,217,040	0	11,926	1,228,966	15%
3	Göyçay	575,273	212,469	82,531	870,273	11%
4	Hacıqabul	464,758	1,583,011	0	2,047,769	25%
5	İsmayıllı	5,227	0	455,615	460,842	6%
6	Mingəçevir	0	8,593	35,098	43,691	1%
7	Şamaxı	516,597	887,008	0	1,403,605	17%
8	Yevlax	635,184	228,710	74,447	938,341	12%
Ümumi	8 Rayon	4,120,836	3,272,161	739,746	8,132,743	100%
%		51%	40%	9%	100%	

5.4. Mümkün köçürmə və iqtisadi yerdəyişmənin təsirləri

Layihə hər hansı fiziki köçürülmə təsirlərinin qarşısını almaq məqsədilə hazırlanmışdır. İcra zamanı gözlənilməz hallar yaranarsa, köçürülmənin qarşısını almaq üçün marşrut zərurətə uyğun şəkildə düzəldiləcəkdir.

5.4.1. Layihə təsirlərinin qavranışı

596 respondent arasında aparılmış ev təsərrüfatı sorğusuna əsasən, layihənin təsirləri barədə ümumi məlumatlılıq səviyyəsinin məhdud olduğu müşahidə olunur. Respondentlərin əksəriyyəti (62%) layihənin potensial təsirləri barədə heç bir fikrinin olmadığını bildirmişdir, 18%-i mənfi təsirlər gözlədiyini, 14%-i həm müsbət, həm də mənfi nəticələr gözlədiyini, yalnız 6%-i isə layihəni tam müsbət qiymətləndirmişdir.

Müsbət təsirləri qeyd edənlər arasında ən çox vurğulanan üstünlük (65%) layihənin dövlət tərəfindən dəstəklənməsi olmuşdur. Bundan əlavə, torpaq mülkiyyətçilərinə kompensasiya ödənişləri ilə bağlı gözləntilər (17%) və inkişaf və enerji təminatına töhfə verəcəyi düşüncəsi (17%) qeyd edilmişdir. Bu nəticələr göstərir ki, müsbət yanaşmalar əsasən institusional etimad və kompensasiya gözləntiləri ilə bağlıdır, birbaşa dolanışıq səviyyəsinin yaxşılaşması ilə deyil.

Cədvəl 5-12 Layihə təsirlərinə yanaşma

Rayon	Müsbət	Mənfi	Hər ikisi	Bilmirəm	Ümumi
Ağdaş	5	16	16	90	127
Ağsu	7	30	22	113	172
Göyçay	4	18	17	102	141
Hacıqabul	5	6	6	14	31
İsmayıllı	0	0	2	1	3
Mingəçevir	1	0	0	1	2
Şamaxı	12	16	15	31	74
Yevlax	2	20	5	19	46
Ümumi	36	106	83	371	596
%	6%	18%	14%	62%	100

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Cədvəl 5-13 Layihənin gözlənilən müsbət təsirlərinin paylanması

Rayon – müsbət təsirlər	Dövlət dəstəkli layihə	İnkişaf və enerji təchizatı	Təzminat ödənişi
Ağdaş	15	0	1
Ağsu	17	5	3
Göyçay	13	1	4
Hacıqabul	1	3	1
İsmayıllı	0	0	0
Mingəçevir	0	1	0
Şamaxı	9	5	6
Yevlax	1	0	0
Ümumi	56	15	15
%	65%	17%	17%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Mənfi təsirlərlə bağlı narahatlıqlar əsasən layihə ərazisində əsas dolanışıq mənbəyi olan kənd təsərrüfatı ilə əlaqədardır. Respondentlərin əhəmiyyətli hissəsi (65%) məhsul zərəri və bununla bağlı gəlir itkilərini əsas risk kimi qeyd etmişdir. Əlavə narahatlıqlara torpaq sahələrinin parçalanması (15%), maldarlıq fəaliyyətlərinə potensial təsirlər (8%) və torpaq dəyərinin azalması (5%) daxildir. Bu yanaşmalar kənd təsərrüfatı əsaslı dolanışıq fəaliyyətlərinin layihə ilə bağlı təsirlərə qarşı həssaslığını göstərir.

Cədvəl 5-14 Layihənin gözlənilən mənfi təsirlərinin bölgüsü

Rayon - Mənfi təsirlər	Kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinə (əkinlər, meyvə ağacları və s.) ziyan və gəlirin azalması	Torpağın parçalanması	Heyvandarlığa ziyan	Torpağın dəyərsizləşməsi	Digər	Ümumi
Ağdaş	22	2	2	2	3	31
Ağsu	53	1	5	5	7	71
Göyçay	25	9	2	0	5	41
Hacıqabul	6	3	0	1	0	10
İsmayıllı	0	0	0	0	0	0
Mingəçevir	0	0	0	0	0	0
Şamaxı	24	5	2	2	1	34
Yevlax	8	13	5	0	0	26
Ümumi	138	33	16	10	16	213
%	65%	15%	8%	5%	8%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

5.4.2. Layihənin dolanışıq təsiri

Dayaq yerləşmələri üzrə orta təsirlənmiş sahə 246 m² təşkil edir ki, bu da ümumi orta torpaq sahəsinin təxminən 0,8%-nə bərabərdir. Birbaşa torpaq təsirləri baxımından layihənin torpaq sahələrinə təsirinə məhdud olacağı gözlənilir. Orta kənd təsərrüfatı torpaq sahəsi təxminən 2,9 hektardır və bir dirək üzrə orta təsir sahəsi 246 m² olub, bu da orta torpaq sahəsinin təxminən 0,8%-nə uyğun gəlir. Bu əsasda, dirək yerləri ilə bağlı daimi torpaq əldə olunmasının ev təsərrüfatı səviyyəsində əhəmiyyətli dolanışıq təsirlərinə səbəb olacağı gözlənilir.

Keçid zolağı (ROW) daxilində istismar mərhələsində müəyyən məhdudiyətlərə (tikililərin inşasının və hündür ağacların əkilməsinin qadağan olunması kimi) baxmayaraq kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin davam etdirilməsi gözlənilir. Sahə müşahidələri göstərir ki, nar, alma və armud kimi geniş yayılmış meyvə ağacları bu məhdudiyətlərlə ümumiyyətlə uyğun gəlir və buna görə də onların kəsilməsi tələb olunmur. Lakin layihə ərazisində geniş becərilən arpa, buğda və yonca kimi illik bitkilər tikinti ilə bağlı təsirlərə daha həssasdır.

Ən əhəmiyyətli dolanışıq riskləri daimi torpaq əldə olunmasından çox tikinti mərhələsində yaranan müvəqqəti təsirlərlə bağlıdır. Dirəklər arasındakı orta məsafə təxminən 250 metr, keçid zolağının orta eni isə 90 metrdir. Bu isə iki dirək arasında təxminən 22,500 m² potensial müvəqqəti təsir sahəsi yaradır. Bundan əlavə, sahə müşahidələri göstərir ki, kənd təsərrüfatı sahələri çox vaxt bitişik olur və daxili giriş yolları olmur; bu isə dirək yerlərinə çıxış üçün qonşu sahələrdən keçməni tələb edə bilər. Nəticədə tikinti təsiri yalnız dirək sahəsi ilə məhdudlaşmaya və ətraf sahələrə də yayılaraq əkinlərə və ağaclara zərər riskini artırır. Əgər tikinti işləri əkin mövsümünə təsadüf edərsə, bu, təsirlənmiş ev təsərrüfatları üçün müvəqqəti, lakin əhəmiyyətli gəlir itkilərinə səbəb ola bilər. Əkinlərə təsirlər texniki xidmət fəaliyyətləri zamanı "Azərenerji" tərəfindən kompensasiya ediləcəkdir.

Peşəkar fermerlər, o cümlədən bağçılıq və meyvə istehsalı ilə məşğul olanlar, layihə fəaliyyətlərinin ağaclara təsiri və kompensasiyanın bazar dəyərini tam əks etdirməməsi ilə bağlı narahatlıqlarını ifadə etmişlər. Çoxillik bitkilərin ev təsərrüfatı gəlirləri üçün əhəmiyyətini nəzərə alaraq, bu narahatlıqlar ağac əsaslı dolanışıq fəaliyyətlərinin layihə təsirlərinə qarşı həssas olduğunu göstərir. Buna görə layihə dizaynının optimallaşdırılması və diqqətli tikinti planlaşdırılması vasitəsilə bağlardan və ağac aktivlərindən mümkün qədər yayınmağa çalışacaqdır. Qaçınmanın mümkün olmadığı hallarda isə təsirlənmiş ağacların qiymətləndirilməsi kompensasiya prosesinin əsas elementi olacaq və milli qanunvericiliyə və beynəlxalq standartlara uyğun olaraq tam əvəzləmə dəyəri əsasında aparılacaqdır ki, təsirlənmiş şəxslər iqtisadi baxımdan zərər görməsinlər.

Dirəklərin birbaşa təsir etdiyi sahə kiçik olsa da, dirəklərin quraşdırılması üçün torpağa daxil olmaq zəruridir və xətlərin çəkilişi zamanı dirəklər arasındakı sahələr tikinti məqsədilə istifadə olunacaqdır. Orta hesabla bir dirəyin tikintisi beş gün çəkir. Sahə tədqiqatları zamanı müşahidə edilmişdir ki, ziyarət olunan əkin sahələrində daxili yollar yoxdur və sahələr bitişik torpaq sahələrindən ibarətdir. Bu səbəbdən dirək yerlərinə çıxış üçün qonşu sahələrdən keçmək lazım gələcək və nəticədə tikinti fəaliyyətlərindən təsirlənən əkin sahələrinin və ağacların sayının daha çox olacağı gözlənilir. Buna görə torpağa daxil olmadan əvvəl tikinti dəhlizi və giriş yolları daxilində yerləşən aktivlər müəyyən edilməli, Torpağa Giriş Protokolu (LEP) hazırlanmalı, kompensasiya əvvəlcədən mülkiyyətçilərə ödənilməli və tikinti başa çatdıqdan sonra torpaq əvvəlki vəziyyətinə qaytarılmalıdır. Torpağa çıxış üçün yeni daimi yollar inşa edilməyəcək; mövcud və müvəqqəti yollar tikinti bitdikdən sonra əvvəlki vəziyyətinə bərpa olunacaqdır.

Rayon üzrə maldarlıq fəaliyyəti geniş yayılmışdır. İştirakçıların 49%-i maldarlıqla məşğul olduqlarını bildirmişdir. Hər ev təsərrüfatına düşən iri buynuzlu mal-qaranın orta sayı 7, xırdabuynuzlu heyvanların isə 45-dir. Yaşayış məntəqələrində geniş otlaq sahələri mövcuddur. Ev təsərrüfatlarının 78%-i heyvanlarını öz torpaqlarında, 19%-i isə ümumi istifadədə olan otlaqlarda otarır. Layihənin mal-qaranın miqrasiya marşrutlarını pozmayacağı və istismar mərhələsində keçid zolağında otarma fəaliyyətinin davam etdirilə biləcəyi nəzərə alınaraq, maldarlıq fəaliyyətlərinə təsirin məhdud olacağı gözlənilir.

Layihə ərazisində fəaliyyət göstərən rəsmi icarəçilər və kənd təsərrüfatı biznesləri də kənd təsərrüfatı və maldarlıq fəaliyyətlərindən asılıdır. Buna görə torpaq mülkiyyətçiləri üçün müəyyən edilmiş təsirlər — xüsusilə əkinlərə dəyən zərər və müvəqqəti giriş məhdudiyətləri — bu qruplara da eyni şəkildə şamil olunur.

Layihə ərazisində heç bir tikilinin birbaşa təsirlənməsi gözlənilmir. Lakin servitut sərhədinə yaxın yerləşən tikililər dolayı təsirlərə məruz qala bilər və bu hallar ümumi təsir qiymətləndirilməsi çərçivəsində nəzərə alınmışdır. Ətraflı məlumat Bölmə 8-də təqdim olunur.

Müvəqqəti tikinti təsirlərinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq, torpağa daxil olmadan əvvəl təsirlənmiş aktivlərin müəyyən edilməsi və idarə olunmasına xüsusi diqqət yetiriləcəkdir. Bu, ətraflı aktiv siyahıyaalmasının hazırlanmasını, torpağa giriş prosedurlarının tətbiqini, tikintidən əvvəl təsirlənmiş əkin və ağaclara görə kompensasiyanın ödənilməsini və işlər başa çatdıqdan sonra torpağın əvvəlki vəziyyətinə qaytarılmasını əhatə edir. Sahədə istifadəçilərin müəyyən edilməsi və giriş protokollarının hazırlanmasına görə Podratçı məsul olacaq, ərazi və aktivlərlə bağlı ödənişlər isə **“Azərenerji” tərəfindən həyata keçiriləcəkdir.**

Ümumilikdə, daimi torpaq əldə olunmasının miqyası məhdud olduğundan dolanışığa ciddi təsir gözlənilmir. Əsas dolanışiq riskləri tikinti mərhələsində yaranan müvəqqəti təsirlərlə, xüsusilə kənd təsərrüfatı istehsalına təsirlərlə bağlıdır və bu səbəbdən onların diqqətlə idarə olunması və yumşaldılması tələb olunur.

5.4.3. Gender Təsirləri

Bu bölmə layihənin potensial gender-spesifik təsirlərini təhlil edir və layihə fəaliyyətlərinin kişi və qadınlara fərqli təsirlərini qiymətləndirir. Təhlil ev təsərrüfatı sorğuları və sahə verifikasiya fəaliyyətlərindən əldə olunmuş kəmiyyət məlumatlarına, icma məsləhətləşmələrindən əldə olunan keyfiyyət müşahidələrinə və layihədən təsirlənmiş müəssisələr üzrə toplanmış məşğulluq məlumatlarına əsaslanır. Bölmə həm sahə tədqiqatlarının nəticələrini, həm də onların layihə dizaynı, kompensasiya prosedurları və icma ilə əlaqə baxımından daha geniş təsirlərini əhatə edir.

Nəticələr göstərir ki, layihə ərazisində qadınlar bir-birini gücləndirən həssaslıqlarla üzleşirlər: rəsmi iqtisadi fəaliyyətlərdə məhdud təmsilçilik, mövsümi kənd təsərrüfatı gəlirlərindən asılılıq, rəsmi torpaq mülkiyyətindən kənar qalma və ictimai qərarvermə proseslərində məhdud iştirak. Bu şərtlər layihə kontekstində təsadüfi deyil — onlar struktur baxımından mühümdür və torpağa çıxış məhdudiyətləri və dolanışığın pozulması kimi layihə təsirlərinin qadınlara qeyri-mütənasib şəkildə təsir göstərməsi, eyni zamanda kompensasiya və qərarvermənin əsasən kişilər arasında cəmləşməsi riskini artırır.

Dirək yerləşmələri üzrə sorğular çərçivəsində 8 rayon üzrə ümumilikdə 45 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və 238 ev təsərrüfatı ilə müsahibə aparılmışdır. Respondentlərin 16%-i qadın olmuşdur ki, bu da sorğu prosesində qadınların iştirakının nisbətən məhdud olduğunu göstərir.

Eyni qaydada, servitut sahələrindən təsirlənmiş ev təsərrüfatları üzrə sorğu 12.01.2026–23.01.2026 tarixləri arasında keçirilmişdir. Bu mərhələdə 6 rayon üzrə 22 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və ümumilikdə 358 ev təsərrüfatı ilə müsahibə aparılmışdır ki, bunların 13%-i qadın respondentlər olmuşdur.

Ümumilikdə, sahə işləri 8 rayon üzrə 45 yaşayış məntəqəsini əhatə etmiş və ümumilikdə 596 ev təsərrüfatı üzrə sorğu aparılmışdır. Hər iki mərhələ üzrə qadınların iştirakı aşağı olmuş və respondentlərin təxminən 14%-ni təşkil etmişdir. Bu, qadınların təmsilçiliyində əhəmiyyətli boşluğun olduğunu göstərir. Nəticədə, toplanmış məlumatlar gender üzrə fərqli təsirlərin real miqyasını — xüsusilə kənd təsərrüfatı dolanışığının pozulması, qeyri-rəsmi torpaq istifadəsi və kompensasiyaya çıxış məsələlərində — tam əks etdirməyə bilər. Buna görə də KFP-nin yekunlaşdırılmasından əvvəl ən yüksək təsirə məruz qalan ən azı beş yaşayış məntəqəsində qadınlara yönəlik, yalnız qadınların iştirak etdiyi məlumatlandırma tədbirlərinin qadın fasilitatorlar vasitəsilə keçirilməsi tövsiyə olunur.

Cədvəl 5-15. Söhbət aparılan qadınlar

No	Rayon	Ümumi	Male	Female	%
1	Ağdaş	127	118	9	21%
2	Ağsu	172	144	28	29%
3	Göyçay	141	122	19	24%
4	Hacıqabul	31	28	3	5%
5	İsmayilli	3	3		0,5%
6	Mingəçevir	2	3		0,3%
7	Şamaxı	74	63	11	12%
8	Yevlax	46	32	14	8%
	Ümumi	596	512	84	
	%	100%	86%	14%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları sorğusu, 2026

Sahə verifikasiya fəaliyyətləri 15–20 fevral 2026-cı il tarixləri arasında həyata keçirilmiş və 7 rayon üzrə 27 yaşayış məntəqəsini əhatə etmişdir. Bu mərhələdə ümumilikdə 125 təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçisi ilə müsahibə aparılmışdır ki, onlardan yalnız 5-i (4%) qadın olmuşdur.

Bundan əlavə, 29 dövlət nümayəndəsi ilə müsahibələr keçirilmişdir və onlardan yalnız 2-si qadın olmuşdur. Bu, rayon səviyyəsində qadınların yerli idarəetmə və inzibati vəzifələrdə məhdud təmsil olduğunu göstərir və ictimai qərarvermə proseslərində gender bərabərsizliyinin daha geniş tendensiyalarına uyğundur. Sahə verifikasiyası zamanı qadınların aşağı iştirak səviyyəsi xüsusilə torpaq mülkiyyəti və kompensasiyaya çıxış baxımından əhəmiyyətlidir. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı torpaqları əsasən kişilərin adına rəsmiləşdirilmişdir ki, bu da həm sovet dövründən qalma qeydiyyat təcrübələri, həm də mövcud irsiyyət normaları ilə bağlıdır. Layihədən təsirlənmiş ev təsərrüfatları rəsmi torpaq qeydiyyatı əsasında müəyyən edildikdə, faktiki olaraq torpaqdan istifadə edən — kənd təsərrüfatı işlərində iştirak edən, mal-qara saxlayan və ailə torpaqlarında əkin

aparan qadınlar — hüquq sahibi kimi ayrıca nəzərə alınmaya bilər. Bu iş kompensasiyanın yalnız kişi mülkiyyətçilərə yönəlməsi və qadın ailə üzvlərinin bu vəsaitdən bərabər şəkildə faydalanmasına təminatın olmaması kimi struktur risk yaradır.

Sahə müşahidələri göstərir ki, qadınların kişilərlə müqayisədə aşağı iştirak səviyyəsi əsasən rayon üzrə mövcud gender normaları ilə bağlıdır. Tədqiq olunan yaşayış məntəqələrində kişilər ictimai məkanlarda daha fəaldır və sosial-mədəni səbəblərdən müsahibə və tədbirlərdə daha çox iştirak edirlər. Qadınlar isə ev təsərrüfatı əsaslı dolanışıq fəaliyyətlərində — kənd təsərrüfatı və maldarlıq daxil olmaqla — aktiv iştirak etsələr də, ictimai mühitdə görünürükləri məhduddur və xüsusi təşviq olmadan icma məsləhətləşmələrində nadir hallarda iştirak edirlər. Bu, sahə fəaliyyətlərində qadınların az təmsil olunmasının əsas səbəblərindən biridir.

Sahə tədqiqatları göstərir ki, qadınların evdən kənar məşğulluğu əsasən ailə üzvləri ilə birlikdə həyata keçirilən kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri ilə məhdudlaşır. Sorğu aparılmış ərazilərdə əsasən buğda və arpa becərilir. Qadınlar əsasən əkin və məhsul yığım mövsümlərində iştirak edir və ilin digər dövrlərində gəlir gətirən imkanlar demək olar ki, mövcud deyil. Qadınların iqtisadi fəaliyyətinin bu mövsümü xarakteri layihə təsirlərinin qiymətləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır: əgər tikinti işləri və ya torpağa giriş məhdudluqları əkin və ya məhsul yığım dövrlərinə təsadüf edərsə, gəlir itkisi daha çox qadınlara təsir göstərə bilər, çünki onların ilin digər dövrlərində alternativ gəlir mənbələri yoxdur. Buna görə layihənin tikinti qrafiki və torpağa giriş proqramı kənd təsərrüfatı təqvimini ilə uyğunlaşdırılmalı və dolanışığın bərpası tədbirləri bu gender əsaslı mövsümi xüsusiyyəti nəzərə almalıdır.

Biğır kəndində fəaliyyət göstərən “Agrofront” şirkəti meyvə istehsalı ilə məşğuldur və xüsusilə narçılıq üzrə ixtisaslaşmışdır. Şirkət nar bağlarında yerli qadınları işlə təmin edir və qadın məşğulluğuna xüsusi önəm verir. Rayon üzrə müşahidələr göstərir ki, qadınlar üçün bu bağdan kənarında alternativ məşğulluq imkanları demək olar ki, yoxdur. Buna görə də bu biznesin sosial təsiri və qadın məşğulluğundakı rolu əhəmiyyətli hesab olunur.

“Azərenerji” tərəfindən aparılmış sorğular çərçivəsində layihədən təsirlənəcək 9 bizneslə müsahibələr keçirilmişdir. Bizneslər üzrə işçi heyətinin gender bölgüsünün təhlili göstərir ki, işçilərin 86%-i kişi, 14%-i isə qadındır. Qadın işçilər yalnız iki müəssisədə — “Agro Dairy” MMC və “Kraun Kor” MMC-də mövcuddur. Qadınların payı “Agro Dairy” MMC-də 15%, “Kraun Kor” MMC-də isə 8% təşkil edir. Bu göstəricilər rayon üzrə biznes sektorunda qadın məşğulluğunun məhdud olduğunu və qadınların əmək bazarında iştirak səviyyəsinin aşağı qaldığını göstərir.

Cədvəl 5-16. İş qüvvəsində qadınların sayı

İş yerinin adı	Mütəxəssislər/ ağ yaxalılar (kişi)	Mütəxəssislər/ ağ yaxalılar (qadın)	Fəhlələr/ mavi yaxalılar (kişi)	Fəhlələr/ mavi yaxalılar (qadın)	Ümumi	Qadın %	Kişi %
Agrofront	5	0	20	0	25	0%	100%
Üçqovaq fruit MMC	6	0	2	0	8	0%	100%
Türyançay MMC	3	0	0	0	3	0%	100%
Agrovest MMC							
Agro Dairy MMC	1,500	300	1,050	150	3,000	15%	85%
Göyçay Agro MMC	18	0	16	0	34	0%	100%

Aqro- Azərinvest							
A+Zetta MMC	1	0	5	0	6	0%	100%
Kraun Kor MMC	65	3	43	7	118	8%	92%
Ümumi	1,598	303	1,136	157	3,194		
%	50%	9%	36%	5%	100%		

Mənbə: Ev təsərrüfatları sorğusu, 2026

Layihə konteksti beynəlxalq infrastruktur layihələri üzrə ədəbiyyatda **GBV/SEA (gender əsaslı zorakılıq və cinsi istismar və sui-istifadə)** riskinin yüksəlməsi ilə əlaqələndirilən bir neçə şərti ortaya qoyur:

- Genişmiqyaslı tikinti fəaliyyəti nəticəsində xarici (əsasən kişi) işçi qüvvəsinin ənənəvi gender normalarının mövcud olduğu və ictimai məkanlarda qadınların az olduğu kənd icmalarına cəlb edilməsi.
- Qadınların məsləhətləşmələrdə və şikayət mexanizmlərində aşağı səviyyədə iştirakı, bu da GBV/SEA halların rəsmi kanallar vasitəsilə bildirilmə ehtimalını azaldır.
- Təsirə məruz qalan rayonlarda məsləhət, hüquqi yardım və səhiyyə yönləndirmə xidmətləri kimi formal dəstək xidmətlərinin məhdud olması.
- Qadınların kişi ailə üzvlərindən iqtisadi asılılığı, layihə ilə bağlı stress, köçürülmə və ya gəlir pozuntusu nəticəsində güclənə bilən məişət və ya icma zorakılığı hallarında onların vəziyyəti bildirmək və ya mühitdən uzaqlaşmaq imkanlarını məhdudlaşdırır.

Bu nəticələr və sahə müşahidələri nəzərə alındıqda, təsirə məruz qalan yaşayış məntəqələrində qadınların ümumilikdə iqtisadi fəaliyyətlərdə və qərarvermə proseslərində məhdud təmsil olunduğu aydın olur. Bu işə layihə çərçivəsində qadınların ehtiyac və maraqlarının xüsusi şəkildə nəzərə alınmasının vacibliyini vurğulayır. Təvsiyə olunur ki, layihənin icrası zamanı qadınların iştirakının artırılması, həmçinin məşğulluq və sosial faydaların dəstəklənməsi üçün tədbirlər planlaşdırılıb həyata keçirilsin.

Bu çərçivədə, "Azərenerji" tərəfindən işə cəlb ediləcək qadın sosial mütəxəssis layihə icrası zamanı qadınların iştirakının gücləndirilməsi və məşğulluq və sosial faydaların dəstəklənməsinə cavabdeh olacaq. Bu mütəxəssis təsirə məruz qalan yaşayış məntəqələrində qadınlara məlumat təqdim edəcək.

5.4.4. Əsas təsirlərin təsbiti

Cədvəl 5-17. Verifikasiya tədqiqatı əsas təsirlərin cədvəli

Məkan	Təsir	Fotoşəkil
Göyçay, Biğir kəndi	<p>Biğir kəndində fəaliyyət göstərən Agrofront meyvə istehsalı müəssisəsi xüsusilə nar yetişdirilməsi üzrə ixtisaslaşmış və layihə marşrutunun mövcud nar bağlarına təsir göstərəcəyi gözlənilir. Lakin layihə marşrutuna dair ətraflı xəritələrin və dirək yerləşdirmə planlarının olmaması səbəbindən müəssisə bağ daxilində potensial təsirin dəqiq yeri və miqyasını aydın şəkildə qiymətləndirə bilmir.</p> <p>Müəssisə layihənin tikinti mərhələsi zamanı bağa və ağaclara heç bir zərər vurulmamasını xahiş edir. Həmçinin qeyd olunur ki, bu müəssisə rayon üzrə qadın məşğulluğuna mühüm töhfə verir.</p> <p>Bu kontekstdə, mümkün olduğu hallarda layihə marşrutunun bağ sahəsindən yayınması üçün yenidən nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunur. Əgər marşrutun dəyişdirilməsi texniki baxımdan mümkün deyilsə, tikinti və istismar mərhələlərində potensial təsirlərin minimuma endirilməsi üçün müvafiq yumşaldıcı və qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi zəruridir.</p>	
Ağsu-Gəgəli kəndi	<p>Gəgəli kəndinin sakinlərindən biri təxminən 12,000 m² sahədə maralfalfa (Napier otu) becərir. Bu bitki yüksək məhsuldarlığa malik çoxillik yem bitkisidir. O, təxminən 6–7 metr hündürlüyə çatdıqda biçilir və il ərzində 3–4 dəfə məhsul götürülə bilər. Layihə çərçivəsində bu kənd təsərrüfatı sahəsinin təsire məruz qalacağı gözlənilir. Xüsusilə, ötürücü xətt dirəkləri arasında keçiricilərin (kondüktorların) mövcudluğu səbəbindən bitkilərin kifayət qədər hündürlüyə çatmadan əvvəl biçilməsi zərurəti yarana bilər. Bu vəziyyət gəlir itkisi riski yaradır.</p> <p>Bu kontekstdə, mümkün olduğu halda layihə dizaynının həmin kənd təsərrüfatı</p>	

sahəsindən yayınacaq şəkildə yenidən nəzərdən keçirilməsi tövsiyə olunur. Əgər sahədən yayınmaq texniki baxımdan mümkün deyilsə, potensial gəlir itkilərini kompensasiya etmək üçün müvafiq kompensasiya və əlavə dəstək mexanizmlərinin hazırlanması zəruridir.

**Ağsu-
Ərəbuşağı
kəndi**

Ərəbuşağı kəndində, rayonun digər yaşayış məntəqələrindən fərqli olaraq, buğda və arpa istehsalından daha çox sarımsaq əkinçiliyi əsas kənd təsərrüfatı fəaliyyətidir. Müsahibələr zamanı sarımsaq yığımının may ayında baş tutduğu bildirildi.

Bu kontekstdə, layihə tikinti işlərinin məhsul mövsümündən sonra başlaması xahiş olunur. Əks halda, potensial məhsul itkisi üçün hər hansı kompensasiyanın mövcud bazar qiymətlərinə əsasən müəyyən edilməli olduğu qeyd edilib.

**Ağsu-
Gəgəli
kəndi**

Layihə marşrutunun mövcud elektrik ötürmə xəttinə paralel olduğu müşahidə olunur. Mövcud xəttin altında yerləşən ərazilərdə kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinin davam etdiyi və bu ərazilərin fəal şəkildə istifadə edildiyi müəyyən edilmişdir. Sahə səfərləri zamanı ziyarət edilən bir çox yaşayış məntəqəsində kənd təsərrüfatı istehsalının oxşar şəkildə davam etdirildiyi müşahidə edilmişdir. Bu, mövcud elektrik ötürmə xəttinin kənd təsərrüfatı istehsalına heç bir məhdudiyət yaratmadığını göstərir.

Bu vəziyyəti təsvir etmək üçün Gəgəli kəndində çəkilmiş bir fotosəkil əlavə edilmişdir.

**Yevlax-
Havarlı
kəndi**

Kənddə torpaq reyestri ilə bağlı problemi olan bir torpaq sahəsi müəyyən edilmişdir. Həmin sahənin sahibi dəqiq müəyyən olunmamışdır və hazırda bir neçə istifadəçi tərəfindən istifadə edilə bilər. Hüquqi sahib müəyyən edilənədək əkinlərə görə kompensasiya torpaq istifadəçisinə ödəniləcəkdir. Torpaq sahəsinə görə kompensasiya hüququ isə hüquqi sahib müəyyən olunana qədər saxlanılacaqdır.

**Ağdaş
Ərəb
kəndi**

- Sahə işləri zamanı üç yaşayış məntəqəsində kənd təsərrüfatı bağlarının mövcud olduğu müəyyən edilmişdir. Ötürmə xəttinin dirəklərinin dəqiq yerləşmə yerlərini göstərən heç bir nişanlama aparılmadığı üçün bağ sahibləri ağac əkməyə davam edir və ya yeni ağac əkmək məsələsində tərəddüd edirlər.

Buna görə də layihə marşrutu boyunca aydın nişanlamanın aparılması vacibdir. Bundan əlavə, layihədən təsirlənən ağaclar tam bərpa (əvəzetmə) yanaşması əsasında kompensasiya olunmalıdır. Ağac sahiblərinin itkilərinin GBP çərçivəsində nəzərə alınıb-alınmayacağı qiymətləndirilməlidir.

5.5. Qeyri-rəsmi istifadəçilər

Aktivlərin siyahıya alınması zamanı heç bir qeyri-rəsmi istifadəçi müəyyən edilməmişdir. Lakin sonrakı məlumatların təhlili və sahə verifikasiyası prosesində bəzi özəl mülkiyyətli torpaq sahələrində qeyri-rəsmi istifadə ehtimalının mövcud olduğu müşahidə edilmişdir. Bu çərçivədə Yevlax rayonunda bir qeyri-rəsmi istifadəçi müəyyən edilmişdir.

Fermerlər və yerli hakimiyyət orqanları ilə aparılmış müsahibələrdən əldə olunan məlumatlara əsasən, layihə ərazisində qeyri-rəsmi torpaq istifadəsinin ümumi səviyyəsi çox aşağıdır. Bununla belə, qiymətləndirmə məqsədləri üçün ehtiyatlı yanaşma tətbiq edilmişdir. Mülkiyyət statusu qeyri-müəyyən olan 21 özəl torpaq sahəsi və servituddan təsirlənmiş 117 sahə qeyri-rəsmi istifadə baxımından potensial riskli kimi müəyyən edilmişdir.

Tam verifikasiya aparılmadığı üçün ehtiyat yanaşma əsasında bu sahələrin hamısında qeyri-rəsmi istifadəçilərin mövcud ola biləcəyi fərz edilmişdir. Bu səbəbdən qeyri-rəsmi istifadəçilərin maksimum potensial sayı 138 nəfər olaraq qiymətləndirilmişdir. Bu fərziyyə ən pis ssenarini əks etdirir və bütün potensial təsirlənmiş istifadəçilərin təsirin qiymətləndirilməsi və azaldılması planına daxil edilməsini təmin etmək məqsədi daşıyır.

İşlərə başlamazdan əvvəl potensial təsirlənmiş bütün torpaq sahələri üzrə LİQ və Nəzarət Mühəndisi tərəfindən sahə verifikasiyası aparılacaq və qeyri-rəsmi istifadəçilər müəyyən ediləcəkdir. Təsdiqlənmiş istifadəçilər qeydiyyatla alınacaq, hüquqları barədə məlumatlandırılacaq və KFP-yə uyğun olaraq kompensasiya və dəstək tədbirlərinə daxil ediləcəklər. Təsirlənmiş aktivlər üzrə kompensasiya torpağa daxil olmadan əvvəl ödəniləcək və bütün müvafiq tədbirlər həyata keçirilmədən heç bir işə başlanılmayacaqdır. Bütün hallar sənədləşdiriləcək, monitorinq ediləcək və Layihənin Şikayət Mexanizmi çərçivəsində baxılacaqdır. Qeyri-rəsmi istifadəçilər müəyyən edildiyi halda, təsirlənmiş bütün aktivlər üzrə kompensasiya ödənişlərinə görə Podratçı və "Azərenerji" məsuliyyət daşıyacaqdır.

Cədvəl 5-18 Qeyri-rəsmi istifadəçilər

No	Rayon	Təsirin növü	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Qeyri-rəsmi istifadəçilərin təxmini sayı
1	Ağdaş	Dayaq yeri	1	1
2	Ağsu	Dayaq yeri	3	4
3	Göyçay	Dayaq yeri	3	9
4	Yevlax	Dayaq yeri	6	7
5	Ümumi	Dayaq yeri	13	21
No	Rayon	Type of Impact	Yaşayış məntəqələrinin sayı	Qeyri-rəsmi istifadəçilərin təxmini sayı
1	Ağsu	Servitut	1	1
2	Göyçay	Servitut	5	46
3	Yevlax	Servitut	4	70
	Ümumi	Servitut	10	117

Mənbə: Azərenerji Siyahıyaalma üzrə məlumat bazası, 2026

5.6. Kumulyativ Təsirlər

Layihə marşrutu mümkün qədər mövcud ötürmə xəttinin boyunca planlaşdırılmışdır. Lakin bu halda əvvəllər torpaq sahəsindən xətt keçmiş torpaq mülkiyyətçiləri "Azərenerji"-nin xətti tərəfindən ikinci dəfə təsirlənə bilər.

Bununla belə, aparılan müsahibələr zamanı iştirakçıların yalnız 4%-i əvvəllər torpaqlarından başqa bir layihənin keçdiyini bildirmişdir. Buna görə də layihənin kumulyativ təsirlərinin məhdud olacağı gözlənilir.

Rayon -	Hə	Yox	Ümumi	Has your land been affected by any other project before - If yes explain
Ağdaş	6	121	127	Elektrik dirəkləri sahədə quraşdırılmışdır; Sahədən elektrik xətti keçir.
Ağsu	8	164	172	Elektrik dirəkləri sahədə quraşdırılmışdır; Sahədən elektrik xətti keçir; Sahədən su xətti keçir; Su kəsintisi
Göyçay	4	137	141	Sahədən elektrik xətti keçir; Sahədən su xətti keçir.
Hacıqabul	4	27	31	Elektrik dirəkləri sahədə quraşdırılmışdır.
İsmayıllı	0	3	3	
Mingəçevir	0	2	2	
Şamaxı	3	71	74	Sahədən su xətti keçir; Yol sahədən keçir.
Yevlax	1	45	46	Azərənərji-yə məxsus elektrik dirəkləri.
Ümumi	26	570	596	
%	4%	96%	100%	

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

6. Azaldıcı tədbirlər, kompensasiya və dolanışığın bərpası tədbirləri

Layihənin torpaq əldə olunması və dolanışiq təsirlərinə yanaşması tikintidən əvvəlki, tikinti və tikintidən sonrakı mərhələlər üzrə tətbiq olunan ardıcıl iyerarxiya — qarşısının alınması, minimuma endirilməsi, kompensasiya və bərpa — əsasında qurulmuşdur. Bu çərçivə torpaq, aktivlər və dolanışiq üzərindəki bütün təsirlərin milli qanunvericiliyə və tətbiq olunan beynəlxalq standartlara, o cümlədən Dünya Bankının ESS5 tələblərinə və tam əvəzləmə dəyəri prinsiplərinə tam uyğun şəkildə idarə olunmasını təmin edir.

6.1. Tikinti mərhələlərinə uyğun olaraq

6.1.1. Tikintidən əvvəlki mərhələ: Qarşısının alınması və planlaşdırma

Tikintidən əvvəlki mərhələnin əsas məqsədi erkən planlaşdırma, marşrutun optimallaşdırılması və proaktiv maraqlı tərəf əlaqələri vasitəsilə təsirlərin qarşısını almaq və onları minimuma endirməkdir. Bu mərhələdə əsas risklərə layihə barədə potensial təsirlənmiş icmalar arasında məlumatlılığın aşağı olması, ötürmə xəttinin yekun marşrutu ilə bağlı qeyri-müəyyənlik və özəl mülkiyyətdə olan torpaqlara, o cümlədən bağlara və tikililərə mümkün təsirlər daxildir.

Bu risklərin aradan qaldırılması üçün Podratçı LTŞ-lərlə davamlı və səmərəli kommunikasiya təmin etmək məqsədilə xüsusi Sosial mütəxəssis cəlb ediləcəkdir. Dirək yerləri sahədə fiziki olaraq işarələnəcək və bütün torpaq mülkiyyətçiləri və istifadəçilər rəsmi şəkildə məlumatlandırılacaq, o cümlədən ESS5 tələblərinə uyğun olaraq “son tarix” (cut-off date) açıqlanacaqdır.

Bu mərhələdə əsas azaldıcı tədbirlərdən biri “Azərbaycan” və Podratçı tərəfindən birgə həyata keçiriləcək mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatıdır. Bu tədqiqatın məqsədi ötürmə xəttinin marşrutunu dəqiqləşdirmək və texniki cəhətdən mümkün olan maksimum səviyyədə bağlar, tikililər və intensiv becərilən sahələr kimi həssas aktivlərdən yayınmaqdır. Texniki baxımdan mümkün olduqda, dirək yerləri torpaq sahələrinin mərkəzindən kənarlara və ya mövcud yol kənarı dəhlizlərinə doğru dəyişdiriləcəkdir.

Marşrut yekunlaşdırıldıqdan sonra aktivlərin siyahıya alınması yenilənəcək və bütün təsirlənmiş aktivlərin dəqiq şəkildə əks etdirilməsi təmin ediləcəkdir ki, bu da sonrakı kompensasiya və azaldıcı tədbirlər üçün əsas rol oynayacaqdır.

Tikintidən əvvəlki mərhələdə həmçinin ətraflı tikinti qrafiki hazırlanacaqdır. Potensial təsirləri minimuma endirmək məqsədilə tikinti işlərinə ilkin olaraq istifadə olunmayan dövlət torpaqlarında başlanılacaqdır.

6.1.2. Tikinti mərhələsi — Sahəyə daxil olmadan əvvəl: Təsirlərin müəyyən edilməsi və kompensasiya

Hər hansı sahə fəaliyyətlərinə başlamazdan əvvəl Layihə torpağa giriş, müvəqqəti istifadə və ya aktiv zərərlərindən potensial təsirlənə biləcək bütün şəxslərin müəyyən edilməsini, məlumatlandırılmasını və tikintidən əvvəl kompensasiya olunmasını təmin edəcəkdir.

Dövlət və bələdiyyə torpaqları üzrə “Azərbaycan” həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi torpaq istifadəçilərini müəyyən edəcək və müvafiq torpaq sahibi qurumlar və hüquqi icarəçilərlə bütün zəruri razılıq prosedurlarını tamamlayacaqdır. Qeyri-rəsmi istifadəçilər də müəyyən edilərək lazımi qaydada məlumatlandırılacaqdır. Daha sonra Podratçı bütün təsirlənmiş mülkiyyətçilər/istifadəçilərlə Torpağa Giriş Protokollarını (LEP) hazırlayıb icra edəcək və işlərə başlamazdan əvvəl təsirlənmiş aktivlər üzrə kompensasiya təmin edəcəkdir.

Xüsusi mülkiyyətdə olan torpaq sahələri üzrə Podratçı tələb olunan giriş yollarını və müvəqqəti servitut sahələrini müəyyən edəcək, həmçinin təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçilərini, istifadəçiləri və qonşu sahələrin sakinlərini əvvəlcədən məlumatlandıracaqdır. Dayaq yerlərində daimi torpaq əldə olunması üzrə tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiyaya görə məsuliyyət “Azərbaycan”-yə məxsusdur. Kumulyativ təsir hallarında (məsələn, torpaq sahəsinin artıq mövcud ötürmə xətti servitutu altında olması) əlavə 10% kompensasiya tətbiq

ediləcəkdir. Tikinti üçün daimi yollar inşa edilməyəcək; bunun əvəzinə mövcud yollar və zəruri hallarda açılan müvəqqəti yollar istifadə olunacaq və işlər başa çatdıqdan sonra torpaq əvvəlki vəziyyətinə qaytarılacaqdır.

Əkinlərin mövcud olduğu hallarda Layihə ilk növbədə tikinti işlərini məhsul yığımından sonra planlaşdırmağa çalışacaqdır. Bu mümkün olmadıqda, Podratçı cari mövsüm üzrə məhsul itkilərini əhatə edən bazar dəyəri əsasında kompensasiya ödəyəcəkdir. Gəlir gətirən ağaclar xalis gəlir dəyəri əsasında, təsirlənmiş tikililər isə tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiya olunacaqdır.

Bu kompensasiya hüquqları ESS5 tələblərinə uyğun olaraq hüquqi statusundan asılı olmayaraq torpaq mülkiyyətçilərinə, rəsmi və qeyri-rəsmi istifadəçilərə eyni şəkildə təbiiq olunur.

6.1.3. Tikinti mərhələsi — Tikinti zamanı: Təsirlərin idarə olunması və əlavə kompensasiya

Tikinti dövründə əsas risklər gözlənilməz aktiv zərərləri, dolanışığın pozulması, eləcə də icma infrastrukturunu və təhlükəsizliyinə təsirlərlə bağlıdır.

İşlərə başlamazdan əvvəl bütün təsirlənmiş şəxslər Layihənin mövcud Şikayət Mexanizmi barədə məlumatlandırılacaq, beləliklə narahatlıqların vaxtında və əlçatan şəkildə qaldırılması və həlli təmin ediləcəkdir. Mövcud mexanizm şikayətlərin idarə olunması üçün iki səviyyəli struktur əsasında qurulmuşdur. Podratçı tikinti zamanı zərərlərin minimuma endirilməsi üçün giriş yollarının, iş dəhlizlərinin və material saxlanılan sahələrin diqqətlə idarə olunmasını təmin edəcəkdir.

Torpağa Giriş Protokolları çərçivəsində əvvəlcədən razılaşdırılmış kompensasiya həddlərindən kənar əkinlərə, ağaclara və ya tikililərə zərər dəydiyi hallarda, Podratçı bu aktivlər üçün əlavə kompensasiya təmin edəcəkdir. İcma infrastrukturuna — o cümlədən yerli yollar və suvarma sistemlərinə — dəyən zərərlər baş verdiyi kimi operativ şəkildə bərpa ediləcəkdir.

Podratçı tikinti müddəti ərzində icma sağlamlığı və təhlükəsizliyi tədbirlərini də həyata keçirəcəkdir. Bu tədbirlərə nəqliyyatın idarə olunması, tikinti sahəsində təhlükəsizlik tədbirləri və mal-qaranın aktiv iş sahələrinə daxil olmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər daxildir.

6.1.4. Tikintidən sonrakı mərhələ: Torpağın bərpası və bağlanış

Tikinti işlərinin tamamlanmasından sonra Layihənin diqqəti təsirlənmiş torpaqların tam bərpasına və müvəqqəti təsirlərin rəsmi şəkildə bağlanmasına yönəlir.

Tikinti fəaliyyətləri nəticəsində müvəqqəti təsirlənmiş bütün torpaqlar əvvəlki kənd təsərrüfatı və ya digər istifadə məqsədləri üçün uyğun vəziyyətə qaytarılacaqdır. Podratçı hər bir təsirlənmiş tərəf — torpaq mülkiyyətçiləri, icarəçilər, qeyri-rəsmi istifadəçilər və bizneslər — ilə Torpaqdan Çıxış Protokolu (LEXP) hazırlayacaq və icra edəcəkdir. Bu protokol torpağın təsirlənmiş şəxsin məmnuniyyəti ilə adekvat şəkildə bərpa olunduğunu təsdiqləyəcəkdir.

İcma infrastrukturuna dəyən hər hansı zərər aradan qaldırılacaq və obyektlər tikintidən əvvəlki vəziyyətinə qaytarılacaqdır. Bununla bağlı müvafiq yerli orqanlardan rəsmi təsdiq alınacaqdır.

6.2. Daimi və müvəqqəti servitut sahələri

Dirək yerləşmələri üzrə daimi torpaq əldə olunması ilə yanaşı, Layihə həm daimi, həm də müvəqqəti servitut zonalarında təsirlərə səbəb olacaqdır.

Daimi servitut zonalarında torpaq mülkiyyətçiləri torpağa tam mülkiyyət hüququnu saxlayacaq və kənd təsərrüfatı fəaliyyəti müvafiq əməliyyat məhdudiyyətləri çərçivəsində davam etdirilə biləcəkdir. Daimi servitut daxilində tikinti zamanı yaranan əkin, ağac və tikili təsirləri kompensasiya ediləcəkdir: əkin itkiləri bazar dəyəri

İlə, gəlir gətirən ağaclar xalis gəlir dəyəri əsasında, tikililər isə tam əvəzləmə dəyəri ilə. Daimi servitut sərhədindən kənarda, lakin ona yaxın yerləşən və tikinti fəaliyyətlərindən təsirlənən tikililər də müraciət əsasında tam əvəzləmə dəyəri ilə kompensasiya üçün uyğun hesab olunacaqdır. Servitut üzrə layihə yalnız mövcud əkinlərə, ağaclarla və tikililərə dəyən zərər və itkiləri kompensasiya edəcəkdir; torpağın dəyərində azalma gözlənilmir. Bu mövzu üzrə hazırlanmış “Servitut üzrə Ekspert Hesabatı – 500 kV Nəvahi HÖX, 235 km” Əlavə 1.13-də təqdim olunmuşdur.

İstismar və texniki xidmət mərhələsində “Azərbaycan” daimi servitut zonasında torpaq, əkinlər, ağaclar və digər aktivlərə texniki xidmət işləri nəticəsində dəyən hər hansı zərərin vaxtında müəyyən edilərək kompensasiya olunmasını təmin edəcəkdir. Bu təsirlər müntəzəm yoxlamalar, təmir işləri, fəvqəladə müdaxilələr və ya texniki heyətin və avadanlıqların sahəyə çıxışı nəticəsində yarana bilər. Kompensasiya tikinti mərhələsində tətbiq olunan eyni prinsiplərə uyğun olaraq veriləcəkdir: əkinlər üçün bazar dəyəri, ağaclar üçün xalis gəlir dəyəri və tikililər üçün tam əvəzləmə dəyəri. Mümkün olduğu hallarda təsirlənmiş torpaq mülkiyyətçiləri və istifadəçiləri planlaşdırılmış texniki xidmət işləri barədə əvvəlcədən məlumatlandırılacaq və texniki xidmətlə bağlı təsirlərlə əlaqədar şikayətlərin operativ və şəffaf şəkildə baxılması üçün xüsusi şikayət mexanizmi mövcud olacaqdır.

Müvəqqəti servitut təsirləri — əsasən giriş yolları və tikinti dəhlizləri ilə bağlı olan təsirlər — eyni kompensasiya prinsipləri əsasında idarə olunacaqdır. Müvəqqəti servitut zonalarında təsirlənmiş bütün əkinlər, ağaclar və tikililər tam şəkildə kompensasiya ediləcəkdir, çünki müvəqqəti tikinti təsirləri layihənin birbaşa izindən kənara da yayıla bilər.

6.3. Həssas qruplar və gender təsirləri üzrə tədbirlər

Layihə həssas fərdlərin və ev təsərrüfatlarının xüsusi vəziyyətlərini nəzərə almaq üçün məqsədli tədbirləri əhatə edir. Dayaq yerlərində daimi torpaq əldə olunması nəticəsində təsirlənmiş həssas şəxslərə standart torpaq kompensasiyasına əlavə olaraq bir aylıq minimum əməkhaqqı məbləğində əlavə ödəniş veriləcəkdir. Bu tədbir, köçürülmə və ya aktiv itkilərinin təsirlərini daha çətin qarşılayan şəxslərin dolanışığının bərpasını və yaşayış səviyyəsinin qorunmasını dəstəkləmək məqsədi daşıyır və ESS5-in həssas qruplara fərqləndirilmiş dəstək tələblərinə uyğundur.

Genderlə bağlı risklərin aradan qaldırılması məqsədilə Layihə bütün işçilər (birbaşa və podratçı) üçün Davranış Kodeksi tətbiq ediləcəkdir. Bu kodeksdə cinsi istismar və zorakılıq (SEA) və hər hansı formada təcavüz və təzyiqliq açıq şəkildə qadağan olunacaq və sıfır tolerantlıq prinsipi əsasında, o cümlədən müqavilənin ləğvi kimi tədbirlərlə icra olunacaqdır. Layihənin şikayət mexanizmi gender əsaslı zorakılığa həssas şəkildə qurulmuşdur — məxfi, qadınlar üçün əlçatan və yerli və ya rayon səviyyəsində dəstək xidmətlərinə yönləndirmə mexanizmini özündə ehtiva edir. Bundan əlavə, Layihənin Podratçı şirkətində qadın İcma Əlaqələndirmə Mütəxəssisi (CLO) fəaliyyət göstərəcək və qadınlarla birbaşa əlaqəni təmin edəcəkdir.

6.4. Dolanışığın Bərpası

A. Məqsəd və əhatə dairəsi

Bu Güzəranın Bərpası Planı (GBP) Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Standartı 5-ə (ESS5) uyğun olaraq hazırlanmışdır və məqsədi torpaq əldə olunması və servitut fəaliyyətləri nəticəsində dolanışığına təsir göstərilən Təsirlənən Şəxslərin (LTŞ) gəlir səviyyələrinin və yaşayış şəraitinin layihədən əvvəlki səviyyəyə bərpa olunmasını — mümkün olduqda isə yaxşılaşdırılmasını təmin etməkdir.

GBP xüsusilə nar, alma və digər meyvə ağacları daxil olmaqla çoxillik bitkilərin becərilməsi ilə məşğul olan bağ sahiblərinə və fermerlərə yönəldilmişdir. Bu qruplar illik bitki istehsalçıları ilə müqayisədə daha yüksək dolanışığı risklərinə məruz qalır, çünki onların investisiyaları uzunmüddətli, ağacların məhsuldar mərhələyə çatması üçün uzun vaxt tələb olunur və məhsuldarlığın qismən və ya müvəqqəti itirilməsi çoxillik gəlir axınlarına yığılan təsir göstərir.

B. Əsas dolanışığı riskləri

Təsirin qiymətləndirilməsi bağ sahibləri və çoxillik bitki istehsalçıları üçün standart kompensasiyadan əlavə xüsusi azaldıcı tədbirlər tələb edən fərqli risk profilini müəyyən etmişdir.

Ən birbaşa risk dirək yerlərində və tikinti giriş yollarında məhsuldar ağacların — nar, alma və digər növlərin — itirilməsidir. İllik bitkilərdən fərqli olaraq, çoxillik ağaclar yenidən əkildikdən sonra tam məhsuldarlığa çatmaq üçün bir neçə il tələb edir. Bu isə uzadılmış gəlir boşluğu yaradır və standart məhsul kompensasiyası düzgün hesablanmadıqda bu boşluğu tam əhatə etməyə bilər.

Tikinti işləri, xüsusilə pik vegetasiya dövrlərindən qaçmaq mümkün olmadıqda, məhsul yığıcı dövrlərini müvəqqəti olaraq poza bilər. Ağaclar birbaşa kəsilməsə belə, giriş yollarına müdaxilə, torpağın sıxlaşması və qonşu sahələrdə aparılan fəaliyyətlər məhsuldarlığa tikinti sahəsindən daha geniş ərazidə təsir göstərə bilər.

Təsirlənmiş fermerlər həmçinin məsləhətləşmələr zamanı aktivlərin qiymətləndirilməsinin adekvatlığı ilə bağlı narahatlıqlarını bildirmiş, kompensasiyanın yalnız əvəzləmə dəyərini deyil, çoxillik bitkilərin gəlir gətirmə potensialını da tam əks etdirib-etdirməyəcəyini sual etmişlər.

C. Dolanışığın bərpası prinsipləri

LRP həm ESS5 tələblərini, həm də layihə ərazisindəki fermerlərin spesifik dolanışiq kontekstini əks etdirən prinsiplər əsasında hazırlanmışdır.

Kompensasiya dolanışığın bərpası üçün zəruri, lakin xüsusilə çoxillik bitki istehsalçıları üçün həmişə kifayət edən şərt kimi qəbul edilmir. Buna görə LRP yalnız maliyyə ödənişləri ilə məhdudlaşmır, həm də aktiv itkiləri ilə məhsuldarlığın bərpası arasında yaranan dövrü kompensasiya etmək üçün məqsədli natura dəstəyi tədbirlərini əhatə edir.

LRP həmçinin qarşısının alınması və minimuma endirilməsini əsas prioritet kimi müəyyən edir, çünki baş verməyən təsirlərin bərpasına ehtiyac olmur. Təsirlərin qarşısını almaq mümkün olmadıqda isə LRP təsirin xarakterinə, şiddətinə və müddətinə uyğun olaraq mərhələli tədbirlər sistemini nəzərdə tutur.

D. Dolanışığın bərpası tədbirləri

Təsirlərin qarşısının alınması və minimuma endirilməsi

Dolanışiq risklərinə qarşı ilk və üstünlük verilən yanaşma onların qarşısının alınmasıdır. “Azərenerji” və Podratçı tərəfindən birgə həyata keçiriləcək mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatı bu məqsəd üçün əsas vasitədir və dirək yerlərinin və giriş yollarının bağ sahələri və yüksək dəyərli çoxillik əkin sahələri ilə kəsişməsini minimuma endirmək üçün optimallaşdırılmasına imkan verir. Dirək yerlərinin kənd təsərrüfatı torpaqlarından tam qaçınması mümkün olmadıqda, mümkün qədər sahələrin kənarlarına yaxın yerləşdirilməsi təmin ediləcək, beləliklə daimi təsirlənən məhsuldar torpaq sahəsi azaldılacaqdır.

Tikinti qrafikinə planlaşdırılması da təsirlərin qarşısının alınması üçün mühüm tədbirdir. Əməliyyat baxımından mümkün olduqda, məhsuldar sahələrdə və onların ətrafında tikinti işləri əsas vegetasiya və məhsul yığıcı dövrlərindən kənar vaxtlara planlaşdırılacaqdır. Bu, fiziki təsirlərin tam qarşısını almaq mümkün olmadıqda belə, gəlir dövrlərinə təsiri minimuma endirməyə kömək edəcəkdir. Kənd təsərrüfatı torpaqlarından keçən giriş yollarının əhatə dairəsi də minimuma endiriləcək və onların konkret marşrutu torpağın məhsuldarlıq dəyəri nəzərə alınmaqla müəyyən ediləcəkdir.

Kompensasiya tədbirləri

Dolanışığa təsirlərin qarşısını almaq mümkün olmadıqda, kompensasiya ESS5-in tam əvəzləmə dəyəri prinsipinə uyğun olaraq ödəniləcəkdir. Gəlir gətirən ağaclar üçün bu, yalnız fiziki aktivin və ya tingin dəyərinə deyil, həmin ağacların məhsuldar ömrü ərzində yaradacağı gəlirin xalis cari dəyərinə əsaslanır. Bu yanaşma

əvəzləyici ağacların məhsuldar mərhələyə çatması üçün tələb olunan müddətdə itirilən gəlirin də kompensasiyada tam əks olunmasını təmin edir.

Təsirlənmiş əkinlər cari mövsüm üzrə istehsal itkisini əhatə edən bazar dəyəri əsasında kompensasiya ediləcəkdir. Bütün hallarda kompensasiya torpağa daxil olmadan əvvəl ödəniləcək və bu, ESS5 tələblərinə və Torpağa Giriş Protokolu (TGP) prosesinə uyğun olacaqdır.

Ünvanlı dolanışıq bərpa dəstəyi

Bağ sahibləri və çoxillik bitki istehsalçılarının üzleşdiyi spesifik riskləri nəzərə alaraq, Layihə maliyyə kompensasiyasını tamamlayan məqsədli dolanışıq dəstəyi paketi həyata keçirəcəkdir. Bu dəstək kompensasiyanın alınması ilə məhsuldarlığın bərpası arasında yaranan boşluğu aradan qaldırmağa yönəlmişdir; bu boşluq çoxillik kənd təsərrüfatı üçün xarakterikdir və yalnız pul kompensasiyası ilə tam aradan qaldırılmaya bilər.

Bu dəstəyin əsas elementi kənd təsərrüfatı yardım proqramıdır. Bu proqram çərçivəsində təsirlənmiş növlər üzrə (o cümlədən nar və digər meyvə ağacları) əvəzedici tinglər təqdim ediləcək, həmçinin bağların yenidən salınması və məhsuldarlığın optimallaşdırılması üzrə texniki məsləhətlər veriləcəkdir. Bu dəstək yalnız yenidən əkinin təmin edilməsinə deyil, həm də təsirlənmiş fermerlərin əvvəlki səviyyəyə uyğun məhsuldarlıq və keyfiyyətə malik bağları bərpa etməsinə yönəlmişdir. Fermerlərin daha səmərəli əkin üsullarından və ya daha uyğun sort seçimindən faydalana biləcəyi hallarda, texniki dəstək ESS5-in yalnız bərpa deyil, həm də yaxşılaşdırma məqsədinə uyğun olaraq bu imkanları da nəzərə alacaqdır.

İcra mexanizmləri

LRP-nin effektiv həyata keçirilməsi üçün məsuliyyətlərin aydın şəkildə bölüşdürülməsi vacibdir. "Azərenerji" dirək yerlərində daimi torpaq əldə olunması ilə bağlı bütün kompensasiya məsələlərinə, o cümlədən daimi servitut zonalarında ağac və əkinlərə görə kompensasiyaya görə əsas məsuliyyəti daşıyır. Podratçı isə LEP-lərin icrasına, müvəqqəti təsirlərə görə kompensasiyaların ödənilməsinə, müvəqqəti təsirlənmiş bütün torpaq və aktivlərin bərpasına, həmçinin məqsədli dolanışıq dəstəyi proqramının həyata keçirilməsinə cavabdehdir.

Podratçı komandasının tərkibində fəaliyyət göstərəcək xüsusi Sosial mütəxəssis gündəlik icraya nəzarət edəcək, təsirlənmiş LTŞ-lərlə davamlı əlaqəni təmin edəcək və dolanışıqla bağlı məsələlər üzrə əsas əlaqə nöqtəsi olacaqdır. Bu fəaliyyətlər "Azərenerji"-nin Sosial Məsuliyyət üzrə mütəxəssisi ilə koordinasiya şəraitində həyata keçiriləcəkdir, çünki KFP ilə bağlı məsələlərin icrasına görə yekun məsuliyyət onlara məxsusdur. Sosial mütəxəssis həmçinin icra prosesinin monitorinqinə cavabdeh olacaq və dolanışıqın bərpasının planlaşdırıldığı kimi getmədiyi halları eskalasiya edəcəkdir.

Monitorinq və qiymətləndirmə

Dolanışıqın bərpası tədbirlərinin effektivliyi KFP çərçivəsində daxili və xarici monitorinq vasitəsilə qiymətləndiriləcəkdir. Təsirlənmiş ev təsərrüfatları ilə mütəmadi aralıqlarla təkrar məsləhətləşmələr aparılacaqdır ki, bərpa tədbirlərinin gözlənilən nəticələri verib-vermədiyi qiymətləndirilsin və yaranan boşluqlar müəyyən edilsin. Monitorinq nəticələri dolanışıqın bərpasının planlaşdırıldığı kimi getmədiyini göstərsə, müvafiq düzəldici tədbirlər operativ şəkildə müəyyən ediləcək və həyata keçiriləcəkdir. Monitorinq nəticələri layihənin ümumi sosial monitorinq çərçivəsində hesabatlandırılacaq və zəruri hallarda Dünya Bankı ilə paylaşılacaqdır.

7. Tətbiq Prosesi, hüquqa malikolma və hüquqlar matrisi

7.1. Öhdəliklər

Mövzu	Öhdəliklər
Azərenerji Layihə İcra Qrupu (LİQ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mikro-marşrut tətqiqatlarına nəzarət 1. Dayaq yerlərinin işarələnməsi 2. Məsləhətləşmə, maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi və məlumat mübadiləsi 3. Şikayət mexanizminin (ŞBM) fəaliyyəti və maraqlı tərəflərlə kommunikasiya 4. Tikinti podratçısının və ŞBM ilə bağlı bütün şəxslərin ŞBM prosedurları üzrə potensialının artırılması və təlimləndirilməsi 5. Tikinti podratçısının KFP icra etməsinin auditi, tövsiyələrin verilməsi və əlavə tədbirlərə ehtiyacın müəyyən edilməsi 6. Layihə ilə bağlı bütün şikayətlərin müəyyən edilmiş müddətlərə uyğun şəkildə qeydiyyatı, araşdırılması və həllini əhatə edən ŞBM-in tam idarə olunması 7. Müvafiq maraqlı tərəflərlə razılıq formalarının imzalanması 8. Təsirə məruz qalan və ya hüquq pozuntuları və/və ya imkanlar üçün LTŞ-lərə kompensasiya və/və ya hüquqların müdafiəsi 9. Kompensasiyanın ödənilməsi, dolanışıq vasitələrinin bərpası prosesləri və institusional təhlil üçün Rüblük Tərəqqi Hesabatlarının (QPR) hazırlanması, KFP-nin həyata keçirilməsinin irəliləyişini izləmək üçün sistemik monitoring və quraşdırma (M&E) çərçivəsi yaradır. 10. LİQ aşağıdakıları təsdiqləmək üçün daxili monitoring aparacaq: <ul style="list-style-type: none"> • Bütün uyğun LTŞ-lər tam kompensasiya və yardımların alınması • Dolanışıqın bərpası tədbirləri planlaşdırıldığı kimi həyata keçirilir • Həssas LTŞ-lər ünvanlı dəstək almışlar
Maliyyə Nazirliyi (MN)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Məsləhətləşmə, qiymətləndirmə, KFP hazırlanması və kompensasiya ödənişlərindən tutmuş bütün torpaq əldə etmə prosesinə nəzarət edir
Şikayətlərə Baxma Mexanizmi (ŞBM)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rayon icra hakimiyyəti torpaqların alınması və köçürülməsi məsələsinin LTŞ-lərdən və digər maraqlı tərəflərdən şikayətlərin qəbul edilməsi və həll edilməsi ilə bağlı olduğu hər yerdə LTŞ yaradacaq. 2. Şikayət həll olunmazsa, ŞBM şikayəti MN-ə göndərir.
Tikintiyə Nəzarət Mühəndisi (TNM)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tikinti podratçısının KFP-nin tətbiqinin auditi aparmaq, tövsiyələr vermək və əlavə tədbirlərin zəruri olub-olmadığını müəyyən etmək 2. Təsirə məruz qalan və ya itirilmiş aktivlər və/və ya imkanlar üçün LTŞ-lərə kompensasiya və/və ya hüquqların ödənilməsinin təsdiqi 3. Torpaq girişi və torpaq çıxışı protokollarının monitoringi 4. Podratçı tərəfindən alınan şikayətlərin monitoringi 5. Mikro marşrutlaşdırmaya nəzarət 6. Sahəyə daxil olmazdan əvvəl qeyri-rəsmi/rəsmi istifadəçilərin müəyyənləşdirilməsinin təsdiqi 7. Dünya Bankı tərəfindən kənar monitoring vasitəsilə Sosial Hazırlıq Hesabatının təsdiqlənməsindən sonra Podratçıya sahəyə girişə icazə verilməsi və davam etmək üçün Bildirişin hazırlanması. 8. Aylıq monitoring hesabatlarının hazırlanması 9. Sahə fəaliyyətlərinin təsdiq edilmiş planlara uyğunluğunu yoxlamaq

	<p>10. Uyğunsuzluq Hesabatları (NCR) vermək və E&S/SƏTƏM təhlükələri ilə bağlı işləri dayandırmaq səlahiyyətinə malikdir</p> <p>11. Sənədlərə Baxılması və Təsdiqlənməsi orqanı</p>
Tikinti Podratçısı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sahədə işləmək üçün tam ştatlı Sosial Mütəxəssisin işə götürülməsi 2. Mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatının aparılması və marşrutun yekunlaşdırılması, mümkün olduqda strukturlara və gəlir gətirən ağaclara qarşı yayınma yanaşmasının tətbiq edilməsi 3. Podratçı səviyyəsində Şikayət Mexanizminin idarə edilməsi və şikayətlərin müntəzəm olaraq LİQ-ə bildirilməsi 4. Sahə fəaliyyətlərinin müntəzəm olaraq monitorinqi (gündəlik, həftəlik, aylıq və s.) 5. Yaşayış məntəqələrində torpaq sahələrinə daxil olmazdan əvvəl rayon icra hakimiyyəti orqanları və LTŞ-lərlə məlumatlandırma tədbirlərinin aparılması və bu fəaliyyətlərin sənədləşdirilməsi 6. Torpaq Girişi və Torpaq Çıxışı Protokollarının hazırlanması və onların müvafiq maraqlı tərəflər tərəfindən imzalanmasının təmin edilməsi 7. Azərenerji LİQ-nin təsdiqi ilə müvafiq LTŞ-lərə ödənişlərin edilməsi və bu ödənişlərin qeydlərinin aparılması 8. Tikinti sahəsində zəruri icma sağlamlığı və təhlükəsizliyi tədbirlərinin həyata keçirilməsi 9. Heyvanların tikinti sahəsinə daxil olmasının və ya keçməsinin qarşısının alınması 10. Tikinti fəaliyyətlərindən (məsələn, məhsullara və ya infraqurultura dəyən ziyan) dəyən zərərin ödənilməsi və ya bərpasının təmin edilməsi

7.2. Hüquqa malik olma meyarları

Hüquqlar matrisi üzrə faydalardan yararlanmaq hüququ olan LTŞ-lər üçün uyğunluq meyarları aşağıda göstərilmişdir. Dayaq yerləşmələri və daimi servitutlardan təsirlənmiş LTŞ-lər bu hüquqlardan yararlanmaq

üçün son hüquqmüəyyənedici tarixdən əvvəl təsirə məruz qalmış olmalıdırlar. Müvəqqəti servitutlardan təsirlənmiş uyğun LTŞ-lər isə tikinti işləri zamanı müəyyən ediləcəkdir.

No	Torpaq Alma Növü	Təsirlərin Növü	Uyğunluq meyarları			
1	Dayaq Yerləri üçün Torpaq Alınması	Torpaqların alınması	Rəsmi Torpaq Sahibləri və/və ya payçılar			
			Rəsmi Torpaq Sahiblərinə məxsus bizneslər			
			Bələdiyyə və Dövlət Torpaq Sahibləri Qurumları			
			Həssas Qruplar			
			Kumulyativ Təsirlərdən Təsirlənən Torpaq Sahibləri			
		Torpaq sahələri, əkinlər, ağaclar və tikililərdən təsirlənmiş LTŞ-lər	Naməlum və ya Mübahisəli Mülkiyyəti Olan Torpaqlar üzərində Mülkiyyəti Qanuni Yolla Sənədləşdirə Bilən Sahiblər və payçılar			
			Rəsmi Torpaq Sahiblərinin və/və ya payçıların Torpaq İstifadəçiləri			
			Rəsmi Torpaq Sahiblərinə məxsus bizneslər			
			Rəsmi icarəçilərə məxsus bizneslər			
			Rəsmi icarəçilər			
Ümumi infrastrukturun (məsələn, yollar və s.) zədələnməsindən təsirlənmiş LTŞ-lər	Qeyri-rəsmi istifadəçilər					
	Müvafiq Rayon Nümayəndələri					
	Müvafiq Ümumi İnfrastruktur İstifadəçilərinin LƏTİ-ləri					
	2	Daimi servitut	Torpaq sahələri, əkinlər, ağaclar və tikililərdən təsirlənmiş LTŞ-lər	Rəsmi Torpaq Sahibləri və/və ya payçılar olan torpaq istifadəçiləri		
				Rəsmi Torpaq Sahiblərinə məxsus bizneslər		
Rəsmi icarəçilər						
Rəsmi Torpaq Sahiblərinin və/və ya Səhmdarlarının Torpaq İstifadəçiləri						
Qeyri-rəsmi istifadəçilər						
Ümumi infrastrukturun (məsələn, yollar və s.) zədələnməsindən təsirlənmiş LTŞ-lər			Müvafiq Rayon Nümayəndələri			
			Müvafiq ümumi infrastruktur istifadəçiləri olan LTŞ-lər			
			3	Müvəqqəti servitut	Torpaq sahələri, əkinlər, ağaclar və tikililərdən təsirlənmiş LTŞ-lər	Rəsmi torpaq mülkiyyətçilərinin və/və ya payçıların torpaq istifadəçiləri
						Rəsmi Torpaq Sahiblərinə məxsus bizneslər
						Rəsmi icarəçilərə məxsus bizneslər
Rəsmi icarəçilər						
Qeyri-rəsmi istifadəçilər						
Ümumi infrastrukturun (məsələn, yollar və s.) zədələnməsindən təsirlənmiş LTŞ-lər	Müvafiq Rayon Nümayəndələri					
	Müvafiq ümumi infrastruktur istifadəçiləri olan LTŞ-lər					

7.3. Son hüquqmüəyyənedici tarix

Dayaq yerləşmələri üzrə aktivlərin siyahıya alınması qiymətləndirmə şirkəti tərəfindən 03–29 sentyabr 2025-ci il tarixlərində, daimi servitut üzrə isə 03–29 oktyabr 2025-ci il tarixlərində aparılmışdır. Qiymətləndirmə hesabatları 03 noyabr 2025-ci il tarixində hazırlanmışdır. Lakin LTŞ-lərin əksəriyyəti bu proses barədə məlumatlı olmamış və layihənin təsirlənmiş əraziləri (dayaq yerləri, daimi servitut marşrutu və s.) barədə kifayət qədər məlumatlandırılmamışdır.

“Azərenerji” bildirmişdir ki, mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatı aparılacaq və bundan sonra yekun dirək yerləşmələri sahədə işarələnəcəkdir. Bu tədqiqatın 15 may 2026-cı il tarixinədək tamamlanacağı gözlənilmədiyindən, həmin tarix son hüquqmüəyyənedici tarix (“cut-off date”) kimi qəbul edilmişdir.

7.4. Hüquq Matrisi

Cədvəl 7-1. Hüquq Matrisi

Zərər	Təsir	Köçürülən şəxs	Malik olduğu hüquqlar
Kənd təsərrüfatı torpaqlarının itirilməsi ilə bağlı vaxt məhdudiyyəti – torpaqlar “Azərenerji”yə köçürülür	Dayaq yerləşmələri səbəbindən Şəxsi Sahələrdə Kənd Təsərrüfatı Torpaqlarının İtkisi (Hər dayaq yeri üçün orta hesabla 246 m ²)	Sahib – Mülkiyyət hüququ sahibləri – 1114 nəfər – 45868 m ²	Vergilər, qeydiyyat xərcləri və köçürmə haqları çıxılmaqla bazar məzənnəsinə əsasən əvəzetmə dəyəri ilə nağd kompensasiya.
		Sahib – Müəssisələr – 6 müəssisə – 21220 m ²	"Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, əlavə 20% kompensasiya hesablanır. Layihə üçün minimum kompensasiya məbləği 100.0 AZN olaraq müəyyən edilib.
		Sahib – Fərdi – Məhkəmədə və ya mübahisəli – 20 torpaq sahəsi – 2097 m ²	Əgər əvvəllər "Azərenerji" elektrik ötürücü xətti dayaq yerlərindən təsirlənən şəxslərin torpağından keçibsə, əlavə 10% ödəniş.
		Sahib – Fərdi – Naməlum Sahib – 21 torpaq sahəsi – 3400 m ²	Təsirə məruz qalan hissə əldə edildikdən sonra istifadəyə yararsız hala düşərsə, torpağın təsirə məruz qalmamış hissələri də kompensasiya olunacaq.
			Torpağa daxil olmamışdan əvvəl Razılıq Formalarına uyğun olaraq bütün hüquqi ödənişlərin yerinə yetirilməsi
			Bütün aktivlər üçün kompensasiyanın ödənildiyini təsdiq edən Torpaq Giriş Protokolu (TGP) vasitəsilə torpağa daxil olmaq
			Şikayət mexanizmi haqqında məlumat vermək
			Mübahisə olunan torpaqlar, məhkəmə prosesinə məruz qalması ehtimal olunan torpaqlar və ya rəsmi olaraq qanuni mülkiyyəti məlum olmayan torpaqlar hallarında mülkiyyət hüququnu qanuni şəkildə sənədləşdirə bilən şəxslərə torpaq kompensasiyasının ödənilməsi. Sahibinin məlum olmadığı hallarda, mülkiyyət mübahisəsi həll edildikdən sonra əldə ediləcək məbləğ əmanət hesabına köçürüləcək.

	Xüsusi, Bələdiyyə və Dövlət Torpaqlarında Rəsmi və qeyri-rəsmi istifadəçilərin məhsul itkisi	<p>Torpaq Mülkiyyətçiləri və Onların İstifadəçiləri – 45,868 m²</p> <p>Rəsmi icarəçilər – 22 nəfər – 14,704 m²</p> <p>Rəsmi İcarəçi biznesləri – 4 müəssisə – 20,902 m²</p> <p>Dövlət və Bələdiyyə Torpaqlarında Rəsmi İcarəçi Müəssisələri – 5 müəssisə – 20,902 m²</p> <p>Sahib – Özəl – Məhkəmə/mübahisəli və ya Potensial mübahisə – 2,097 m²</p> <p>Sahib – Özəl – Naməlum Sahib – Qeyri-rəsmi İstifadəçilər – 3,400 m²</p>	<p>Mümkün olduqda, tikintinin məhsul yığımından sonraya qədər təxirə salınması.</p> <p>Tikinti işlərinin məhsul yığımından sonraya qədər təxirə salınması mümkün olmadığı hallarda, itirilmiş məhsulun tam bazar dəyərində bərabər miqdarda nağd kompensasiya təmin ediləcək.</p> <p>Ödəniş həm torpaq sahiblərinə, həm qeyri-rəsmi istifadəçilərə, həm də icarəçilərə onların müvafiq pay torpaqları müqavilələrinə uyğun olaraq ödəniləcək.</p>
<p>Servitut altında qeydiyyatda alınmış, lakin orijinal torpaq sahiblərində qalan torpaq</p>	<p>Torpaq sahəsinin servitut hüququ "Azərenerji" adına qeydiyyatda alınıb və məhdudiyət səbəbindən hüquqlarının itirilməsi ehtimalı var.</p>	<p>Servitut altında olan torpaq sahibi</p> <p>Şəxsi torpaq sahələrində mülkiyyətçilərin və səhmdarların ümumi sayı 1785 nəfərdir. Rəsmi icarəçilərin sayı 34-dür. 11 müəssisədən ibarət ümumi özəl, dövlət və bələdiyyə torpaqlarında yerləşir.</p>	<p>Torpaq hüquqları servitut kimi qeydiyyatda alınır və torpaq sahibi ilə razılaşdırılaraq notariat qaydasında təsdiqlənir.</p> <p>Heç bir hüquq azalmadığı və ya təsirlənmədiyi təqdirdə kompensasiya ödənilməyəcək. Bu, kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlara şamil ediləcək və gələcək inkişaf hüquqlarının cari istifadəsinə təsir göstərməyəcək.</p>

Torpağın müvəqqəti itirilməsi	Tikinti və ya ötürmə xətlərinin quraşdırılması zamanı yaranan narahatlıqlar	Bütün PAP-lar, o cümlədən rəsmi sənədi olmayan istifadəçilər və özbaşına məskunlaşanlar	Təsirlənmiş torpaq sahələri və/ya ümumi infrastruktur layihədən əvvəlki vəziyyətinə qaytarılacaq və ya yenidən qurulacaq Torpağa daxilolma Torpağa Giriş Protokolu (TGP) əsasında həyata keçiriləcək və torpaq üzərindəki aktivlərə görə kompensasiya ödəniləcək Torpaq ilkin vəziyyətinə qaytarılacaq və Torpaqdan Çıxış Protokolu (TÇP) əsasında tərk ediləcək Şikayət mexanizmi haqqında məlumatın təqdim edilməsi
Sahədə olan məhsullar	Dayaq əsasının (fundamentinin) sahəsindən və ya digər daimi/müvəqqəti torpaq istifadəsi ərazilərindən əkinlərin götürülməsi	Bütün LTŞ-lər (o cümlədən hüquqsuz şəxslər)	Mümkün olduğu hallarda məhsul yığılmasını gözləmək Zərər görmüş torpaq sahəsindən əldə edilən ümumi illik məhsulun bazar dəyərində əsasən hesablanan ümumi gəlirə bərabər nağd kompensasiya Kompensasiya torpaq mülkiyyətçilərinə və icarədarlara/payçılara onların mövcud pay bölgüsü (sharecropping) razılaşmalarına uyğun olaraq ödəniləcək
Ağaclar	Mühafizə zonasından, dayaq əsasının sahəsindən və ya digər torpaq istifadəsi və məhdudiyət zonalarından çıxarılan ağaclar	Bütün LTŞ-lər (rəsmi sənədi olmayan torpaq istifadəçiləri də daxil olmaqla) – təxminən 4 nəfər, 38 ağac (20 meyvə ağacı, 18 meşə ağacı) Bundan əlavə, bütün LTŞ-lər üçün (rəsmi sənədi olmayan torpaq istifadəçiləri də daxil olmaqla) təsirlənən digər ağaclar	Nağd kompensasiya gəlirin əvəzlənməsini əks etdirməlidir. Meyvə ağacları eyni məhsuldarlığa malik ağacın yetişməsi üçün tələb olunan illərin sayı ilə bir ilin məhsulunun bazar dəyərinin vurulması əsasında qiymətləndiriləcəkdir.
Qeyri-yaşayış binaları və tikililər	Mühafizə zonası daxilində yerləşən tikililərin tam və ya qismən itirilməsi və ya təhlükəsizlik sərhədinə yaxınlığı səbəbindən sahiblərinin tələbi ilə alınması nəzərdə tutulan tikililər	Sahiblər (tikilinin qeydiyyatda olub-olmamasından və ya torpaq mülkiyyətinə malik olub-olmamasından asılı olmayaraq) – təxminən 3 nəfər, ümumi sahəsi 1,201 m ² olan 6 tikili	Təsirlənmiş tikililər/sabit aktivlər üçün amortizasiya və əməliyyat xərcləri nəzərə alınmadan bərpa dəyəri üzrə nağd kompensasiya Materialların sərbəst şəkildə götürülməsi (söküntü materialları), amortizasiya və əməliyyat xərclərinin tətbiq olunmaması Qismən təsir hallarında qalan tikilinin bərpası üçün tam nağd dəstəyin göstərilməsi

Həssas qrupa mənsubluğa görə yardım	Həssas şəxslərə təsir edən hər hansı təsir	Dirək yerlərindən təsirlənən və tərkibində həssas şəxslər olan 108 təsərrüfat müəyyən edilmişdir	Aktivlərin itirilməsinə görə kompensasiyaya əlavə olaraq ən azı bir aylıq minimum əməkhaqqı
Community assets or resources	İctimai infrastrukturun və ya təbii resursların itirilməsi və ya zədələnməsi	Bütün LTŞ-lər	Təsirlənmiş tikililərin və kommunal infrastrukturun (məsələn, piyada körpüləri, yollar, otlaq sahələri və s.) bərpası və ya yenidən qurulması

8. Qiymətləndirmə və yekun siyahıyaalma nəticələrinin xülasəsi

Torpaq əldə olunması və servitut hüquqları nəticəsində birbaşa təsirlənmiş sahələr üzrə aktivlərin siyahıya alınması və qiymətləndirmə hesabatları 11 avqust – 3 noyabr 2025-ci il tarixləri arasında tamamlanmışdır. Tətbiq olunmuş qiymətləndirmə metodologiyası və prosedurları ilə bağlı ətraflı məlumat aşağıda təqdim olunur.

Torpaq itkisinə görə kompensasiya Azərbaycan Respublikasının “Torpaqların alınması haqqında” Qanununun 55 və 58-ci maddələrinə uyğun olaraq hesablanır. Bu qanuna əsasən, əldə olunan torpaq üçün kompensasiyanın məbləği həmin torpağın bazar dəyərini müəyyən edilməsi yolu ilə hesablanmalıdır.

8.1. Qiymətləndirmə

8.1.1. Dayaq yerləşmələri üçün metodologiya

Dayaq yerləşmələri üçün qiymətləndirmə metodologiyası

1. Qiymətləndirmə yanaşmalarına ümumi baxış

Dayaq yerləşmələri üçün tələb olunan torpaqların qiymətləndirilməsi qüvvədə olan milli qanunvericiliyə və beynəlxalq yaxşı təcrübəyə uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. Aşağıdakı standart qiymətləndirmə yanaşmaları nəzərdən keçirilmişdir:

Xərc yanaşması: Bu yanaşma aktivin dəyərini onun əvəzlənməsi və ya yenidən yaradılması üçün tələb olunan xərclər əsasında, amortizasiya nəzərə alınmaqla hesablayır. Torpaq təbii resurs olduğu və insan tərəfindən yaradılmış aktiv olmadığı üçün bu yanaşma torpağın qiymətləndirilməsi üçün tətbiq edilə bilməz.

Gəlir yanaşması: Bu yanaşma aktivin gətirdiyi gözlənilən gəlir əsasında dəyərini müəyyən edilməsini nəzərdə tutur. Gəlir gətirən aktivlər (məsələn, əkinlər və ağaclar) üçün uyğun olsa da, bu kontekstdə torpağın qiymətləndirilməsi üçün əsas metod kimi uyğun hesab edilmir.

Müqayisəli satış yanaşması: Bu yanaşma torpağın dəyərini oxşar əmlakların son satış qiymətləri ilə müqayisə edərək müəyyən edir.

Bu, torpaq qiymətləndirilməsi üçün ən uyğun və geniş qəbul olunmuş metoddur və bu Layihə üçün tətbiq edilmişdir.

2. Müqayisəli satış yanaşmasının tətbiqi

Dayaq yerləşmələri üçün tələb olunan torpaq sahələrinin qiymətləndirilməsi müqayisəli (bazar) satış yanaşması əsasında həyata keçirilmişdir ki, bu da torpağın açıq və rəqabətli bazarda əldə edilə biləcəyi qiyməti əks etdirir. Bu metod çərçivəsində qiymətləndirilən torpaq sahəsinin dəyəri eyni və ya oxşar coğrafi ərazilərdə yerləşən müqayisə oluna bilən obyektlərin (“analoqların”) son satış əməliyyatlarının təhlili əsasında müəyyən edilir. The valuation process included the following steps:

i. Bazar məlumatlarının toplanması:

Yerli daşınmaz əmlak bazarından son torpaq alqı-satqıları və satış təklifləri üzrə məlumatların toplanması, o cümlədən onlayn mənbələrdən və bazar iştirakçılarından əldə edilən məlumatlar.

ii. Müqayisə olunan əmlakların seçilməsi:

Hər bir qiymətləndirmə halı üçün yerləşmə, ölçü, torpaq istifadəsi və bazar şəraiti baxımından oxşarlıq əsasında ən azı üç müqayisə edilə bilən torpaq sahəsinin müəyyən edilməsi.

iii. Məlumatların yoxlanılması:

Satış qiymətləri, fiziki xüsusiyyətlər, hüquqi status və əməliyyat şərtləri daxil olmaqla tranzaksiya məlumatlarının təsdiqlənməsi.

iv. Müqayisəli təhlil:

Seçilmiş hər bir müqayisə olunan əmlakın qiymətləndirilən torpaq sahəsi ilə aşağıdakı əsas amillər nəzərə alınmaqla müqayisəsi:

- Yerləşmə və əlçatanlıq
- Torpaq istifadəsi və təyinatı
- Sahənin ölçüsü və konfigurasiyası
- Fiziki və ekoloji xüsusiyyətlər
- Bazar şəraiti və satışın vaxtı

v. Düzəlişlər:

Müqayisə olunan əmlaklar ilə qiymətləndirilən sahə arasındakı fərqləri nəzərə almaq üçün düzəlişlər tətbiq edilmişdir.

Üstün xüsusiyyətlərə malik müqayisə olunan əmlaklar üçün mənfi düzəlişlər,

Daha zəif xüsusiyyətlərə malik olanlar üçün isə müsbət düzəlişlər tətbiq edilmişdir.

Düzəliş faizləri peşəkar mülahizələr, bazar təhlili və hər bir müqayisə meyarının nisbi əhəmiyyəti əsasında müəyyən edilmişdir.

vi. Bazar dəyərinin müəyyən edilməsi:

Müqayisə olunan əmlakların düzəliş edilmiş dəyərləri uzlaşdırılaraq qiymətləndirilən torpaq sahəsinin yekun bazar dəyəri müəyyən edilmişdir.

3. Qiymətləndirmə prosesi

Qiymətləndirmə aşağıdakı mərhələləri əhatə edən strukturlaşdırılmış proses əsasında həyata keçirilmişdir:

- Hər bir torpaq sahəsinin fiziki və hüquqi xüsusiyyətlərinin ölçülməsi və yoxlanılması
- Müvafiq bazar segmentinin təhlili
- Müqayisəli satış yanaşmasının tətbiqi
- Düzəliş edilmiş dəyərlərin hesablanması və uzlaşdırılması
- Yekun bazar dəyərinin müəyyən edilməsi
- Qiymətləndirmə hesabatlarının hazırlanması

4. Əsas qiymətləndirmə parametrləri

Torpaq dəyərlərinin müəyyən edilməsində aşağıdakı amillər nəzərə alınmışdır:

- Mülkiyyət statusu və hüquqi sənədlər
- Torpaq təyinatı və mövcud istifadə forması
- Yerləşmə və rayon xüsusiyyətləri
- Sahənin ölçüsü, forması və planlaşdırılması
- Əlçatanlıq (yollar və nəqliyyata yaxınlıq)
- İnfrastruktur və kommunal xidmətlərin mövcudluğu
- Bazar tələb və təklif şərtləri
- Kommersiya potensialı
- Ekoloji şərait
- Fiziki vəziyyət və mümkün amortizasiya

5. Milli qanunvericiliyə uyğunluq

Azərbaycan Respublikasının “Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında” Qanununa uyğun olaraq torpaq sahələrinin müəyyən edilmiş bazar dəyərində əlavə 20% məbləğində əlavə (premium) tətbiq edilmişdir.

Bundan əlavə, Layihə üzrə minimum kompensasiya həddi 100 AZN olaraq müəyyən edilmişdir.

6. ESS5 prinsiplərinə uyğunluq

Qiymətləndirmə metodologiyası torpaq əldə olunmasına görə kompensasiyanın bazar dəyəri və tətbiq olunan hüquqi əlavələr əsasında hesablanmasını təmin edir və bu, Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq tam əvəzləmə dəyərində nail olunmasına xidmət edir. Zəruri hallarda təsirlənmiş şəxslərin iqtisadi cəhətdən zərər görməməsi üçün əlavə tədbirlər (məsələn, dolanışıqın bərpası dəstəyi) tətbiq olunur. Amortizasiya dəyərləri kompensasiya ödənişlərinə daxil edilmir.

Cədvəl 8-1 Kompensasiya məbləğinin hesablanması

A. Qiymətləndirilən obyekt	B. Hüquq sahibi	C. Qiymətləndirilən hüquqlar	D. sahə, m ²	E. Dəyər, AZN	F. Hesablanmış əlavə 20% kompensasiya (Minimum 100 AZN)	G. Kompensasiya hesablandıqdan sonra yekun bazar dəyəri
Torpaq sahəsi	Dövlət/bələdiyyə xüsusi	Bazar dəyəri	X m ²	=C*D	E*20% və ya minimum +100 AZN*	=E+F

Mənbə: Azərenerji Siyahıyaalma məlumat bazası, 2026

8.1.2. Mühafizə zolağı üçün metodologiya

Servitutla bağlı təsirlərin qiymətləndirilməsi Azərbaycan Respublikasının “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” Qanununa, “Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında” Qanununa, eləcə də müvafiq milli və beynəlxalq qiymətləndirmə standartlarına uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. Qiymətləndirmə bazar dəyişkənliyi, məlumatların mövcudluğu və metodoloji məhdudiyyətlərlə bağlı ümumi qəbul edilmiş fərziyyələr əsasında aparılmışdır.

Qiymətləndirmə şirkəti Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən AZURE Layihəsi çərçivəsində həyata keçirilən 235 km uzunluğunda, 500 kV-luq “Nəvahi Yarımstansiyası – Azərbaycan İES” hava elektrik ötürmə xətti ilə əlaqədar olaraq, mərkəz xəttindən hər iki tərəfə 45 metr olmaqla ümumilikdə 90 metrlik mühafizə dəhlizinin (ROW) potensial təsirlərini qiymətləndirmişdir. Qiymətləndirmə Hacıqabul, Ağsu, Şamaxı, İsmayıllı, Göyçay, Ağdaş, Yevlax və Mingəçevir inzibati rayonları üzrə təsdiqlənmiş marşrut boyunca yerləşən torpaq sahələrini əhatə etmişdir. Təhlildə kənd təsərrüfatı, otlaq, yaşayış və sənaye təyinatlı torpaqlar daxil olmaqla müxtəlif istifadə növləri, həmçinin mövcud istifadə formaları və bazar aktivliyi nəzərə alınmışdır.

Qiymətləndirmənin əsas məqsədi servitut dəhlizinin yaradılmasının təsirlənmiş torpaq sahələrinin (özəl, dövlət və bələdiyyə mülkiyyətində olan) bazar dəyərində azalmaya səbəb olub-olmayacağını müəyyən etmək olmuşdur. Bu qiymətləndirməyə dirək yerləri ilə bağlı torpaq əldə olunması daxil deyil və həmin məsələ ayrıca qiymətləndirilmişdir.

Təhlil göstərir ki, hava elektrik ötürmə xətləri üçün servitut dəhlizinin yaradılması torpaq istifadəsinə müəyyən məhdudiyyətlər qoyur (məsələn, tikinti işlərinə və hündür ağacların əkilməsinə məhdudiyyətlər). Lakin bu məhdudiyyətlər torpaq mülkiyyət hüquqlarını və ya torpağın hüquqi statusunu dəyişmir. Əkinçilik, otlaq və bağçılıq kimi kənd təsərrüfatı fəaliyyətləri bu məhdudiyyətlərə uyğun şəkildə ümumilikdə davam etdirilə bilər.

330–500 kV-luq oxşar enerji infrastrukturu yaxınlığında yerləşən müqayisə olunan əmlaklar üzrə bazar məlumatlarının təhlili göstərir ki, belə obyektlərin mövcudluğu torpağın bazar dəyərində ölçülə bilən və ya sistemli azalmaya səbəb olmur. Yerli səviyyədə müəyyən subyektiv yanaşmalar mövcud ola bilsə də, bu hallar bazar əməliyyatlarında əksini tapmır.

Buna uyğun olaraq, ROW və servitut dəhlizinin tətbiqinin torpaq sahələrinin ümumi bazar dəyərində azalmasına səbəb olmayacağı qənaətinə gəlinmişdir. Təsirlər əsasən torpaq istifadəsinə qoyulan məhdudiyyətlər və gəlir

və aktiv itkiləri ilə (müvəqqəti və ya daimi) məhdudlaşır. Bu mövzu üzrə hazırlanmış “Servitut üzrə Ekspert Hesabatı – 500 kV Nəvahi HÖX, 235 km” Əlavə 1.13-də təqdim olunmuşdur. Hesabata əsasən:

- Hava elektrik ötürmə xəttinin servitut dəhlizi yalnız müəyyən məhdudiyyətlər tətbiq edir (məsələn, tikinti işlərinə və hündür ağacların əkilməsinə qadağa), lakin torpağın hüquqi statusunu və/və ya mülkiyyət formasını dəyişmir;
- Torpağın kənd təsərrüfatı məqsədləri ilə istifadəsi (taxılçılıq, otlaq, bağçılıq və s.) servitut tələblərinə uyğun olaraq davam etdirilə bilər;
- Bazar təhlili göstərir ki, oxşar enerji infrastrukturu (330–500 kV hava xətləri) yaxınlığında yerləşən torpaq sahələrinin satış qiymətlərinə əhəmiyyətli mənfi təsir müşahidə olunmur;
- Servitut tətbiqi zamanı torpaq mülkiyyətçilərinin kompensasiya hüquqları “Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında” Qanunla tənzimlənir;
- Buna görə də keçid hüququ və servitut dəhlizinin tətbiqi nəticəsində torpaq sahələrinin ümumi bazar dəyərində azalma gözlənilmir.

Azərbaycan Respublikasının “Dövlət ehtiyacları üçün torpaqların alınması haqqında” Qanununa və Dünya Bankının ESS5 tələblərinə uyğun olaraq kompensasiya faktiki iqtisadi itkilərə yönəldilmişdir. Bunlara məhsul itkiləri, ağac və digər aktivlərə təsirlər, həmçinin tikinti dövründə yaranan müvəqqəti narahatlıqlar daxildir və torpağın bazar dəyərində ehtimal olunan azalmaya görə kompensasiya nəzərdə tutulmur.

8.1.3. Ağaclar, əkinlər və qeyri-yaşayış tikililəri

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 261 nömrəli Qərarı Hava Elektrik Ötürmə Xətləri (EVX) üçün Şəbəkə Təhlükəsizlik Zonasını (ŞTZ) müəyyən edir. Bu qanuna əsasən, hər bir kənar keçiricidən 30 metr məsafədə ŞTZ bufer zonası tətbiq olunur. GSZ daxilində qadağan edilən iqtisadi fəaliyyətlərə ağac əkilməsi də daxildir. Kompensasiya qaydalarına uyğun olaraq, ağacların daimi olaraq götürülməsi və bununla bağlı kənd təsərrüfatı gəlirlərinin itirilməsi üçün ödəniləcək kompensasiya aşağıdakı kimi hesablanır:

- Əkin sahəsində ağac məhsullarından əldə olunan illik ümumi gəlir × ağacların yetkinliyə və mövcud məhsuldarlıq səviyyəsinə çatması üçün tələb olunan müddət (illərlə).

Kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə itkilər məhsul növü, məhsuldarlıq və bazar satış qiymətləri əsasında hesablanacaqdır.

Tikililər, hasarlar, divarlar və digər təsirlənmiş obyektlərin itirilməsi və ya zədələnməsi əvəzləmə dəyəri əsasında kompensasiya ediləcəkdir. Tikililər üçün üstünlük verilən kompensasiya forması nağd ödənişdir. Dəyərlərin hesablanmasında tikinti materiallarının əvəzləmə xərcləri və yeni tikililərin inşası üçün tələb olunan əmək xərcləri nəzərə alınacaqdır. Əvəzləmə dəyərləri aşağıdakılara əsaslanacaqdır:

- Tikintidə istifadə olunan materialların miqdarı və növü (məsələn, kərpic, dekorativ alüminium dam örtüyü, qapılar və s.) üzrə məlumatlara əsaslanan müxtəlif tipli tikililərin orta əvəzləmə xərcləri;
- Bu materialların yerli bazarlarında toplanmış qiymətləri;
- Bu materialların əldə olunması və əvəzləmə torpaq sahəsinə və ya tikinti sahəsinə çatdırılması üçün nəqliyyat xərcləri;
- Yeni tikililərin inşası üçün tələb olunan əmək xərcləri daxil olmaqla ümumi tikinti xərclərinin qiymətləndirilməsi.
- Tikililərin itirilməsinə görə kompensasiya aşağıdakı yanaşma əsasında hesablanmışdır:
- Təsirlənmiş tikililərin ümumi dəyəri aşağıdakı formula ilə hesablanmışdır:

$$o T = (S \times Mt) + (S \times Lt) \times \text{tikilinin faktiki aşınma faizi}$$

Burada:

- T — təsirlənmiş aktivin ümumi dəyərini göstərir;
- S — təsirlənmiş aktivin ölçüsüdür;
- Mt — vahid ölçü üçün material xərcləridir;

• Lt — vahid ölçü üçün əmək xərcləridir.

Lakin tikililər üzrə yekun kompensasiyanın hesablanması zamanı “tam əvəzləmə dəyəri” prinsipinə riayət etmək məqsədilə faktiki aşınma faizi nəzərə alınmamışdır.

8.2. Yekun siyahıyaalma nəticələrinin xülasəsi

Dayaq sahələrində daimi torpaq əldə olunması nəticəsində təsirlənmiş heç bir tikili mövcud deyil. Eyni zamanda, aktivlərin siyahıyaalınması zamanı torpaqların əksəriyyəti mövsümi səbəblərə görə becərilməmişdir. Aşağıdakı siyahıyaalma məlumatları servitut sahələrində gözlənilən təsirləri göstərir. Təsirlənmiş sahələrin siyahısı və siyahıyaalma nəticələri Əlavə 1.12-də təqdim olunmuşdur.

8.2.1. Ağaclar

Təsirlənmiş ağacların ümumi sayı 38-dir. Bu ağaclardan 13-nün istifadəçiləri müəyyən edilmiş, digərləri isə məlum deyil. Ümumi hesablanmış dəyər 1,900 AZN təşkil edir və hər ağac üçün orta hesabla 50 AZN müəyyən edilmişdir.

Cədvəl 8-2 Ağacların qiymətləndirilməsi

No	Pylon No	Rayon	Kənd - Qəsəbə	Bələdiyyə	Rəsmi/qeyri-rəsmi istifadəçi (ad)	Təsirə məruz qalan ağac növü	Ağacların sayı	Ağacların dəyəri, AZN	Ağac/AZN
1	7	Mingəçevir	Mingəçevir	Bələdiyyə	Müəyyən edilməyib	Meyvə ağacı	20	1,000	50
2	59	Yevlax	Havarlı	Bələdiyyə	Icarəçi	Ağaclar	10	500	50
3	61	Yevlax	Havarlı	Şəxsi	Mülkiyyət sənədi - 901013021783	Ağaclar	3	150	50
4	68	Yevlax	Havarlı	Şəxsi	Dövlət aktı - JN 398 Naməlum	Ağaclar	5	250	50
Ümumi							38	1,900	50

Mənbə: Azərenerji Siyahıyaalma Məlumat Bazası, 2026

8.2.2. Əkinlər

Siyahıyaalma nəticələrinə əsasən, yalnız üç dirək yerində əkinlərin (xüsusilə qarğıdalı və üzüm bağlarının) mövcud olduğu müəyyən edilmişdir. Bu sahələr üzrə heç bir istifadəçi müəyyən edilməmiş və ümumi dəyər 819 AZN olaraq hesablanmışdır. Lakin verifikasiya sahə işləri bütün sahələrin (buğda/arpa) becərdiyini təsdiqləmiş və müvafiq kompensasiya KFP büdcəsinə daxil edilmişdir.

Cədvəl 8-3 Məhsulların qiymətləndirilməsi

No	Dayaq No	Rayon	Kənd	Mülkiyyət növü	Rəsmi/Qeyri-rəsmi istifadəçi (adı)	Təsirlənən məhsul növü	Məhsulların dəyəri, AZN
1	11	Mingəçevir	Mingəçevir	Bələdiyyə	Müəyyən olunmayıb	Qarğıdalı	100
2	136	Ağdaş	Qış otlaq sahəsi və Ərəbocağı kəndi	Dövlət/bələdiyyə	Müəyyən olunmayıb	Qarğıdalı	460
3	213	Göyçay	Mirzəhüseynli	Bələdiyyə	Müəyyən olunmayıb	Üzüm	259
Ümumi							819

Mənbə: Azərenerji Siyahıyaalma Məlumat Bazası, 2026

8.2.3. Tikililər

Servituddan potensial təsirlənə biləcək ümumilikdə altı qeyri-yaşayış kənd təsərrüfatı tikilisi müəyyən edilmişdir. Bu tikililərin ümumi sahəsi 1,201 m² təşkil edir. Aktivlərin siyahıyaalınması prosesi zamanı bu tikililərdən üçünün mülkiyyətçiləri və istifadəçiləri müəyyən edilə bilməmişdir.

Bu tikililər birbaşa servitut dəhlizində yerləşməsə də, onun sərhədinə yaxın olduqları üçün dolayı təsirlərə məruz qala bilərlər. Bu tikililər üzrə ümumi təxmini kompensasiya dəyəri 81,500 AZN təşkil edir.

Cədvəl 8-4 Tikililərin Qiymətləndirilməsi

No	Dayaq No	Rayon	Kənd - Qəsəbə	Mülkiyyət növü	Rəsmi/qeyri-rəsmi istifadəçi (ad)	Təsirə məruz qalan struktur növü	Struktur sayı	Struktur sahəsi	Tikililərin dəyəri, AZN
1	31	Yevlax	Tanrıqulular	Şəxsi	Hüquqi	qeyri-yaşayış (ferma) binası	2	704	39,000
2	60	Yevlax	Havarlı	Bələdiyyə/Özəl	Yevlax Rayon İcra Hakimiyyəti üçün icarəçi	qeyri-yaşayış (ferma) binası	1	233	19,000
3	73	Yevlax	8 № Qış otlaq sahəsi	Dövlət	Müəyyən edilməyib	qeyri-yaşayış (ferma) binası	3	264	23,500
Ümumi							6	1,201	81,500

Mənbə: Azərenerji Siyahıyaalma Məlumat Bazası, 2026

9. Məsləhətləşmə, iştirak və şikayət mexanizmi

9.1. Maraqlı tərəflərlə əlaqə, məsləhətləşmə və məlumatlandırma tədqiqatları

Layihə çərçivəsində Təsirə Məruz Qalan Şəxslər (PAP) əsas maraqlı tərəflər kimi tanınır və maraqlı tərəflərlə əlaqə prosesləri şəffaflıq, bərabərlik və inklüzivlik prinsipləri əsasında həyata keçirilir. Təsirlənmiş ev təsərrüfatlarının, icmaların və müvafiq yerli orqanların fəal iştirakı torpaq əldə olunması və köçürülmə tədbirlərinin uğurlu icrası üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu səbəbdən, "Azərbaycan", Nəzarət Mühəndisi və Podratçı (CC) birbaşa təsirlənmiş maraqlı tərəflərin və yerli institutların köçürülmə prosesi boyunca mənalı iştirakını təmin etmək məqsədilə inklüziv maraqlı tərəf əlaqələndirmə proqramı həyata keçirəcəkdir.

Layihə üzrə MTCEP 2025-ci ilin yanvar ayında dərc edilmiş və layihənin bütün mərhələləri boyunca maraqlı tərəflərlə əlaqə fəaliyyətlərini istiqamətləndirən əsas çərçivə sənədi kimi çıxış edir. MTCEP hazırda KFP-ni əks etdirmək üçün yenilənir. KFP çərçivəsində bütün məlumatların açıqlanması, məsləhətləşmələr və rəy toplama prosesləri bu plana uyğun olaraq, orada müəyyən edilmiş əlaqə üsulları, kommunikasiya kanalları və iştirak prinsipləri əsasında həyata keçiriləcəkdir. Bu yanaşma torpaq əldə olunması və köçürülmə prosesləri zamanı maraqlı tərəflərlə sistemli, şəffaf və davamlı kommunikasiya təmin etməyə yönəlmişdir. KFP-nin icrası zamanı əldə olunan rəylər MTCEP çərçivəsində monitorinq ediləcək və maraqlı tərəflərlə əlaqənin effektivliyini artırmaq məqsədilə plan zərurət olduqda yenilənə bilər.

Məsləhətləşmə fəaliyyətlərinin nəticələri sistemli şəkildə sənədləşdiriləcək və qərarvermə proseslərinə daxil ediləcəkdir. Maraqlı tərəflərlə əlaqə fəaliyyətləri mütəmadi olaraq izlənəcək və irəliləyiş hesabatları vasitəsilə təqdim olunacaqdır. Xüsusilə kompensasiya və iqtisadi köçürülmə ilə bağlı əsas məsələlər üzrə maraqlı tərəflərin fikirlərinin toplanmasına xüsusi diqqət yetiriləcəkdir, o cümlədən:

- Pul şəklində və ya natura formasında kompensasiya kimi seçimlər,
- Müvafiq hallarda mikro-marşrut alternativləri,
- Əkinlərə zərərin qarşısını almaq üçün məhsul yığıcı mövsümünün gözlənilməsi,
- Tam əvəzləmə dəyərində əsaslanan kompensasiya və qiymətləndirmə metodları,
- Həssas və ya əlverişsiz vəziyyətdə olan qrupların müəyyən edilməsi.

Bu yanaşma maraqlı tərəflərin fəal və mənalı iştirakını təşviq etmək, sosial riskləri minimuma endirmək və köçürülmə prosesinin ədalətli, şəffaf və dayanıqlı şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi daşıyır.

ƏMSTQ mərhələsində "Azərbaycan" 30 sentyabr – 2 oktyabr 2024-cü il tarixləri arasında layihədən təsirlənmiş 34 icmada, 7 rayon (Hacıqabul, Ağsu, Ağdaş, Şamaxı, Göyçay, İsmayilli) və 1 şəhəri (Mingəçevir) əhatə edən maraqlı tərəflərlə əlaqə tədbirləri həyata keçirmişdir. Bu görüşlərdə ümumilikdə 373 maraqlı tərəf iştirak etmişdir (95 qadın, 278 kişi).

KFP çərçivəsində 3 sahə tədqiqatı aparılmışdır.

Dayaq yerləşmələri üzrə sorğu "Azərbaycan"ın sorğu qrupu tərəfindən 07.10.2025–20.10.2025 tarixləri arasında həyata keçirilmişdir. Tədqiqat çərçivəsində 8 rayon üzrə ümumilikdə 45 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və 238 nəfərlə müsahibə aparılmışdır.

Servitut sahələri üzrə sorğu "Azərbaycan"ın sorğu qrupu tərəfindən 12.01.2026–23.01.2026 tarixləri arasında həyata keçirilmişdir. Bu çərçivədə 6 rayon üzrə 45 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş və ümumilikdə 358 nəfərlə müsahibə aparılmışdır.

Verifikasiya sahə işləri SRM Consulting tərəfindən 15–20.02.2026 tarixləri arasında aparılmışdır. Nəticədə 7 rayon üzrə 27 yaşayış məntəqəsi ziyarət edilmiş; 29 bələdiyyə nümayəndəsi, torpağı təsirlənmiş ümumilikdə 125 nəfər (onlardan 5-i qadın), 3 rəsmi icarəçi, 1 qeyri-rəsmi icarəçi və 1 təsirlənmiş biznes ilə müsahibələr keçirilmişdir.

İlkin KFP-nin açıqlanması çərçivəsində 8 rayon üzrə fiziki açıqlama tədbirləri həyata keçiriləcəkdir.

9.2. Sahə tədqiqatı üzrə müşahidələr və nəticələr

KFP çərçivəsində həyata keçirilmiş 3 sahə işi zamanı aparılan müsahibələrdə LTŞ-lər müxtəlif mövzular üzrə məlumatlandırılmış və onlara əsas məlumat mənbələri, məlumat paylaşımı baxımından etibar etdikləri tərəflər, şikayət və müraciət mexanizminin istifadəsi və layihə ilə bağlı digər məsələlər daxil olmaqla bir sıra suallar verilmişdir.

Sahə işləri çərçivəsində aparılan sorğularda iştirakçılara “Layihə haqqında məlumatınız varmı?” sualı ünvanlanmışdır. İştirakçıların 74%-i layihə barədə məlumatlı olmadıqlarını, 26%-i isə məlumatlı olduqlarını bildirmişdir. Bu vəziyyət məlumatlandırma fəaliyyətlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsinə və bütün maraqlı tərəfləri əhatə edəcək şəkildə gücləndirilməsinə ehtiyac olduğunu göstərir.

Cədvəl 9-1 Layihə haqqında məlumatlılıq

Rayon	Bəli	Xeyr	Ümumi
Ağdaş	22	105	127
Ağsu	38	131	169
Göyçay	50	90	140
Hacıqabul	4	25	29
İsmayıllı	0	3	3
Mingəçevir	0	2	2
Şamaxı	25	48	73
Yevlax	16	30	46
Ümumi	155	434	589
%	26%	74%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Bizneslər arasında aparılan sorğularda biznes nümayəndələrindən layihə barədə məlumatlı olub-olmadıqları soruşulmuşdur. Müsahibə aparılan 9 biznesdən 5-i layihə barədə məlumatlı olduqlarını, 4-ü isə məlumatlı olmadıqlarını bildirmişdir.

Cədvəl 9-2 Biznes subyektlərinin layihə haqda məlumatlılığı

Biznesin adı	Bəli	Xeyr	Ümumi
Agrofront	1		1
Üçqovaq fruit MMC	1		1
Türyançay MMC		1	1
Agrovest MMC		1	1
Agro Dairy MMC	1		1
Göyçay Agro MMC		1	1
Aqro-Azərinvest		1	1
A+Zetta MMC	1		1
Kraun Kor MMC	1		1
Ümumi	5	4	9
%	56%	44%	100%

Mənbə: Biznes subyektləri ilə sorğu, 2026

Sorğuların nəticələrinə görə, iştirakçılar layihə barədə ən çox məlumatı bələdiyyə və rayon rəhbərliyi vasitəsilə aldıklarını bildirmişlər (76%). Digər məlumat mənbələri isə qonşular (13%), “Azərənərji” (9%) və rayon rəhbərlikləri (5%) olmuşdur. Bu nəticələr göstərir ki, məlumatlandırma prosesində yerli idarəetmə orqanları ən effektiv rol oynayır.

Cədvəl 9-3 İnformasiya kanalı

Rayon	Azərbaycan	Qonşu	Bələdiyyə+ Rayon direktoru	Digər	Ümumi
Ağdaş	1	3	17		21
Ağsu		8	26	3	37
Göyçay	5	9	35		49
Hacıqabul	2		2		4
İsmayıllı					
Mingəçevir					
Şamaxı	5		19		24
Yevlax	1		14		15
Ümumi	14	20	113	3	150
%	9%	13%	76%	2%	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Bizneslər arasında aparılmış sorğunun nəticələrinə görə, layihə haqqında məlumatların əldə edildiyi əsas kanallar əsasən bələdiyyələr və ya rayon rəhbərlikləridir. İştirak edən bizneslərin 80%-i məlumatı bələdiyyə və ya rayon vasitəsilə əldə etdiklərini, 20%-i isə rayon icra hakimiyyətləri vasitəsilə məlumat aldıklarını bildirmişdir.

Cədvəl 9-4 Biznes subyektləri üçün məlumat kanalı

Biznesin adı	Bələdiyyə+ Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti	Ümumi
Agrofront	1		1
Üçqovaq fruit MMC	1		1
Türyançay MMC			
Agrovest MMC			
Agro Dairy MMC		1	1
Göyçay Agro MMC			
Aqro-Azərinvest			
A+Zetta MMC	1		1
Kraun Kor MMC	1		1
Ümumi	4	1	5
%	80%	20%	100%

Mənbə: Biznes subyektləri ilə sorğu, 2026

Sahə işləri zamanı iştirakçılardan layihə ilə bağlı daha çox hansı mövzular haqqında məlumat almaq istədikləri soruşulmuşdur. İştirakçıların ən çox məlumat almaq istədiyi mövzu tikinti işlərinin başlanma və bitmə tarixləri olmuşdur və bu, ümumi müraciətlərin 23%-ni təşkil edir. Bundan sonra xəttin marşrutu (17%) və torpağa təsirlər (17%) gəlir. Ekspropriasiya (16%) və dolanışığa təsirlər (16%) də iştirakçılar üçün mühüm məsələlər sırasındadır. Digər tərəfdən, məşğulluq (4%), mal-qaraya təsirlər (6%) və ağaclara təsirlər (2%) iştirakçılar tərəfindən daha az əhəmiyyətli hesab olunur.

Cədvəl 9-5 Məlumat tələb olunan mövzular

Rayon	Müsadirə	Tikintinin başlanmas ı-bitməsi tarixi	Xətt marşrutu	Məşğulluq	Torpağa təsir	Mal-qaraya təsir	Güzərana təsir	Ağaclara təsir	Ümumi
Ağdaş	76	83	68	11	56	25	49	18	386
Ağsu	77	128	66	6	82	29	97	1	486
Göyçay	44	65	53	17	47	7	57	8	298
Hacıqabul	21	23	29	8	19	5	11		116
İsmayıllı	3	2	1		1	3			10
Mingəçevir	2	2	2			2			8
Şamaxı	27	43	35	18	44	12	26	1	206
Yevlax	16	31	15	4	23	7	18		114

Ümumi	266	377	269	64	272	90	258	28	1624
%	16%	23%	17%	4%	17%	6%	16%	2%	100

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

Bizneslər arasında aparılan sorğularda onlardan layihə barədə hansı məlumatları bilmək istədikləri soruşulmuşdur. İştirakçılar ən çox görülməli tikinti tədbirləri (36%) və tikintinin başlanma və bitmə tarixləri (36%) haqqında məlumat almaq istəmişlər. Ekspropriasiya prosesi isə 12% ilə növbəti mühüm mövzu olmuşdur.

Cədvəl 9-6 Bizneslərin Məlumat Tələb Etdiyi Mövzular

Biznesin adı	Görüləcək tikinti tədbirləri	Tikintinin başlama və bitmə tarixləri	Müsadirə prosesi	Tikinti zamanı nəqliyyatın, tozun və səs-küyün təsirləri	İş yerinə nəqliyyat vasitəsi və/və ya piyada girişi	Yaşayış vasitələrinə təsirlər və görüləcək tədbirlər	Müsadirə kompensasiyası	Ümumi
Agrofront	1	1		1	1			4
Üçqovaq fruit MMC	1	1						2
Türyançay MMC	1	1	1					3
Agrovest MMC	1	1	1					3
Agro Dairy MMC	1	1	1				1	4
Göyçay Agro MMC	1	1						2
Aqro-Azərinvest	1	1						2
A+Zetta MMC	1	1						2
Kraun Kor MMC	1	1				1		3
Ümumi	9	9	3	1	1	1	1	25
%	36%	36%	12%	4%	4%	4%	4%	100%

Mənbə: Biznes subyektləri ilə sorğu, 2026

Sahə işi zamanı iştirakçılardan layihə ilə bağlı hər hansı bir şikayətləri olarsa, hansı quruma müraciət edəcəkləri soruşuldu. İştirakçıların 41%-i "Azərenerji" ilə, 37%-i bələdiyyə ilə, 12%-i isə rayon direktorları ilə əlaqə saxlayacaqlarını bildirdi.

Cədvəl 9-7 Layihə Şikayətləri ilə Bağlı Əlaqə Saxlanılacaq Qurumlar

No	Müəssisə	Cavab sayı	%
1	Azərenerji	246	41%
2	Bələdiyyə	225	37%
3	Rayon icra başçısı	73	12%
4	Prezidentlik	10	2%
5	Rayon icra hakimiyyəti	16	3%
6	Yardım Xətti	17	3%
7	Nazirlik	6	0,9%
8	Yerli hakimiyyət orqanları	2	0,3%
9	Məhkəmə	7	1,0%
Ümumi		602	100%

Mənbə: Ev təsərrüfatları ilə sorğu, 2026

SRM Məsləhətçi tərəfindən aparılmış verifikasiya tədqiqatı çərçivəsində layihə ərazisi üzrə LTŞ-lərlə məsləhətləşmələr keçirilmişdir. Ümumilikdə, LTŞ-lər layihəyə qarşı birbaşa şikayət və ya güclü etiraz bildirməmişdir. Bununla belə, xüsusilə əvvəlki infrastruktur layihələri (məsələn, su kanalları və elektrik ötürmə xətləri) ilə bağlı kompensasiya ödənişlərinin tam həyata keçirilmədiyi hallara istinad edilərək **kumulyativ təsirlərlə** bağlı narahatlıqlar səsləndirilmişdir. Bu işə mövcud layihəyə münasibətdə müəyyən qeyri-müəyyənlik və şübhə yaratmışdır.

Məsləhətləşmələr zamanı LTŞ-lər əsasən torpaq istifadəsi, kompensasiya və tikinti işləri ilə bağlı suallar qaldırmışdır. Əsas məsələlərə servitut zonasında kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin davam etdirilib-etdirilməyəcəyi, kompensasiyanın necə hesablanacağı, kompensasiya ödənilmədən tikinti işlərinə başlanıb-başlanmayacağı və tikinti zamanı dəyən zərərin kompensasiya olunub-olunmayacağı daxil olmuşdur. Həmçinin torpağın tikintidən sonra əvvəlki vəziyyətinə qaytarılıb-qaytarılmayacağı, servitut sahələri üzrə **kompensasiyanın verilib-verilməyəcəyi** və layihənin torpaq sahələrinin parçalanmasına səbəb olub-olmayacağı ilə bağlı aydınlıq istənilmişdir.

Bu narahatlıqlarla yanaşı, LTŞ-lər bir sıra gözləntilər və tələblər də irəli sürmüşdür. Bunlara tikinti işlərindən sonra torpağın əvvəlki vəziyyətinə qaytarılması, kənd təsərrüfatı məhsuldarlığına təsirin qarşısını almaq üçün işlərin məhsul yığımından sonra planlaşdırılması və tikintinin təxirə salınması mümkün olmadıqda torpağa daxil olmadan əvvəl kompensasiyanın ödənilməsi daxildir. İştirakçılar həmçinin qiymətləndirmə prosesində aktual bazar qiymətlərindən istifadə edilməsinin vacibliyini vurğulamış və layihə marşrutunun xəritələr və vizual materiallar vasitəsilə daha aydın şəkildə təqdim olunmasını xahiş etmişlər. Bundan əlavə, LTŞ-lər layihənin icrası zamanı yerli məşğulluq imkanlarına üstünlük verilməsini istəmişlər.

Kənd təsərrüfatı fəaliyyəti ilə məşğul olan xüsusi maraqlı tərəflərlə də hədəflənmiş məsləhətləşmələr aparılmışdır. Göyçayda narçılıq üzrə ixtisaslaşmış "Agrofront" şirkəti ilə keçirilən görüş zamanı meyvə bağlarına mümkün təsirlərlə bağlı narahatlıqlar ifadə edilmişdir. Şirkət dirək yerlərinin əvvəlcədən dəqiq müəyyənləşdirilərək paylaşılmasını və məhsuldar ağaclara zərərin minimuma endirilməsi üçün marşrutun mümkün qədər uyğunlaşdırılmasını xahiş etmişdir.

Eyni zamanda, Ağsu rayonunun Gəgəli kəndində təsirlənmiş torpaq istifadəçisi (Z.M.) ilə aparılan məsləhətləşmə zamanı təxminən 12,000 m² sahədə becərilən yüksək məhsuldar çoxillik yem bitkisi olan maralfalfa (**Napier otu**) ilə bağlı risklər müəyyən edilmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, elektrik ötürmə xətlərinin mövcudluğu məhsul optimal hündürlüyə çatmadan əvvəl erkən biçin tələb edə bilər və bu da gəlir itkisinə səbəb ola bilər. Torpaq istifadəçisi bu təsirlərin qarşısını almaq üçün dirək yerlərinin dəyişdirilməsini xahiş etmiş və bu tələbin "Azərenerji"yə rəsmi şəkildə təqdim olunduğunu bildirmişdir. Onun rəsmi müraciəti Əlavə 1.7-də təqdim olunmuşdur.

Ümumilikdə, məsləhətləşmələr göstərir ki, layihəyə ümumi qəbul mövcud olsa da, kompensasiya, **tikinti işlərinin vaxtı və xüsusilə çoxillik bitkilər və bağçılıq əsaslı dolanışq fəaliyyətləri kimi yüksək dəyərli kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərinə təsirlərin qarşısının alınması** ilə bağlı aydın gözləntilər mövcuddur.

9.3. Məlumatların açıqlanması prosesi

Bu ilkin KFP “Azərenerji” tərəfindən hazırlanmış və baxılması və təsdiqi üçün Dünya Bankına təqdim ediləcəkdir. Dünya Bankının razılığı əldə edildikdən sonra ilkin KFP-lər Azərbaycan dilində təsirlənmiş icmalar üçün açıqlanacaqdır. Bundan əlavə, uyğunluq meyarlarını, kompensasiya hüquqlarını və əsas müddəaları ümumiləşdirən layihə üzrə məlumat bukleti bütün LTŞ-lərə paylanacaqdır. KFP və əlaqəli materialların ingilis versiyaları Dünya Bankının və “Azərenerji”nin rəsmi internet sahifələrində dərc olunacaqdır. “Azərenerji” maraqlı tərəflərini məlumatlandırmaq məqsədilə məlumat bukleti hazırlamışdır və bu sənəd Əlavə 1.8-də təqdim olunur.

Açıqlamadan sonra “Azərenerji” müvafiq Rayonların hər birində LTŞ-lər, yerli icra orqanları, qeyri-hökumət təşkilatları və digər maraqlı tərəflərin iştirakı ilə məsləhətləşmə görüşləri təşkil edəcəkdir. Bu məsləhətləşmələrin məqsədi iştirakçıları KFP barədə məlumatlandırmaq, rəy toplamaq və sual və narahatlıqları cavablandırmaqdır. Bütün məsləhətləşmə görüşlərinin protokolları qeydə alınacaq və KFP-yə daxil ediləcəkdir. Alınan rəylər əsasında KFP zərurət olduqda yenidən işlənəcək və yekun təsdiq üçün Dünya Bankına təqdim olunacaqdır.

İnklüziv iştirakın təmin edilməsinə xüsusi diqqət yetiriləcəkdir, xüsusilə də əvvəlki layihə məsləhətləşmələrində az təmsil olunmuş qadınların iştirakı nəzərə alınacaqdır. Qadınların mənali şəkildə iştirak etməsini və layihə ilə bağlı narahatlıqlarını ifadə edə bilməsini təmin etmək üçün hədəflənmiş məlumatlandırma və xüsusi görüşlər təşkil olunacaqdır.

Məsləhətləşmə və yenidən baxılma prosesi tamamlandıqdan sonra yekun KFP Azərbaycan dilində yerli səviyyədə və “Azərenerji”nin internet sahifəsində, ingilis dilində isə Dünya Bankının saytında açıqlanacaqdır. Yekun KFP açıqlama və məsləhətləşmə fəaliyyətlərinin xülasəsini də özündə əks etdirəcəkdir.

KFP-nin ilkin açıqlama planı aşağıda təqdim olunur:

İlkin KFP Açıqlama Planı və Cədvəli

Mərhələ 1 - KFP-nin Azərbaycan dilinə tərcüməsi və AzerEnergy-nin veb sahifəsində dərc edilməsi – təxminən 15 gün

Mərhələ 2 - Təsirə məruz qalan rayonlarda KFP-nin fiziki açıqlanması:

Günlər	Bakı vaxtı	Şəhər/Rayon/Kənd	Məkan
1Gün	14:30	Mingəçevir şəhəri	Rayon Elektrik Şəbəkəsi İdarəsi
2 Gün	11:00	Yevlax Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti Ofisi
	15:00	Ağdaş Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti Ofisi
3 Gün	11:00	Göyçay Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti Ofisi
	15:00	Ağsu Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti Ofisi
4 Gün	11:00	Şamaxı Rayon	Kənd Bələdiyyələri
5 Gün	11:00	İsmayilli Rayon	Kənd Bələdiyyələri
	13:00	Hacıqabul Rayon	Rayon İcra Hakimiyyəti Ofisi

Açıqlama prosesi 22 iş günü ərzində tamamlanacaq.

9.4. Şikayət mexanizmi

Layihənin icrası zamanı torpaq əldə olunması, kompensasiya, köçürülmə fəaliyyətləri və digər sosial və ekoloji məsələlərlə bağlı şikayətlərin ədalətli, şəffaf və vaxtında həll olunmasını təmin etmək məqsədilə Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi (ŞBM) yaradılmışdır. ŞBM Dünya Bankının ESS10 tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmış və maraqlı tərəflərə öz narahatlıqlarını, təkliflərini və şikayətlərini təhlükəsiz şəkildə ifadə etmək imkanı yaratmaqla yanaşı, effektiv şikayət idarəetmə prosesini təmin etməyi hədəfləyir.

ŞBM çərçivəsində şikayətçilərin şəxsiyyəti və şikayətlərin məzmunu məxfilik prinsiplərinə uyğun şəkildə qorunacaqdır. Məlumatlara yalnız səlahiyyətli şəxslər çıxış əldə edəcək və üçüncü tərəflərlə paylaşılmayacaqdır. Maraqlı tərəflərin anonim şəkildə şikayət təqdim etmək hüququ vardır. Layihə ciddi şəkildə “qisasın qadağan olunması” siyasətinə sadıqdır; şikayət təqdim edən şəxslərə qarşı hər hansı ayrı-seçkilik, təzyiq və ya mənfi münasibət qəti qadağandır və əlavə araşdırma predmetinə çevriləcəkdir.

ŞBM Layihədən Təsirlənmiş Şəxslərin (PAP) hüquqi və inzibati hüquqlarını məhdudlaşdırmır. LTŞ-lər şikayət vermə hüquqları və təqdim etmə kanalları barədə məsləhətləşmələr, inventarlaşdırma sorğuları və kompensasiya məlumatlarının açıqlanması zamanı şifahi və yazılı şəkildə məlumatlandırılacaqlar. Şikayətlər şəxsən, telefon vasitəsilə, yazılı ərizə ilə, e-poçt vasitəsilə və ya “Azərenerji”nin mərkəzi 186 qaynar xətti üzərindən təqdim edilə bilər.

Şikayət mexanizmi çoxsəviyyəli struktur əsasında fəaliyyət göstərəcəkdir.

- **Birinci səviyyədə**, şikayətlər torpaq əldə olunması və köçürülmə üzrə məsul olan Rayonal “Azərenerji” ofisi tərəfindən baxılacaq və mümkün olduqda operativ və qeyri-rəsmi həllin təmin edilməsi hədəflənəcəkdir.
- **Yerli səviyyədə həll olunmayan şikayətlər** İcra Hakimiyyəti, bələdiyyə, Layihə İcra Qrupu, podratçılar və PAP nümayəndələrindən ibarət Şikayətlərin Baxılması Komitəsinə (GRC) yönləndiriləcəkdir. Komitə vasitəçilik edəcək və qarşılıqlı məqbul həll yollarının tapılmasına çalışacaqdır.
- **Həll yolu əldə olunmadıqda**, məsələn “Azərenerji”-LİQ tərəfindən daha yüksək instansiyalara eskalasiya edilə bilər və zəruri hallarda rəsmi vasitəçilik mexanizmlərindən istifadə oluna bilər. LTŞ-lər ŞBM prosesindən asılı olmayaraq istənilən mərhələdə məhkəməyə müraciət etmək hüququnu saxlayırlar.

Şikayətlərin qəbulu, baxılması və həlli müəyyən edilmiş vaxt çərçivələrinə uyğun həyata keçiriləcəkdir. “Azərenerji” qeydə alınmış şikayəti aldıqdan sonra mümkün qədər tez, ideal olaraq 24 saat ərzində ilkin təsdiq təqdim edəcəkdir. Hər bir şikayət yazılı şəkildə sənədləşdiriləcək və təqdim etmə tarixi, şikayətin mahiyyəti, məsul tərəf, təklif olunan həll və bağlanma statusu daxil olmaqla məlumat bazasında izlənəcəkdir. Şikayət və müraciət forması Əlavə 1.9-da təqdim olunmuşdur.

Torpaq əldə olunması və köçürülmənin planlaşdırılması və icrası zamanı aktiv maraqlı tərəf iştirakı şikayətlərin yaranmasını minimuma endirməyə yönəlmişdir. Şikayətlər yarandıqda isə onların həlli şəffaf, qərəzsiz və mədəni cəhətdən uyğun şəkildə həyata keçiriləcəkdir. Həssas hallar, o cümlədən cinsi istismar və ya sui-istifadə iddiaları ciddi məxfilik qaydaları əsasında idarə olunacaq və zəruri olduqda müvafiq orqanlara yönləndiriləcəkdir.

ŞBM-in effektivliyi mütəmadi olaraq izlənəcəkdir. Həll prosesləri və nəticələr sənədləşdiriləcək, zərurət yarandıqda təkmilləşdirmələr tətbiq olunacaqdır. Ümumi məqsəd maraqlı tərəflərin narahatlıqlarını vaxtında aradan qaldırmaq və sosial baxımdan dayanıqlı köçürülmə prosesini dəstəkləməkdir.

10. Monitoring, qiymətləndirmə və hesabatlılıq

Layihə çərçivəsində torpaq əldə olunması və köçürülmə ilə bağlı bütün fəaliyyətlər Layihəyə Nəzarət Mühəndisi (PSE) tərəfindən monitoring ediləcək və nəticələr LİQ vasitəsilə "Azərbaycan"ya və Dünya Bankına təqdim olunacaqdır.

Monitoring və qiymətləndirmə (M&Q) "Azərbaycan"ın daxili proseslərinin və məcburi köçürülmənin təsirlərinin aradan qaldırılması istiqamətində görülən tədbirlərin effektivliyinin müəyyən edilməsində mühüm rol oynayır. M&Q vasitəsilə köçürülmə layihəsinin planlaşdırılmış fəaliyyətlərinin tam və effektiv şəkildə həyata keçirilib-keçirilmədiyi müəyyən ediləcəkdir. Bu məqsədlə, LİQ tərəfindən Layihəyə Nəzarət Mühəndisinin (PSE) dəstəyi ilə dövrü (yarımillik) monitoring hesabatları hazırlanacaqdır. Bu hesabatlarda torpaq əldə olunması və köçürülmə fəaliyyətlərinin icra vəziyyəti, uyğunluq məsələləri və zəruri düzəldici tədbirlər əks etdiriləcəkdir. Hesabatlar KFP-nin təsdiqi zamanı müəyyən edilmiş göstəricilərə uyğun hazırlanacaqdır.

Daxili sosial təminat (safeguard) monitoringi PSE tərəfindən həyata keçiriləcək və LİQ tərəfindən nəzarətdə saxlanılacaqdır. Bu monitoring KFP-nin icra vəziyyətini və nəticələrini qiymətləndirmək, zərurət yarandıqda iş proqramını tənzimləmək məqsədi daşıyır. Sosial təminat üzrə monitoring hesabatları KFP-nin icrası və digər qoruyucu tədbirlər, o cümlədən keçmiş və gələcək sosial təsirlərin azaldılması üzrə fəaliyyətlərin nəticələrini əhatə edəcəkdir. Bundan əlavə, KFP-nin icrası başa çatdıqdan sonra LİQ tərəfindən KFP Tamamlama Hesabatı hazırlanaraq Banka təqdim ediləcəkdir.

LİQ xarici monitoring nəticələrinə əsasən layihənin ayrı-ayrı seqmentlərinin sosial hazırlıq səviyyəsini yoxlayacaqdır. Bu yoxlamaların nəticələri zəruri hallarda Dünya Bankına təqdim olunacaqdır. Hər hansı seqment üzrə tikinti işlərinə yalnız LİQ tərəfindən həmin seqment üzrə KFP tələblərinin qənaətbəxş şəkildə yerinə yetirildiyi təsdiqləndikdən və TNM tərəfindən müvafiq "İşlərə başlama haqqında bildiriş" (NTP) verildikdən sonra başlanıla bilər. LİQ konkret seqment üzrə "Sosial hazırlıq" səviyyəsini yoxlamalı və Dünya Bankı bunu Xarici Monitoring Hesabatı əsasında təsdiqləməlidir. Yalnız bu təsdiqdən sonra TNM həmin ərazi üzrə tikinti işlərinə başlamaq üçün rəsmi NTP verə bilər.

Monitoring fəaliyyətləri həm icra (performans) monitoringini, həm də təsir monitoringini əhatə edəcəkdir. İcra monitoringi torpaq əldə olunması, kompensasiyaların ödənilməsi, məsləhətləşmə fəaliyyətləri və şikayətlərin həlli daxil olmaqla KFP fəaliyyətlərinin planlaşdırılmış vaxt qrafiki və mərhələlər üzrə icrasının izlənməsinə yönələcəkdir. Bu yanaşma "Azərbaycan"ya və digər maraqlı tərəflərə köçürülmə proqramının planlaşdırıldığı kimi həyata keçirilib-keçirilmədiyini qiymətləndirməyə, eləcə də mümkün gecikmələri və boşluqları müəyyən etməyə imkan verəcəkdir.

Cədvəl 9-8: Fəaliyyət Monitoring İndikatorları

Göstərici Kategoriyası	Göstərici	Ölçü vahidi	Hədəf	Məlumat mənbəyi	Cavabdehlik	Tezlik
Torpaqların alınması	Əldə edilmiş torpaq sahələri planlaşdırılan torpaq sahələri ilə müqayisədə	%	100%	KFP məlumat bazası	Azərbaycan TNM	Aylıq
Kompensasiya	Torpağa girməzdən əvvəl LTŞ-lərə kompensasiya ödənilib	%	100%	Payment records	Azərbaycan TNM	Aylıq
Kompensasiya	Qiymətləndirmə ilə ödəniş arasındakı vaxt	Günlər	≤30 gün	KFP məlumat bazası	Azərbaycan TNM	Aylıq
Aktivlərin kompensasiyası	Crops compensated before impact	%	100%	TGP qeydləri	Azərbaycan Podratçı TNM	Aylıq
Aktivlərin kompensasiyası	Ağaclarla kompensasiya (gəlir əsaslı)	%	100%	Qiymətləndirmə hesabatları	Azərbaycan TNM	Aylıq

Aktivlərin kompensasiyası	Kompensasiya ödənilən tikililər (əvəzləmə dəyəri)	%	100%	Ödəniş qeydləri	Azərenerji	Aylıq
Məsləhətləşmələr	LŞT-lər hüquqları barədə məlumatlandırılıblar	%	≥90%	Məsləhətləşmə qeydləri	Azərenerji SE Podratçı	Rüblük
Məsləhətləşmələr	Qadınların məsləhətləşmələrdə iştirakı	%	≥30%	Davamiyyət vəərəqləri	Azərenerji Podratçı	Rüblük
ŞBM	Şikayətlər 30 gün ərzində həll edildi	%	≥90%	ŞBM verilənlər bazası	TNM/ /Azərenerji	Podratçı Aylıq
ŞBM	Orta qətnamə müddəti	Days	≤30 days	ŞBM qeydləri	SE/ Podratçı	Aylıq
LRP Implementation	Yaşayış üçün dəstək alan LTŞ-lər	%	100% eligible	GBP qeydləri	Azərenerji	Rüblük
Tikinti Uyğunluğu	Torpaq girişindən əvvəl LEP-lər imzalandı	%	100%	TGP qeydləri	TNM Contractor	Aylıq
Tikinti Uyğunluğu	LeX-lər torpaq sahəsinin ayrılmasından sonra imzalanıb	%	100%	LeX qeydləri	TNM Podratçı	Aylıq
Tikinti Uyğunluğu	Uyğunsuzluq halları	Say	0	Monitoring reports	TNM Azərenerji	Aylıq

Təsir monitorinqi köçürülmə prosesinin təsirlənmiş şəxslərə və qəbul edən icmalara göstərdiyi nəticələri qiymətləndirəcəkdir. Bu çərçivədə gəlir səviyyələrində, dolanışq şəraitində və ümumi rifahda baş verən dəyişikliklər sosial-iqtisadi sorğular və siyahıyaalma vasitəsilə toplanmış ilkin məlumatlarla müqayisə əsasında təhlil ediləcəkdir. Xüsusilə həssas qruplara və kənd təsərrüfatı, eləcə də çoxillik bitkiçilik fəaliyyəti ilə məşğul olan ev təsərrüfatlarına xüsusi diqqət yetiriləcəkdir ki, dolanışığın bərpası məqsədlərinin yerinə yetirilməsi təmin olunsun.

Cədvəl 9-9: Təsir Monitorinqi

Göstərici Kategoriyası	Göstərici	Ölçü vahidi	Hədəf	Məlumat mənbəyi	Cavabdehlik	Tezlik
Kənd Təsərrüfatının Bərpası	Torpaq məhsuldar istifadəyə qaytarıldı	%	100%	Sahə yoxlamaları	TNM Podratçı	Rüblük
Bağ Bərpası	Bağların təkrar əkilməsi nisbəti	%	≥80%	GBP qeydləri	Azərenerji	İllik
Bağ Məhsuldarlığı	Təkrar əkilmiş ağacların sağ qalma nisbəti	%	≥75%	Sahə tədqiqatları	Kənar Monitorinq	İllik
Dolanışqların bərpası	Kənd təsərrüfatı fəaliyyətlərini bərpa etməyin vaxtıdır	Months	≤1 season	Tədqiqatlar/ məsləhətləşmələr	Kənar Monitorinq	İllik
Məmnuniyyət	LTŞ-nin kompensasiya ilə məmnuniyyəti	%	≥80%	Tədqiqatlar/ məsləhətləşmələr	Kənar Monitorinq	İllik
Həssas Qruplar	Dəstəklənən həssas LTŞ-lər	%	100%	KFP verilənlər bazası	Azərenerji	Rüblük
Həssas Nəticələr	Gəlirləri bərpa olunmuş həssas ailə üzvü	%	100%	Sorğular	Kənar Monitorinq	İllik

Torpaq istifadəsi	LTŞ-lər keçid hüququ olan sahədə torpaqdan istifadəyə davam edir	%	≥90%	Sahə yoxlaması	SE Podratçı	İllik
Qalıq Təsirlər	Həll olunmamış dolanışıq problemləri	say	0	Monitoring hesabatları	Azərenerji	İllik

M&Q sistemi həmçinin düzəldici tədbirlərin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi mexanizmlərini də əhatə edir. KFP-dən hər hansı kənarlaşmalar və ya çatışmazlıqlar sənədləşdiriləcək, müvafiq düzəldici tədbirlər isə xarici monitoring qrupu və PSE tərəfindən vaxtında hazırlanaraq icra olunacaqdır. İlk mərhələdə M&Q komandası hesabatları köçürülmə layihəsinin idarəetmə strukturu vasitəsilə təqdim edəcək, nəticələr isə layihənin idarəetmə komitəsinə və ümumi idarəetmə komandasına çatdırılacaqdır.

Zərurət olduqda, KFP-nin yekun qiymətləndirilməsi müstəqil tamamlanma auditi vasitəsilə həyata keçiriləcəkdir. Bu audit KFP məqsədlərinin əldə olunub-olunmadığını, o cümlədən təsirlənmiş şəxslərə kompensasiyanın ödənilib-ödənilmədiyini və onların dolanışığının ESS5 tələblərinə uyğun bərpa edilib-edilmədiyini qiymətləndirəcəkdir. Audit nəticəsində müəyyən edilən bütün düzəldici tədbirlər layihə bağlanmadan əvvəl tam şəkildə icra olunacaqdır.

Monitoring fəaliyyətlərinin bir hissəsi olaraq LİQ aylıq, yarımillik və illik əsasda daxili monitoring aparacaqdır.

KFP-nin icrasının yekun qiymətləndirilməsi KFP fəaliyyətlərinin tamamlanmasından təxminən bir il sonra həyata keçiriləcəkdir. Bu qiymətləndirmə obyektivliyin təmin edilməsi məqsədilə KFP-nin hazırlanması və ya icrasında iştirak etməmiş, "Azərenerji" (LİQ) tərəfindən cəlb olunmuş müstəqil KFP məsləhətçisi tərəfindən aparılacaqdır. Qiymətləndirmənin məqsədi KFP məqsədlərinin əldə olunub-olunmadığını müəyyən etməkdir. KFP hazırlanması zamanı toplanmış ilkin sosial-iqtisadi məlumatlar, xüsusilə ciddi təsirlənmiş LTŞ-lər üzrə məlumatlar, layihədən əvvəlki və sonrakı vəziyyətin müqayisəsi üçün istifadə olunacaqdır. Əgər qiymətləndirmə nəticəsində KFP məqsədlərinin tam yerinə yetirilmədiyini müəyyən edilərsə, LİQ Dünya Bankı ilə məsləhətləşmə şəraitində əlavə dəstək də daxil olmaqla müvafiq düzəldici tədbirlər hazırlayacaq və həyata keçirəcəkdir.

Cədvəl 9-10: Monitoring qrafiki

Fəaliyyət	Cavabdehlik	Tezlik	Çıxış
Daxili Monitoring Cədvəli			
Torpaqların alınması prosesinin monitoringi	Azərenerji	Aylıq	Tərəqqi hesabatları
Kompensasiya ödənişlərinin monitoringi	Azərenerji	Aylıq	Ödəniş izləmə hesabatları
Torpaq Giriş Protokolunun (TGP) tətbiqinin yoxlanılması	Podratçı	Aylıq	Sahə monitoringi hesabatları
Tikinti ilə bağlı təsirlərin monitoringi	Podratçı	Aylıq	Sahə yoxlaması hesabatları
Şikayətlərə Baxma Mexanizmi (ŞBM) izləmə	Podratçı Azərenerji	/ Aylıq	ŞBM hesabatları
Məsləhətləşmə və açıqlama fəaliyyətlərinin monitoringi	Azərenerji	Rüblük	Məsləhətləşmə qeydləri
Həyati vasitələrin bərpası tədbirlərinin monitoringi	Azərenerji	Rüblük	GBP-nin irəliləyiş hesabatları
Kənar Monitoring Cədvəli			
Sosial-iqtisadi məsləhətləşmələr	Kənar Məsləhətçi	Yarımillik	Təsirin hesabatları qiymətləndirilməsi

Güzəranın bərpası nəticələrinin qiymətləndirilməsi	Kənar Məsləhətçi	Yarımillik	GBP qiymətləndirmə hesabatları	
Həssas qrupların qiymətləndirilməsi	Kənar Məsləhətçi	Yarımillik	Hədəflənmiş hesabatları	monitorinq
Müstəqil Tamamlama Auditi				
Müstəqil Tamamlama Auditi	Azərenerji	KFP icrasının sonu	Tamamlanma audit hesabatı	
Güzəranın bərpası nəticələrinin yoxlanılması	Azərenerji	İcradan sonrakı	Uyğunluq təsdiqi	
Düzəldici tədbirlərin həyata keçirilməsi	Azərenerji	Tələb olunduğu kimi	KFP-nin tamamlanması ilə bağlı yekun hesabat	

11. Bütçə və Biznes Plan

11.1. Bütçə

Layihənin bütçə maddələrinə dayaq yerləşmələri üçün torpaq əldə olunması, eləcə də dayaq yerləşmələri və servitut zonalarından təsirlənməsi ehtimal olunan ağaclar, əkinlər və tikililər üzrə təxmini kompensasiya xərcləri daxildir. Bütçə hesablamaları üçün əsas fərziyyələr və nəzərə alınmalı məqamlar aşağıdakı haşiyədə təqdim olunmuşdur.

Şəkil 11-1: Bütçə axını

Ümumi məbləği 907.987 ABŞ dollarıdır (1.538.961 manat, 1 ABŞ dolları məzənnəsi = 1.70 AZN Manat).

Təxmini KFP bütçəsi

Cədvəl 11-1: KFP Bütçəsi

No	Bütçə maddəsi	Manat	USD
1	Dayaq yerləşməsi Torpaq Alışı – Dövlət	63,294	37,343
2	Dayaq Yerləşməsi Torpaqların alınması – Bələdiyyə	81,123	47,863
3	Dayaq yerləşməsi Torpaqların alınması – Fermerlər	95,117	56,119
4	Dayaq yerləşməsi Torpaqların alınması – Bizneslər	3,646	2,151
5	Sahibkar – Özəl – Məhkəmə iddiası ilə bağlı və ya potensial	5,220	3,080
6	Sahib – Şəxsi – Naməlum	8,791	5,187
7	Dayaq yerləşməsi – Məhsul Kompensasiyası	18,637	10,996
8	Dayaq yerləşməsi – Ağac Kompensasiyası	1,900	1,121
9	Daimi Servitut – Məhsul Kompensasiyası	951,750	561,533
10	Daimi Servitut – Təsirə məruz qalma ehtimalı olan qeyri-yaşayış tikililəri	81,500	48,085

Azərenerji ASC – AZURE Layihəsi
Fəaliyyət Planı

Köçürmə

11	Dayaq yerləşməsi – Kümülatif Təsir Dəstəyi	11,277	6,653
12	Dayaq yerləşməsi – Həssas Qruplara Dəstək	42,800	25,252
13	LRP dəstəyi (lazım gələrsə)	34,000	20,060
14	Fövqəladə hal %10	139,906	82,545
	Ümumi	1,538,961	907,987

KFP büdcəsinin təfərrüatları aşağıdakı kimidir.

Torpaq Alma Növü	Təsir növü	LTŞ-nin növü	Ölçü vahidi	Sayı	Təsirlənmiş Sahə M2	Manat	USD
A. Dayaqların yerləşməsi	Daimi Torpaq Əldə Edilməsi	Sahibkar – Dövlət	NA	NA	69,943	63,294	37,343
		Sahibkar – Bələdiyyə	Say	48	52,163	81,123	47,863
		Sahibkar – Özəl-Fermerlər	Nəfər	1,114	45,868	95,117	56,119
		Sahibkar – Özəl - Biznes	Say	6	2,120	3,646	2,151
		Sahibkar - Özəl - Məhkəmədə və ya potensial məhkəmədə	Say	20	2,097	5,220	3,080
		Sahibkar - Özəl - Sahibi Naməlum	Say	21	3,400	8,791	5,187
		Sahibkar - Özəl - Kumulyativ Təsir - 10% Əlavə Ödəniş	Faiz	10	NA	11,277	6,654
		Sahibkar - Özəl – Həssas Qruplar – 1 aylıq minimum əməkhaqqı	Ev təsərrüfatı	107	NA	42,800	25,252
		Aktivlərin İncəməsi ilə Müəyyən Edilən Bitkilər	Qanuni və qeyri-rəsmi sahiblər	Nəfər	3	590	819
	Məhsulun dəyəri - Əgər varsa (Hər dekar üçün 400 kq məhsuldarlıq və hər kiloqram üçün 0,5 manat satış qiyməti əsasında hesablanır)	Sahibkar - Özəl - Fermerlər	Kg	18,347	45,868	9,174	5,412
		Sahib - Şəxsi - Bizneslər	Kg	848	2,120	424	250
		Sahib - Şəxsi - Cavabdeh və ya Potensial	Kg	839	2,097	419	247
		Sahib - Şəxsi - Naməlum	Kg	1,360	3,400	680	401
		Sahib - Qeyri-rəsmi İstifadəçi	Kg	5,882	14,704	2,941	1,735
		Qanuni İcarəçi - 22 nəfər	Kg	8,361	20,902	4,180	2,466
	Ağaclar (Dayağın və elektrik xəttinin yerləşdiyi yerdən təsirlənə biləcək)	Dövlət və Bələdiyyə Torpaqlarında Rəsmi İcarəçi Biznesləri – 5 Biznes	Kg	8,361	20,902	4,180	2,466
		Rəsmi və qeyri-rəsmi sahiblər - 4 nəfər	Say	38	NA	1,900	1,121

Torpaq Alma Növü	Təsir növü	LTŞ-nin növü	Ölçü vahidi	Sayı	Təsirlənmiş Sahə M2	Manat	USD
Ümumi Dayaqlar						331,805	195,764
B. Daimi servitut	Məhsul Kompensasiyası – Tətbiq olunarsa (Hər dekar üçün 400 kq məhsuldarlıq əsasında hər kq üçün 0,5 manat satış qiyməti ilə hesablanır. Təsirə məruz qalan servitut sahəsi 90 metrlik servitut eni olan iki dirək arasında 250 metrdir).	Özəl Torpaq Hüquqi və Qeyri-rəsmi İstifadəçilər - (246 dayaq arasındakı sahə)	Kg	1,543,500	3,858,750	771,750	455,333
		Bələdiyyə Torpağı - Bizneslər – 2 dayaq arasındakı sahə	Kg	9,000	22,500	4,500	2,655
		Bələdiyyə Torpağı – Qanuni icarəçilər – 40 dirək arasındakı sahə	Kg	351,000	877,500	175,500	103,545
		Təsirə məruz qalma ehtimalı olan qeyri-yaşayış tikililəri	Rəsmi və qeyri-rəsmi sahiblər – 3 nəfər	Say	6	1,201	81,500
Cəmi Servitut						1,033,250	609,618
C. Yaşayış Gəlirinin Bərpası	GBP dəstəyi (lazım gələrsə)	Bütün əlaqəli LTŞ-lər	NA	NA	NA	34,000	20,060
D. Dayaqlar+ Servitut + GBP						1,399,055	825,443
E. Ehtiyat məbləğ (%10)						139,906	99,053
F. Yekun CƏM						1,538,961	907,987

11.2. İş Planı

İş planı aşağıda təsvir edilmişdir.

Cədvəl 11-2 Layihənin İş Planı

Mərhələ	Fəaliyyət	Öhdəliklər
A	KFP Hazırlanması	
1	KFP-nin açıqlanması: təsirə məruz qalan icmalarda KFP və məlumat broşürlərini azərbaycan dilində paylaşmaq; KFP-ni ingilis dilində DB-nin veb saytında yerləşdirmək.	Azərənərji - DB
2	Yekun KFP hesabatını təqdim etmək	Azərənərji - DB
B	KFP İcrası	
3	Mikro-marşrutlaşdırma tədqiqatının aparılması	Azərənərji – SE- Podratçı
4	Dayaq yerlərinin işarələnməsi	Azərənərji - CC
5	Layihə və şikayət mexanizmi barədə LAP-lara məlumat vermək	Azərənərji – SE- Contractor
6	Dövlət və bələdiyyə torpaqlarında tikinti işlərinə başlamaq	Azərənərji – SE- Podratçı
7	Dayaqların yerləşməsi üçün ödənişlərin tamamlanması	Azərənərji
8	Torpağa girməzdən əvvəl torpaq sahiblərinə və özəl sahələrin istifadəçilərinə dirəklərin yerləşdiyi yerlər, daimi servitutlar və müvəqqəti servitutlar barədə məlumat vermək	SE- Podratçı
9	Şəxsi torpaq sahələri üçün Torpaq Giriş Protokollarının (TOP) hazırlanması və təsirə məruz qalan aktivlər və məhsullar üçün ödənişlərin (əgər varsa) tamamlanması	SE- Podratçı
10	Torpaq boşaldıqdan sonra Torpaqdan Çıxış Protokollarının (LExPs) hazırlanması	SE- Podratçı
11	Ümumi infrastruktura dəyən hər hansı bir ziyanın aradan qaldırılması	SE- Podratçı
C	KFP tamamlama	
12	KFP Tamamlanma Hesabatının Hazırlanması	Azərənərji
13	KFP Tamamlanma Hesabatının Təsdiqi	DB
14	KFP Tamamlanma Hesabatının Açıqlanması	Azərənərji - DB

12. Əlavələr

Əlavələr KFP-yə ayrı bir fayl kimi əlavə edilmişdir.

- 1.1. Yaşayış məntəqələrinin siyahısı
- 1.2. Yoxlama tədqiqatı üzrə müsahibə siyahısı
- 1.3. Ev təsərrüfatı ilə sorğu anketi
- 1.4. Biznes subyektləri ilə sorğu anketi
- 1.5. Razılıq formaları
  - 1.5.1. Dövlət mülkiyyətində olan torpaq sahələri
  - 1.5.2. Bələdiyyə mülkiyyətində olan torpaq sahələri
  - 1.5.3. Bələdiyyə mülkiyyətində olan və icarəyə verilmiş torpaq sahələri
  - 1.5.4. Dövlət mülkiyyətində olan və icarəyə verilmiş torpaq sahələri
- 1.6. Torpağa giriş və çıxış protokolları
  - 1.6.1. Torpağa giriş protokolu (TGP)
  - 1.6.2. Torpaqdan çıxış protokolu (TÇP)
- 1.7. Z.M-nin rəsmi məktubu
- 1.8. Məlumat bukleti şablonu
- 1.9. Şikayət–müraciət forması (açıq və bağlanmış)
- 1.10. Azerenerji servitut torpaq sahələri üzrə seçmə metodologiyası
- 1.11. Sahə şəkilləri
- 1.12. Təsirlənmiş torpaq sahələrinin siyahısı və siyahıyaalma (Excel faylları)
- 1.13. Servitut (mühafizə zonası) üzrə ekspert hesabatı – 500 kV Nəvahi YS-Azərbaycan İES EVX, 235 km